22 H6 114

No. .....

BOSTON
MEDICAL LIBRARY
ASSOCIATION,
19 BOYLSTON PLACE,

Received .....

By Gift of .....

2 fr.

ΣΥΝΟΨΙΣ
EORVM, QVAE
DE BALNEIS.

aliisq; miraculis Puteolanis
scripta sunt.

AVCTORE

Ioan. Franciſco Lombardo Neapolitano.

Adiectis Balneis Aenariarum, necnon locis obſcurioribus
non inutilibus Scholiis.

Opus ab Auctore denuò recognitum, & locupletatum.

VENETIIS M D LXVI.

Impensis Anelli Sanuiti. Venundantur Neapoli apud Antonium Baccolum,
AD INSIGNE AQVILÆ.

BOSTON MEDICAL
JUL 27 1903
LIBRARY.

Adiecta sunt in calce, hæc tria Opuscula Medica.

Hippocratis Coi iusiurandum, Ioan. Franciſco Lombardo interprete.

Cl. Galeni libellus, Quos, quibus, & quando purgare oporteat, Eodem interprete.

Scholæ Salernitanæ versus, Per eundem castigati.

REVERENDISSIMO DOMINO
D. IOANNI TRIVISANO
Patriarchæ Venetiarum, & Paſtori vigilantiſs.

Ioannes Franciſcus Lombardus. S. D.

Vm ſupẽrioribus annis (Reuerẽd. Antiſtes) ob mortalium ſalutem non vulgare opus de Balneis Puteol. eruiſſem; quò gratius eſſet cunctis hominibus, priuatim verò patriæ meæ ciuibus, illud ſub clypeo Illuſtriſs. D. Mariæ arωgoniæ, ornatiſs. Heroinæ, libenter edidi. Verùm vbi in præſentiarum Anelli Sanuiti amici mei opera (Iuuenis ſanè non minus pij, quàm eruditi, & de literis optimè meriti) libellus hic ad inclytam Venetiarum vrbem, cui ſollicitè pręes, iterum Calcographiæ typis cudendus tranſmittatur. Statui iure optimo illum tibi viro integerrimo, omniumque virtutum exemplari ex animo nuncupare. Satis etenim mihi explorata erat animi tui virtus, ac ſyncera pietas Tridenti, quum œcumenica Synodus, authoritate, καὶ τῇ προστασίᾳ Sanctiſſ. D. N. Pij IIII. Põt. Max. coäcta celebraretur. Cui ſacro cœtui velut alter Hercules Fidei orthodoxæ ſtrenuus athleta, & Sanctæ ſedis Apoſt. cum Sapientiſs. collegis tuis, nimirum Hieroſolym. & Aquileienſi, (abſit verò reuerentia) tot exantlatis laboribus, & vigilijs acerrimus propugnator intereras. Veneror itaque dignitatem, probitatemque tuam, religioſiſs. Præſul, cum euangelica vidua, vt poſſum, hoc munuſculo. Quod veluti quoddam pignus, ac memoriale meæ in tuam amplitudinem obſeruantiæ accipere dignetur D. V. Reuerend. Quam in Domino diù, & feliciter benè valere nimis opto. Ex dulci Parthenope in ſolenni Natiuitate Deiparæ noſtræ. M D LXV.

Io. Franc. Brancaleo Medicus Ad Lectores.

Mortales gaudete, obliteratam, ac emortuam ferè, siue (vt vulgus clamitat) Medicorum quorundam perfidia, siue Temporis omnia absumentis iniuria, salutarem illam Balneorum apud Puteolos vim, in vitam reuocat non minus pius, quàm doctus, & in eruendis, excutiendisque veterum monimentis diligens Ioan. Franciscus Lombardus. Is enim post vtriusque linguæ absolutam cognitionem, disciplinarum orbe, quam τὴν ἐγκυκλοπαιδείαν vocant, lustrato nihil aliud interdiu, noctuq; studet, q̃ lingua gestu, manu, illud exprimere, ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἀνθρώπου δαιμόνιον, Homo hominis deus, Iuppiter est iuuare mortales. Quem scopum nullo certè alio iactu attingere commodius hoc seculo poterat. Quo neglectis tot Naturæ muneribus in quolibet morbo πρὸς τὰ φάρμακα cõfugiunt Medici; quæ à veneni natura non admodum recedunt. Iam fama percrebruit earum Aquarum tantam fuisse virtutem, vt nullum olim esset tam deploratum morbi genus, quin earum vsu celeriter & iucundè curaretur. Nec equidem reor veteres Romanos alioqui grauissimos ac prudentissimos homines solius voluptatis causa quotãnis ad eas migrare solitos, sed potius sanitatis. Quam ad conseruandam Rempub. non minus necessariam nouerant quàm filiorum propagationem. Verum quanta sit Aquarum potentia seriò exprimere angustus hic circus non patitur. satis meminere Thales, Homerus, Pindarus, & ex nostris Ouidius, atque hic, quicunque fuerit huius commentarij author. Qui quàm benè bona scripserit, quotidiano periculo ad tribunal sensus cernere licet. Vestra interest paria facere, & in huiusmodi honestissimo certamine eniti pro vestra virili non succumbere. Neapoli.

Kalend. Febr. M D L I X.

FRANCISCI BALISTERII
Siculi Zanclæi Aſclepiadæum.

ΨΥΚΑ'Ν, σῶμα τὸ καὶ τημελετεῖν θέλων
Ενθεῦθεν πρέοντ' ἄκεα ζητάῃ.
Τὸν μοῦν θερμανεῖ ἀρ' συννοέων τάλος
Τῶν θερμῶν φύσιν; ἧς σώματος ἴασιν
Ευρήσει προθύμως. ἔργον ἔνεστι γὰρ
Θαυμαστὸν μόν. ὅπερ δὼ κόπος ἐυφυὴς
Λομβάρδου. σοφίης παιδὸς ἑκατέρης,
Γᾶς τις γοῦν βίβλιον τοῦτ' ἐπιλαβέτω.

IOAN. BAPTISTAE LOMBARDI
Siculi Medici octaſtichon.

Vt Medici nequeant, velut eſt de more medentum,
Naturæ poſthac vendere, vt ante, bona.
Hunc emat, & minimo precio, relegatq́ue libellum
Iſtum terq́ue, quater, nec ſemel. (ex animo
Sepoſito liuore procul, linguaq́ue veneno
Suffuſa, inuidiæ quicquid & ora rigat.)
Commoda Naturæ, genium, doteſq́ue, medullas,
Tempore nec longo, noſcere quiſquis amat.

IOAN. BAPTISTA ARCVCIVS
Philoſ. & Theol. Neapol.

Ornabat olim tua virenti Delius
Franciſce mirto tempora.
Nam te puellæ lauerant Libethrides
Liquore fontis Pegaſi.
At nunc opis repertor idem laurea
Ornabit hoc tuum caput.
Dum, quæ latebant temporis caligine
Micantiori lumine.
Profers in auras candicantis ætheris
Hæc tam venuſta Balnea.

Quæ

Quæ membra, quæque corpus omne languidum
Suapte confirmant ope.
Quæ iam Salerni non pauebunt amplius
Timore pulso pectora.
Nec quicquid orbem territat, nec omnia
Iouis trisulca fulmina.
Nunc ergo odorum vitrea ex vrna caput
Pontanus efferet meus.
Cantauit ille Balneas inter suas
Plectro decorus aureo.

IOAN. HIERONYMI CORDI
Medici Neapol. Tetrastichon.

Baiarum thermas celebres per secula lector,
Atque dicarchæi balnea sume sinus.
Quæ tibi summa mei Francisci cura dat, istis
Vtere, & elatum pone supercilium.

DONATI VIRIDIS ROSAE
Montellani Tetrasticon.

Si loca Cumarum, si Balnea prisca Dicarchi,
Lucrinique cupis noscere forte lacus.
Francisci hunc hilari lector lege fronte libellum,
Quem nunc ex Orci faucibus eripuit.

P. ANTONII CEPHALAEI
Nuscani ἐπίγραμμα.

Thermarum cupias amice lector
Vires noscere fortè si Dicarchi,
Baianique sinus aquas tepentes,
Ferè incredibilem dabant salutem
Quæ ægrotis, posito furore Momi,
Francisci Scholia hæc legas diserti.

Auguſt.

AVGVSTINVS TYFERNVS
SIGISMVNDO MAIR S. D.

Vper Sigiſmunde quùm Puteolis eſſem, atque ea quæ ad Puteol. Baias, & circa Auernum, lucrinumque lacum antiquitatis veſtigia cernuntur, mirarer. Rogaueram Socium itineris mei ſenem quendam Puteol. nunquid nomina eorum locorum, quos coràm contemplabamur, ſcripta inuenirentur? Dicebat extare quoddam Opuſculum de mirabilibus Puteol. quod contineret, non ſolùm locorum Puteol. circumiacentium nomina, Sed Balneorum etiam vires, ac naturam. neſcire autem ſe vbi id inueniri poſſet, quòd nunc anni XXX *& amplius præteriiſſent, quòd æreis literis impreſſum fuerat. Cogitaui mox ego Neap. in tanta hominum frequentia me illud dubio procul habere poſſe. Itaque cùm Neapolim rediiſſem, diù iſtud quæſitum Opuſculum, tandem vix ad manus meas peruenit. Quod ipſum quidem quùm legendo percurriſſem, è veſtigiò Domino meo Reuerendiſſ. D. Chriſtophoro Epiſc. Lubanienſi, vt eſt antiquitatis egregius admirator; deinde etiam D. Lucæ de Renadis Præpoſito Xant. Cæſareis Oratoribus apud Regem Catholicum, legendum exhibui. Quorum vtrunque quùm eiuſdem libelli exemplar habendi miro deſiderio teneri viderem, (continet enim res varias, ſtupendas, admodumq; delectabiles) volens non ipſis ſolùm, Sed toti Reipub. & potiſſimùm Germanis noſtris gratificari, qui vni omnium inter cæteras nationes (pace earum) ſemper talium rerum curioſiſſimi fuere. Teipſum ad id imprimendum potiſſimùm delegi, quòd imprimendi diligentia, & characterum luculentiſſima forma cæteros tui artificij viros longè poſt te relinquere mihi videris. ſiquidem niſi Cantalicius Epiſc. Pennen. deinde P. Summontius Neap. tuam diligentem operam nouiſſent, non hic Pontani libros, neque ille opus illud ſuum poëticum de bis recepta Parthenope tibi commiſiſſent. Quare id Opuſculum tumultuaria quadam lectione reuiſum ad te miſi. Hortatus, vt iſtud quamprimùm poteris officinæ tuæ iſti ornatiſſimæ mandes, desque operam, vt Exemplar in plureis formas, typosúe tranſſumptum, paucos hinc poſt dies habeatur. accingimur enim ad diſceſſum, Romam petituri. Addidi quædam, & ea non pauca, quæ legentibus iudicaui non iniucunda futura. Vale. Anno ſalutis M D VII. kal. Iun. Regnante Ferdinan. Aragonæo.*

Ad

Ad Pium Pontificem Max. Franciscus Aretinus.

Voluenti mihi quędã librorum volumina (Pie Pŏt. Max.) & animi laxandi gratia codices illos perquirenti, reperi hoc opuscu'um Puteol. regionum, admirabilium profecto virtutum, quas in Aquis implicitas, ac latentes Sanctitas tua legendo planè inspicere poterit. Illas enim tuæ sapientiæ dicandas putaui, quòd te sentiam tanta iucunditate, lętitia, ac summa restaurandi naturam voluptate his in Baln. delectari. Puteolos enimuerò petere, si tuam aliquando sanctitatem non tæderet, ob eorum singularem aëris temperiem, & salubres aquarum vires, maxima temporum diuturnitate morari, & illic degere nunquam defatigari crederem. Verum quod potui ex industria (Beatiß. Pater) inter cæteras proprietates, quæ à compluribus huius sæculi celebrantur, nullæ veriores Aquarum istarum sententiæ quàm mihi ex præsentia visæ sunt. Sed cùm ea probare attingam, quæ in libello continentur, ad Philosophorum ingenia potiùs spectare videntur. Nollem à maliuolis, qui sese odio, vel inuidia moueri solent, maledicentia & eorum loquacitate comprimi: quoniam talem assumpserim prouinciam, & aliena me contra omne officium arma sumpsisse profiterentur huic ratus maledicentiæ respondere. Materies quidem ipsa philosophica, & de summa Philosophorum parte primùm est desumpta. Hominem postulat, qui maturè ocio fruatur, & literis quàm diligentissimè operam det, longeq; absit ab illuuie τῆσ δυσυχοῦσ πλήθοσ, ac graui rerum familiarium cura: & non philosophicæ artis solum, verum etiam vniuscuiusque peritiæ. Quæ si commendare quis saltem conetur quæ non intelligit, videatur verborum solummodo vt puer, sequi potestates, rarò ipsa sensa, is interdum solet plurimùm aberrare. Quod cùm animo voluerim quàm honesta res esset, quàm vniuersæ Reipub. inuentio fortis, & vtilis, quàm tibi grata, frętus etiam spe tuæ Beati. non parua: ex qua virtutum & optimarum artium imitatores miris laudibus, ac præmijs extolli solent. Suscepi rem ea conditione, vt tandem in publicum prodeat, tuo sanè pio nomini dedicatum, siquid in eo opere Sanct. Tuæ gratum inueneris, atque vtile, Inuentori primum, atque auctori gratias agas, & habeas. Si libitum fuerit, illo iandudum absente mihi referas. Quod autem reprehensibile in eo esse perspexeris, infirmæ, ac fallaci mortalium omnium experientiæ deputes. Cùm enim in eo titulum Authoris non inuenerim, nec à quo, neq; vbi liber æditus sit, ad tuam Beatitud. Opus dicare volui. Vale.

Ioan.

BOSTON MEDICAL LIBRARY JUL 27 1903

IO. FRANCISCI LOMBARDI

ΣΚΟΛΙΑ.

Franciſcus] *ſcripſit hic author opus de Baln. Puteol. vt fertur, quod ego non legi. Scripſit etiam Pogius Florent. in epiſto. ad Leonard. Aret.* Franc. Aret.

Pium] *Pontifex is Eccleſiam catholicam rexit (vt liquet ex Chronographia) Anno redemptionis M. CCCC LVIII.* Pius Papa.

BALNEANDORVM CANONES

Authore eodem Franc. Aret.

1 Nunquam ad Balnea venias, niſi purgatus. Et cùm ad ea veneris, dimitte turbationes, animiq́ue curas, operantur enim per alacritatem, ſicut artifex per inſtrumentum.

2 Non intres Baln. niſi celebrata concoctione

3 Non comedas, nec bibas in aquis ante, vel poſt, niſi refrigeratus: ne attrahatur indigeſtum, & fiat obſtructio.

4 Comede in Baln. boni ſucci cibos, & ægritudini tuæ aptos, ne dùm malos humores euacuas, peiores gignas.

5 Dùm in Baln. degis, caue à frigoribus & ventis

6 Vino bene lymphato vtere, vt ſitim tollas

7 Semel tantùm Balneo vtere in die, ne nimia euacuatio te debilitet.

8 Sic ingrediaris aquas, vt tegantur humeri. niſi vulnus, aut plaga prohibeant.

9 In aquis Cantarelli, nec non ſolis & lunæ plagas immerge.

10 Per id tempus in aquis morare, quod incipias ſudare in fronte: vel quantùm ſine faſtidio illic iacere delectat.

11 Egreſſus aquas, illicò te linteamine inuoluas, & compoſito prius cubili bene coöpertus recubes.
Suſtine in lecto ſudorem, & ſomnum, ſi adſit.

12 Vbi ſudaueris per interſtitia, paulatimq́ue veſtimenta depone & ſudorem deterge.

13 Domum reuertere benè veſtitus, & rurſum quieſcas. Sed interim à ſudore abſtineas.

14 Baln. varietate ne delecteris: vnum è multis elige, quo vtaris.

15 Cursum Baln. tui sic dirigas, vt aqua in Mare semper defluat: alioquin regulariter erit frigida.

16 Cùm Baln. vti velis, eiice primùm, si potes, vniuersam aquam, vt noua, & recenter nata vtaris.

17 Balnea, sicut alia remedia, tempore operantur. ideo si non statim curaberis, ne desperes, quin alacriter prosequere.

18 Baln. iuuamina processu temporis magis experieris, si Deus voluerit.

SCHOLIA.

Canones] *Hippocrates omnium bonorum, & salutarium præceptorum* tex. 55. *author 3. περὶ τῆς ὀξέων νοσημάτων præcipit Baln. debere fieri ante cibi assumptionem. quodque in eis nihil edere, aut bibere opus sit. Hanc sententiam secutus est Princeps Auic. 3. primi doc. 2. & si aliter dicat Alex. Trall. lib. 12.* cap. 7. *Cl. Galenus in commentario 3. de rat. vic. in acutis d. ægrotanti quies idonea* cap. 1. *est, vt corpus in Baln. laxius, molliusque reddatur. Idem 1. de san. tuen. &* tex. 48. *lib. de Maras. præcipit, vt nullus siue sanus, siue æger sit, confestim à cibi, vel* cap. 10. *potus sumptione se abluat. Qui in 4. simpl. med. fac. consulit in Baln. non esse diu* cap. 8. *immorandum, etenim substantiam nostram dissoluunt, animi deliquia, & quan-* cap. 2. *doque mortem afferunt. Sed & in comment. 7. sect. aphoris. stante plethorica* Aph. 46. *dispositione Baln. fieri prohibet. Oribasius verò Sardianus lib. 10. ad Iulia-* cap. 3. *num Cæsar. et primo σωφίλεως ad filium de Baln. sic sentit. Aquis natura prode-* cap. 29. *untibus vti debemus firmis, & quietis: vapor enim ab ipsis commotis emergens, cùm grauis sit, & feriens, capiti molestus est: vnde sensim ingrediendum est in aquas, vt vis corpori laxato accedens imprimatur. Verum Paulus Ae-* cap. 52. *gineta lib. 1. sic ait, Thermarum naturalium quædam sunt nitrosæ, quædam salsuginosæ, quædam aluminosæ &c. quæ virtute arefaciendi & calefaciendi præditæ sunt. frigidis enim & humidis naturis conueniunt. Nitrosæ & salsugineæ capiti, thoraci, destillationibus, hydropicis, stomachoque humecto conducunt. Aluminosæ sanguinis excretionibus, vomitui, & abortui opitulantur. Sulphureæ neruos emolliunt, fatigationes sedant, stomacumque subuertunt. Bituminosæ caput replent. Quæ verò æs sapiunt, os, tonsillas, oculosque adiuuant. &* *quæ ferrum referunt, sunt stomacho, & lieni accommodæ. Aëtius in primo* cap. 167. *suæ tetrabibl. ser. 3. adstruit Baln. humidis, frigidisque naturis conferre, nec* cap. 3. *non morbis chronicis, vt sunt arthritides, podagræ, paralysis, nephritides, & flui da vlcera. & si idem author lib. 15. consulat, vt à medicatis aquis abstineamus.* cap. 23. *Atqui Rhazes (vt Arabas non omittam) lib. 4. ad Mansorem Baln. impu-* cap. 13. *ris, cacochymisq; corporibus obesse refert. Sed Haly abbas lib. 5. suæ theor. Baln.*

debere

debere fieri post exercitium suadet. Denique Thurisanus (qui & plusquàm commentator) lib. 3. τῶν πάνυ ἰατρικῶν hos canones recensèt, quos sub breuitate transcripsi. Oportet, inquit, ne exercitatus ad Baln. pergat, antequàm quiescat. Non post cibum, ne fiat obstructio. In pauimentum aqua effundatur, vt fiat aër vaporosius, prouocetque sudorem. Post exitum è Baln. se vestibus coöperiat, caputque tegat, ne in coryzas, & catarrhos incidat. Caueat in Baln. bibere quæ actu sunt frigida: quia frigiditas festinans ad membra primatum obtinentia, eorum facultates destruit. Nec actu nimis calidum bibat, periculum enim est de phthisi, & febre hectica, vt author est Auicennas vbi supra. tex. 81. cap. 5.

De his Canonibus lege pleniùs epitomē Io. Antonij Sicci ex Hip. & Gal. doctrina. Taceo quæ de sacra antiquitate balneorum scribit Aristoteles in problem. quæque Corn. Celsus lib. 2. & Actuarius 3. & 7. methodi. Prætereo lubens quæ scripta sunt à Frid. Nausea in epist. de Baln. Aponi, Petro de Tussignano de baln. Burm. Io. de Dondis de baln. Patauinis, & Bendim. de baln. Lucen. cùm in magno Balneorum volumine copiosè tractata sint. nostra siquidem intentio in hoc libello est, scriptorum Flores, more Apum, carpere. Sect. 24. cap. 16. cap. 10. Isocr. ad demon.

Num. 1. Nunquam ad Balnea] *Balnei etymus est ἀπὸ τοῦ ἀποβάλλειν τὰς ἀνίας, quia curas repellunt. Sic interpretatur Cœl. Rhodig. 16. lect. ant. ex B. Aug. lib. 9. confess. dicitur quoque ἀπὸ τῶν βαλάνων, quia mos veterum fuit glādium cortices cùm edebant vrere. sic enim ait Suidas, βαλανεῖον ἐκλήθη, διότι τοὺς βαλάνους ἐσθιόντων τὰ κελύφη ἔκαιον.* Nisi purgatus] *id præscribitur iuxtà Canonem Topicorum remediorum. cuius meminit Galen. 4. Metho. Therapeu. 3. de loc. aff. in sextum τῶν ἐπιδημιῶν, & alibi sæpius. lege quæ P. Aponen. in Concil. differ. 128. & 173.* Baln. etym. cap. 44. cap. 12. cap. 4. cap 4. 5 tex. 29.

Num. 3. Non comedas] *quæ infra cap. 22.* Boreas

Num. 5. Dum in Balneis] *quæ infra cap. 22. & de aspectu Baln. ad Boream &c. lege Const. Cæs. 2. de Agricultura.* cap. 3.

Num. 9. In aquis] *infra cap. 19. & 42.* cap. 9.

Num. 10. Sine faitidio] *Plinius Veron. lib. 31. hist. nat. refert sal, cùm sub lingua tenetur, facere, vt conualescentes æstum baln. leuiter ferant.* Sal.

Num. 14. Elige] *iuxtà illud ingeniosi Poëtæ.*

Elige, cui dicas, tu mihi sola places.

Num. 17. Balnea] *infra cap. 40. & obiter nota ex Gal. lib. de caus. procatar. Menandrum quendam statim euasisse sanum ab vsu Balnei.* Ne despere] *iuxtà illud Mantuani, Homeri. Tu ne cede malis. & iterū, Audentes fortuna iuuat. notum siquidem est illud Tibulli, spes alit agricolas. & quod Apost. noster docet in priore epist. ad Corin. ὅτι ἐπ' ἐλπίδι ὀφείλει ὁ ἀροτριῶν, ἀροτριᾶν.* Menan. cap. 9. cap. 4.

Num. 18. Si Deus voluerit] *Docet hunc modum loquendi B. Paulus vbi supra, & in epist. ad Rom. & B. Iacobus in sua canonica. edocti ab Episcopo animarum nostrarum, & Apostolo confessionis nostræ Christo, qui Apostolos, suosque fideles quotidie sic orare docuit. γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Adde quòd sacri Theol. in comment. 4. libri senten. P. Lombar. & sacri concil. Trid. (quod felicissimè Dei gratia sub Pio IIII. Pont. Max.* cap. 15. cap. 4. 1. Pe. 2. Heb. 3. Luc. 11. Mat. 6. dist. 23. §. 2.

cap. 2. *absolutum est) in sess. XIIII. de extrem. vnct. docent sanctum Sacramentum vnctionis extremæ (quod à Christo Domino apud Marcum insinuatum, &*
Mar. 6. Iac. 5. *institutum, per Iacobum autem fidelibus promulgatum est) non solum gratiam Spiritussancti, quæ est res sacramenti, præstare, quò tentationibus Dæmonis calcaneo insidiantis, facilius resistatur: Sed interdum corporis sanitatem, vbi saluti animæ expedierit.*
Ps. 55. Gen. 3.

CAPVT PRIMVM.

Pausil. mons 3. cap. 6. Eapoli Puteolos versus Mons est pulcherrimus, Pausilypus nomine. olim (sicut Plinius tradit) villis habitatus, ad 1000 passus excauatus, planum eadem via Puteolana curribus iter prebens. Quis autem id memorabile opus fecerit, ignotum est. Quamuis aliqui dicãt Luculli opus esse. tamen apud Senec. ipsius loci factam mentionem legimus, vbi dicit. cæromate nos excepit aple in Crypta Neapol. nihil illo carcere longius, nihil illis faucibus obscurius, quæ nobis præstant, non vt nos per tenebras videamus, sed vt ipsas. Cæterum si locus haberet lucem, puluis auferret, in aperto quoque res grauis & molesta. Quid illic, vbi in se volutatur, & quùm sine vllo spiramento sit incluſus, in ipsos, à quibus incitatus est, recidit. Donatus in Virgilij expos. tradit, ipsum Poëtam sepultum fuisse Neap. via Puteolana ad secundum lapidem. quod sepulchrum, circa prædictam Cryptam sæpe quæsitum inueniri non potuit.

7. epist. 58. Crypta Neap. Virg. sepul.

SCHOLIA.

Pausil. Pausilypus] *In hoc monte erat piscatio Cæsaris, quæ continuit piscem viuum per annos* LX. *cuius meminit Plinius lib. 9. De hoc monte Plutar. in Lucullo, Dion in August. Pontanus in eridano, & lyra. Volater. lib. 6. & Iac. Sannazarius noster in piscatorijs. Sed Pontanus de bello Neap. sic ait; postmontem, qui Palæpoli imminet promontorium protenditur in meridiem, quod à delitijs sortitum est nomen Pausilypum: παῦλα enim græcè, latinè quietem sonat, λύπη verò tristitiam. hinc Iupiter à Sophocle vocatur Pausilypos. qua ratione Augustus vocabat capreas vrbem negocij vacantem ἀπραγήμονα, & Alypias herba eiusdem etymi est apud Dioscoridem.*

cap. 53. epist. 31. cap. 6. Palæpolis Suet. 2. cap. 98.

Cripta. Cripta Neap.] *Razzanus testatur tempore suo in ea nulla fuisse foramina: quæ postea iussu Alphonsi Regis Neapol. facta sunt. quem imitatus est*

superioribus

superioribus annis D. Petrus à Toleto: vt recolit præceptor meus D. Philip. ingraß. De auctore huius Cryptæ variæ feruntur opiniones, vt refert F. Zenobius in orat. de Neapol. Quidam namque tribuunt hoc opus Lucullo, Quidam Bassо. Sed neutrius meminit Liuius, neque Plutar. Atqui Reuerend. Paulus Iouius in vita Pomp. colum. quem sequitur F. Leander, & Iacobus perfectus, authorem putat esse Cocceium. Meminit huius cryptæ Blondus de Ital. cap. de Campania, & Raph. Volater. vbi supra. Pontanus verò, cùm scribit bellum Neap. meminit tàm huius, quàm alterius, quæ est in montis ad mare prominentia. Sed non ab re erit legere quæ scribit disertiß. F. Petrarcha in itinerario ad Mediol. inter Phalernum, ait, & Mare Mons est saxeus manibus hominum confossus, quod opus insulsum vulgus à Virgilio magicis cantaminibus factum putat. De quo cùm olim me Robertus regno clarus, sed ingenio, ac literis præclarus, quid sentirem, multis astantibus percunctatus esset. humanitate regia fretus, iocans nusquàm me legisse magicum fuisse Virgilium respondi, quod ille sereniſſimæ frontis nutu approbans, non illic magici, sed ferri vestigia confessus est. Sub finem fusci tramitis, vbi primùm cœlum videri incipit, in aggere edito Virgilij busta visuntur peruetusti operis. vnde hæc forsan ab illo perforati montis fluxit opinio.

lib. de tumor.

Lucullus

Bassus de nat. vini

Cocceius lib. 6.

Robert. rex.

Virgil. sepul.

Donatus] *Virgilij sepul. nec à Blondo, neq; à Raczano inuentum est quamuis Seruius scribat sepultum fuisse ad secundum lapidem versus Cryptam Neap. quod innuit Flamin. 3. carminum, Hier. Fracast. in siphyli, & Pontanus in hortis esper. lib. 2. d. Floreat vrna scilicet vrna, tui qua conditur vmbra Maronis. Donatus verò sic scriptum reliquit. voluit eius ossa Neapolim transferri, vbi diù & suauiſſimè vixerat: ac extrema valitudine hoc ipse sibi fecit ἐπιτάφιον.*

epist. 6. lib. 2. cap. 1.

MANTVA *me genuit*, CALABRI *rapuere, tenet nunc*
PARTHENOPE. *cecini Pascua, Rura, Duces.*

Translata igitur iussu Augusti ossa, prout statuerat. Neap. fuere sepulta, in via Puteolana, quæ est intra secundum lapidem: suoque sepulchro dictum distichon inscriptum est. Huius sententiæ est Reuerendiß. Card. Bembus, qui in tumulo Sannazarij (vt refert Iouius in elogiis) sic appositè dixit.

epist. 11. cap. 80.

Da sacro cineri flores, hic ille Maroni
Syncerus Musa proximus, vt tumulo.

Virgilij villam emit Sillius italicus, vt insinuat Plin. iunior lib. 3. vbi meminit monumenti apud Neap. quod innuit Val. Martialis lib. 11. d.

Virg. villa epist. 7, epist. 49. epist. 51.

Sillius hæc magni celebrat monumenta Maronis,
Iugera facundi qui Ciceronis habet. & alibi,
Iam prope desertos cineres, & sancta Maronis
Nomina qui coleret pauper & vnus erat.

De sudatorio S. Germani. Cap. II.

PVteolos Neapoli petens eadem Crypta post se relicta, cùm medium viæ per-rexerit: si paululùm dextrorsum declinauerit,

rit, lacum inueniet piscibus, ferisque carentem, sed ranis, hirũdinibus, & serpentibus scatentem. Ad cuius lacus oram Domus sita est operta testudine, in qua ex hiatu terræ copiosus & calidus emanat fumus. Hanc domunculam siquis nudus introierit, statim sentiet vniuersum corpus in sudorem resolui. & ob hoc sudatorium dicta est. Sudor hic humores euacuat, corpus alleuiat, languidos restaurat, sanat iliacum affectum, vlcera interiora desiccat, & podagricis quàmplurimùm confert. Hęc eadem operatur aqua vndecunque sumpta, & hoc fumo calefacta. In hoc loco B. Germanus Capuanus Antistes animam Pascasij Cardin. diaconi inuenit. quam historiam S. Gregorius quarto Dialogorum libro prosequitur.

Lacus quidam.

Sudatorij etymus.

infra c. 4.

SCHOLIA.

rubr. 19. *Hoc sudatorium vulgò appellatur, Sudaturo d'Agnano. eius meminit Sauanarola lib. 2. de Baln. d. conferre scabiei, morbisque cutis. meminit & Vgolinus cum Mengho Fauentino.*

Vlcera cap. 45. Vlcera] *Id enim proprium est aquarum Sulphurearum & bituminosarum, vt notat Aët. 4. ser. 1.*

Podagræ cap. 48. Podagricis] *Quibus podagris baln. conferant, docet Aët. lib 12.*

Historia de Pascasio Card. Gregorius] *Locus est cap. 40 cuius verba sunt hæc. Cùm adhuc essem iuuenculus, & in laico habitu constitutus, narrari à maioribus audiui: quòd Pascasius huius sedis Apost. diaconus miræ Sanctitatis vir fuerit, eleemosynarum maximè operibus vacans, cultor pauperum, & contemptor sui. Post multum tempus mortis eius, Germano Episcopo Capuano Medici dixerant pro salute corporis, vt in Thermis angularibus lauari debuisset. qui ingressus easdem thermas, prædictum Pascasium stantem & obsequentem in caloribus inuenit. quo viso vehementer extimuit: & quid illic tantus vir faceret, inquisiuit. Cui respõdit, quòd nulla alia causa in hoc loco pœnali sum deputatus, nisi quia in parte Laurentij contra Symmachum in Pontificatu sensi. Sed quæso pro me Dominum deprecare, atque in hoc cognosces quòd sis exauditus, si huc rediens, me non inueneris. quod post paucos dies ita factum est. Hæc sanctus Gregorius, & ex eo Io. Eckius lib. 2. de Purgatorio. Hinc obiter animaduertas velim orthodoxe lector, suffragia viuorum (Missarum scilicet oblationes, Eleemosynas, Ieiunia, Indulgentias, & similia) plurimùm defunctis prodesse in transitu aquæ & ignis per viam sanctæ purgationis vsq; ad sanctam ciuitatem, in qua nihil coinquinatum introire poterit. Qui vsus ad nos defluxit ex Dominica & Apostolica traditione, vt testes sunt locupletissimi, Clemẽs Rom. Petri successor, Dionys. Areopag. Pauli discipulus, Athanasius, Origenes, Basilius Nazianz. Chrysost.*

Germ. episc.

Symmachus.

cap. 5. Hieropagerga Suffrag. mort. Psal. 65. Isa. 35. Apo. 21.

Sost. Damascenus, vterque Cyrillus, Tertull. Cypr. Ambr. Hieron. Augustinus, Gregor. Bernardus, ecquis non? Quotidie enim à sacerdotibus nouæ legis offertur oblatio munda, atque incruenta victima non solùm pro viuis, (ò Dei erga homines τῶ φιλανθρωπίαν) verum etiam defunctis; vt tãdem refrigerij locum, lucis, & pacis in idipsum obdormientes in Domino obtineant. Hæc parerga sint, sed quæ tamen prodesse possint plurimis. Parerga enim quandoque vtilia sunt, & à re non aliena, vt inquit Galen. lib. 3. de compos. med. κατὰ τόπους, libro de arte cur. per sang. & in commentar. sexti epidemiarum. Mal. 1. Tit. 3. sacrif. pro mor. Ps. 4. Act. 7. Parerga cap. 1. cap. 18. 2. tex. 14.

Sancti Germani] *Aduertas lector quædam Balnea à Sanctis traxisse denominationem, vt agnoscas πολυμερῶς τὴν πολυτρόπως in memoria æterna esse iustos, & bonum nomen amicorum Dei in æuum permanere: vt sic frequenti memoria eorum vestigia imitantes (vti docet S. Mater Ecclesia) Deus nos protectionis suæ auxilio, illorum meritis, & precibus intercedentibus, muniat. lege itaque alacriter. est Balneum S. Alberti, & S. Petri marty. in Cliuolo, S. Bartholomæi, S. Helenæ, & S. Petri apud Patauium, S. Cassiani in Vrbe veteri, S. Christophori in Fauentia, S. Calogeri apud Sciaccã, S. Georgij, & S. Philippi apud Senas, S. Io. in Corsena, S. Mariæ in Flaminia, S. Martini apud Ariminum, S. Michaëlis in agro Volaterrano, S. Pancratij in Bergomat.* Sanctorũ baln. Ps. 111. Eccl 41. Ps. 138. 1. cor. 11. 4. Re. 19. 2. Ma. 15.

Hoc Balneum, sicut & alia versibus complexus est Alcadinus poëta Siculus. imitatus (ni fallor) Damocratem, Andromachum, Nicandrum, Philonem, Q. Serenum, & alios, qui medica metricè scripserunt. quorum meminit Galenus in lib. de Ther. in lib. 1. & 5. de compos. κατὰ γένη, & alibi. Hic Alcadinus, antequàm Balneorum vires enarraret, sic iucundè, & gratiosè exorsus est. Alcadinus. Medici & poëtæ cap. 18. cap. 10.

Inter opes operum Deus est laudandus in illis,
In quibus humanæ deficit artis opus.
Res satis est dictu mirabilis, horrida visu,
A Phlegetontæo prouenit amne salus.
Nam quæ defunctos aqua feruens vrit in imis,
Hæc eadem nobis missa ministrat opem.
Cætera cùm fictis curentur regna syrupis,
Balnea quæ curant Terra laboris habet.
Vos igitur quibus est nullius gutta metalli,
Quærite, quæ gratis auxilientur, aquas.
Quarum virtutes, & nomina maxime Cæsar,
Præsens pro mira laude libellus habet.

Vos igitur] *Ex codice manuscripto venerabilis Monasterij S. Seuerini de Neapoli sic aptius legitur. Copia queis nulla est argenti, aut diuitis auri.* Monast. S. Seuer.

Gratis] *Balnea Naturæ gratuitam medicinam appellat summus ille theologus Gregorius in sua theologia.* lib. 2.

Is itaque Alcadinus poëta prædicti sudatorij vires sic carmine complexus est. Alcad.

Absque liquore domus bene sudatoria dicta est,
Nam solo patiens aëre sudat homo.

Ante

Ante domum lacus est ranis, plenusque colubris,
Nec fera, nec pisces inueniuntur ibi.
Ingreditur siquis paruæ testudinis vmbram,
More niuis tactæ corpore sole madent.
Euacuat Chimos, leue corpus reddit, in ipso
Quouis apposita est vase, tepescit aqua.
Hæc aqua languentes restaurat, & ilia sanat,
Vlcera desiccat sub cute, si qua latent.
Hac re Germanus capuæ caput, æde repertum
Ad sacra Pascasi pascua te retulit.

Episcopi Act. 20. Cant. 6. cap. 1. cap. 4. Ps. 11. Ps. 94. Ez. 34. Io. 10.

Absque] *aliter sic legitur. Absque liquore domus, hinc sudatoria dicta.*

Caput] *Sunt episcopi positi à deo, regere Ecclesiam Dei, tanquam capita corporis mystici, & hierarchici ordinis, quod velut castrorum acies est ordinatus, vt docet Sacrosanctum Concil. Trident. Seß. 6. & 23.*

Pascua] *iuxtà illud regij Psaltæ, in loco Pascuæ ibi me collocauit. & alibi, Oues pascuæ eius. necnon Dominus per Ezech. d. Vos autem greges pascuæ meæ homines estis. & per Ioan. Et ingredietur, & egredietur, & pascua inuenit.*

De ore, siue antro, vbi omnia viua intromissa statim moriuntur. Cap. III.

Antrum cauum.

EST apud has Balneas proximè circa lacum ad dexteram, os in montem factum, non amplum, nec longum, sed sensim in arctum desinens, & parum deflexum. In cuius medio est celte, factum signum, vltra quod, si animal ad vnum tantum digitum processerit, saltibus aliquibus prius editis, subitò in terram cadit, & moritur, attamen si post repentè extractum, in subiectum lacum proijciatur, paulatim ad se redit, & erigitur cum trepidatione incedens. Voluit hoc homo quidam temerarius nuper tentare, qui armatus ingrediens, tanquàm pestem illam latentem expugnaturus, miserè interijt.

Casus quidam

SCHOLIA.

cap. 95. Charon. antrum tex. 143. cap. 35. cap. 8.

Vocatur hoc Antrum, vulgo, Grotta de li cani. Innuit hoc antrũ polyhistor Plinius lib. 2. hist. nat. d. in agro Puteolano sunt quæ vocant Spiracula, alij Charoneas scrobes, mortiferum spiritum exhalantes. Meminit & alterius antri charonij Strabo lib. 14. suæ geogr. & magnus Simplicius in Arist. lib. de Anima lib. 2. Περὶ δὲ τ̃ χαρωνίων βαράθρων *Pau. Aegineta lib. 2. ex Galeno 7. de vsu partium. 2. de nat. Hum. nec non in primo Epidem. cõm. 1. in proœmio. Quin &*

Cœlius

Cælius Rhodig. 9. lect. ant. meminit Charoniæ ianuæ. Plutarchus verò magnæ authoritatis vir sic de Milesijs virginibus scriptum reliquit in lib. de Vir. mulie. Expirationes noxiæ animum, & corpus lædunt, vt qui virgines Milesias coëgerunt seipsas interficere. sed illarum furor est compressus propter dedecus, quod patiebantur: illarum.n. cadauera nuda in forum efferebantur. Sed & Rufus Ephesius poëta refert, quendam lacum apud Sarmatas necare aues superuolantes, qui græcè dicitur ἄορνος à necandis auibus. qui locus nomen dedit Campano Auerno. Testatur Strabo non procul à Nysa esse saxum aörnum. & idem scribit apud Hierapolim, esse os Plutonium in quodam montis supercilio: quodq; tauri illuc introducti cadant, mortuique educantur. quod ipsemet in Passeribus expertus est. Sed & Aristoteles in 8. de Nat. anim. auctor est, Lepores ex Ithaca fugere. & Pomp. Mela in Ciliçia præter, specum Çorycium, meminit specus Typhonæi. Pontanus verò noster in bello Neap. simile recitat hiatum apud Petrinum. verba sunt hæc, Roca montis draconis ad Massicorum exitum montium, quà in mare & meridiem spectat, editissimo vertice sita est. ad eius montis latus, quod solis ortum prospectat, phanulum extat S. Marci, post cuius aram hiatum esse subterraneum indigenę affirmant. in quem vbi paulùm modò descenderis, ad intimum montem specus panditur, ingens ipsa, ac nunc latis, modò angustis anfractibus vasta, & horrens; quos qui ingressi quandoque fuerant, nunquàm post id reuersos, quòd a dracone antri custode, tetro prinùm exanimati flatu, mox etiam deuorentur. atque ob hanc causam de Dracone monti nomen est inditum. Hæc ille.

c. 31. c. 11.

Milesiæ virg.

Auernus lacus lib. 15.

Saxum aor. li. 13

Pluton. os c. 28.

Ithaca

Typhon. specus li. 5.

Mons drac.

Masicimontes.

Draco

Si animal] *Refert F. Leander in libro de Ital. cùm loquitur de Campania, Carolum VIII. Galliarum Regem iussisse, vt proijceretur in antrum istud venenosum Asinus quidam, qui vbi proiectus est, quàm primùm expirauit.*

Carolus VIII.

Celte] *vox ista etiam inferiùs legitur, quam nec alibi me legisse recolo. Atqui Celtæ populi sunt in Gallia, de quibus Lucanus, Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis. vt taceam Val. Catul. Mart. Syllium, & alios scriptores. Celtis verò arbor est apud Theophrastum in lib. de Historia stirpium, quos vertit absolutissimus vir Theod. Gaza. qui inter latinos græcus est, & inter græcos latinus; Verùm quod ad auctorem attinet, scimus ipsum fuisse vsum ea voce, vt in scriptura Iobi legitur, cùm dicit. Sanctus ille vir, vel celtę sculpantur in silice. quo in loco vir incredibilis pietatis catholicæ, singularisq; doctrinę Franc. Titelmanus sic scribit, corrupta est lectio. non.n. legendum est, vt quidam adinuenerunt, dicentes, nomen celtis significare instrumentum, quo vtuntur sculptores lapidum, à cælando nomen deductum asserentes. est.n. id figmentum, vel maximè quòd nullus commentatorum huius libri de huiusmodi instrumento quicquàm annotauerit. Hæc ille. Et verè in Biblijs ad vetustissima exemplaria Antuerpiæ castigatis per Catholicum virum Ioan. Henterium Mechlin. legitur sic, certè.*

Celte c. 43.

Celtæ li. 4.

Celtis lib. 4. c. 4

Gazæla-us.

Iob. 19.

Titelm. laus.

Temerarius] *Post casum Phaëtontis, & Icari hic tertius è cœlo in terram cecidisse videtur Hispanus. Quid non cogit mortalium curiositas? nescia præcepti apud Salomonem dicentem. In pluribus operibus Dei ne fueris curiosus*

Phaëton Icarus. Curiosi. Ecc. 3.

Ecc. 16. Num. 4. Eccle. 13 Prou. 6. Gen. 34. Dina Plinius.

rioſus. non.n.eſt tibi neceſſarium ea quæ abſcondita ſunt videre oculis tuis. in ſuperuacuis rebus noli ſcrutari multipliciter. Qui amat periculum peribit in illo. & alibi, Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. & idem in parabolis, Nunquid poteſt homo ambulare ſuper prunas, vt non comburantur plantæ eius? felix qui alieno (vt docet paræmia) diſcit malo. Exemplum habetur in ſacris literis de Dina filia Iacob; & in profanis de Nouocomenſi Plinio, vt ſcribit nepos eius ad Corn. Tacitum. Lege quæ grauiſſ. auctor Plutar. ἐν τῷ περὶ τῆς πολυπραγμοσύνης.

De Bulla ſudatoria. Cap. IIII.

Bulla.

BVlla ſudatoria ad occidentem tendens, poſtquã inter lacum, & ſpinum montem tranſierit, à dextris lacum, è lęua viam, qua Puteolos itur, relinquens, obuium habet montem aridum, ardentem, & continuè fumigantem; quem nec feræ, neque aues incolunt. Ad cuius montis radices infra terrę cauernas magno cum fragore aqua bullit, & ob hoc Bulla vocatur. Hæc aqua parum ad ſuperficiem exiens, non ſine arte & induſtria illic colligitur, ſed mirabiliter caput emundat, lumina acuit, vterum purgat, inguina liberat, ſplenem curat, & hepar. Eadem fertur alienam aquam hic calefactam virtute loci efficere. Hic locus ob ſolitudinem animantium, ac ſurgentis fumi in nebulas, aquæque feruentis terribilem ſonitum, timorem ei, qui ſolus fuerit, facilè incutit.

Bullæ etymus.

supra c. 2

SCHOLIA.

Vulgò vocatur, la Volla.

ſpinus c. 3. lib. 4. ſpina ca. 16.

Spinum] *Nuſquam recolo me legiſſe de hoc monte, ſcio tamen Spinum eſſe quandam auim apud Ariſt. 8. de Nat. anim. & apud Virgil. eſſe quandam Pyri ſpeciem in Georg. Spina verò nomen eſt vrbis in Italia apud Plin. lib. 4. & Stephanum* περὶ πόλεων. *Hic ſpinus mons vndique ſerpentibus, venenatisque colubris ſcatet, ſicut Incolæ fatentur, & ego cùm Puteolis degerem anno 1543. ſæpius vidi.*

ſerpẽtes.

Bullæ huius meminêre Sauanar. & Menghus, qui propémodum in omnibus Sauanarolæ ſimia eſt. is ſiquidem aſſerit mineram hanc participem eſſe ſulfuris, & æris. Meminit etiam Franciottus lib. de Balu. Lucc.

Caput] *propterea ab Vgolino vocatur capitis antidotum.*

cap. 2.

Splenem] *lege Galenum 9. de compoſ. Phar. per loca, vbi meminit Balnei pro lienis affectibus.*

Solus]

Solus] *iuxtà illud Ecclesiastæ: Melius est duos esse simul, quàm vnum.* Ecc. 4. *habent.n.emolumentum societatis suæ, si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. cap.monachi de statu monachorum. Alcadinus sic metricè de hac Bulla scripsit.*

Alcad.

Est aqua quæ bullit, quæ ex hoc bene Bulla vocatur
Humani quantùm Bulla timoris habet.
Vt rogus inspirat saxis crepitantibus intus,
Sic locus: ignito corda fragore mouet.
Quam metuenda magis, tantò magis vtilis ægris,
Si studeant in ea sæpe lauare caput.
Et si fortè carent, quò possint membra lauari,
Alterius curent sumere fontis aquam.
Hæc virtute loci præstat calefacta salutem,
Luminis antidotum, seu medicina potens.
Hæc caput emundat, matricem purgat, & inguen
Liberat, & splenem purgat, & ipsa iecur.

Sic locus] *aliter legitur. sic locus inuito frigore corda mouet.*

De Astruno. Cap. V.

VErte te ad septentrionem, & parum circunda stagnum: nam occurret tibi à sinistris mirabilis efficaciæ lauacrum, quod à strunis nomen accepit. Hic duo sunt fontes, sed aqua ea- Astruni
dem rheumatibus, & phlegmaticis semper aduersa: quæ cere-
brum confortat, læsis oculis subuenit, gingiuas stringit, den-
tes roborat, fauces aptat, branchos ex rheumate curat, vocemq; clarificat. si vuula quæ in gutture est, ceciderit, ad locum reuo-
cat, pectus lenit, appetit incitatum, stomachi fastidia, & mem-
brorum pigritiem tollit, pulmonem à tussi recreat, corpus aquati-
cum, seu phlegmaticum inflammat, & omne malum phlegmatis, rheumatisq; aufert, & quàmplures alios morbos.

SCHOLIA.

Vulgò vocantur li Struni.

Meminit huius balnei Sauanar. quod vocat Astranam, corrupto (vt reor) vocabulo. quod coryzæ conferre, & pectus lenire autumat. Meminit Franciottus, & Vgolinus qui Strunam vocat. Mengus verò asserit eius mineram constare ex nitro, ferro, & alumine.

Et parum] *In Codice Venet. impresso per Giuntam legitur, & paruum stagnum, quæ lectio mihi satis placet.*

Appetitum incitat] *ibidem legitur, Appetitum mutat. sed melior est prior lectio cùm Alcad. dicat; Incitat os dapibus, & rerũ magistra experientia hoc doceat. Alcadini sic de eo extant versus.*

Alcad.

Dentibus à strunis prodest, quos rheuma relaxat,
Faucibus ad solitum, si cadat vua, locum.
Faucibus apta satis, branchos ex rheumate passis,
Et læsis oculis hæc aqua præstat opem.
Pulmonem recreat, quem tussis causa fatigat:
Inflammat corpus, cui dominatur aqua.
Incitat os dapibus, stomachi fastidia tollit,
In multis aufert rheumatos omne malum.
Pigritiem tollit membrorum, pectora lenit,
Vocis ad obsequium pectoris aptat iter.
Sæpius vnde solet multis occasio nasci,
Ne fluat à summo vertice, phlegma vetat.

Faucibus] *aliter sic legitur, Hoc redit ad solitum, si cadat vua, locum.*
Tussis] *sic, quem tussis anhela fatigat.*

De Baln. foris cryptę. Cap. VI.

Foris Crypta.

SItus loci inuitat me, vt retrogrediar. itaque à Crypta egredienti, & per radices Falerni montis incedenti ad oram maris, occurrit mihi balneum, quod à situ loci foris Crypta dicitur.

„ Hæc aqua cùm sit potu, & operatione dulcissima, ignitos artus
„ refrigerat, deficcata febribus membra rigat, pulmonem læsum,
„ iecur, & pectus sanat, debilitatem stomachi tollit, tussi, & ægræ
„ cuti medetur: nocet tamen hydrope affectis.

SCHOLIA.

Tripta cap. 30.

Meminit huius baln. Sauanar. vocatq; Triptam. sic Franciottus, & Barto. Taurin. lib. 3.

Balneorum potus. ca. 1.

Potu] *Aquarum Magnesiarum potabilium meminit Aristot. in problematis sect. 24. infra cap. 9. & in Baln. Aenariarum.*

Magnes. 1. aquæ c. 3

Stomachi] *Sauanar. testatur hanc aquam calefactam, & epotam ventrem lenire. Mengus credit huius balnei mineram esse nitrum.*

Febris. aph. 42.

Febribus] *Balneorum in febribus meminerit Hippocr. in sect. 7.* τῶ ἀφορισμῶν.

Hydrope]

Hydrope] *Aduerte ex Galeno lib. 1. Simpl. medic. hydropi sæpe conferre aquas sulfur. alum. & bitum. cui dicto consentit Aëtius 3. ser. 1. Hinc refert Gal. 14. Therapeuticæ methodi, Mitylenis aquã scaturire, quæ huic morbo aquæ intercuti summoperè opitulatur: valenter. n. desiccat. Alcadinus sic de eo.* Hydrops c. 7. ca. 27. ca. 15. Mityl. aqua. Alcad.

Lympha foris Cryptæ iuxtà maris edita litus,
A' stomacho pellit debilitatis onus.
Sed nocet hydropicis, cùm sit dulcissima potu,
Vim consumendi non habet, inde nocet.
Leniter ignitos assueta refrigerat artus,
Pulmonem læsum sanat, & inde iecur.
Pectoris antidotum, tussi medicamen amicum,
Desiccata febris caumate membra rigat.
Ipsa per occultos telluris ducta meatus,
Subuenit ęgrotis, est quibus ægra cutis.
Vt dicunt Veteres (satis est mirabile dictu)
Ipsa foris Cryptæ Bulla ministrat aquam.

Hydropicis] *Secunda huius dictionis syllaba producitur, græcè. n. scribitur,* Ὑδρωπικός *quo modo vtitur Flaccus 1. epist. Macer quoque (& si non sit ille Nasonianus) lib. 5. Auctor tamen hic metri gratiã (sicut & inferius cap. 39. 47. & 48.) vertit τὸ ω ὀμικρὸν secutus Macrum lib. 1. 2. & 3. Versus omittimus lector, quia breuitati studemus. neúe cùm Marso videamur scribere Amazoniden.* Hydropicus. ep. 2. ca. 4. 19. ca. 5. ca. 31. ca. 8.

De Baln. Iuncariæ. Cap. VII.

VLtra per arenam proficiscenti, occurrit vnda Iuncariæ, à iuncis illic nascentibus nomen retinens. Hæc vnda mentem lætificat, gaudia fouet, tollit suspiria vltrò venientia, venerem prouocat, ad eamque fortes efficit, renes confortat, prodest stomacho, & læsis luminibus, vires iecoris reparat, hepar sanat, corpus impinguat, febres erraticas destruit, & prouidet ne cutis extenuetur. Iuncaria

SCHOLIA.

Vulgo dicitur, li bagni de li Giunchi.

Meminit eius Sauan. vocatq; Deiuncaram. scribit sanè ipsam confortare pectus, & conferre febri hecticæ primæ & secundæ (sic loquuntur Auicennæ sectatores in prima fen. quarti) speciei: quod tamen difficulter credit. Franciottus verò giuncaram, vel vincaram appellat. Vgolinus sic de ea scriptum reliquit Deiuncara.

Iuncariæ laus. *quit, pectus roborat, exiccationis causas remouet, febres intermittentes destruit. & est inter cætera balnea saluberrimum. Eius mineram esse nitrum ferrum, & fortè aurum putat Menghus Fauentinus.* Alcad. *Alcadinus sic de eo.*

Balnea Iuncariæ quę sunt in littore ponti,
Prosunt consumptis, ni sit adusta cutis.
Pectoris amissas reparant in corpore vires,
Lętificant animos, gaudia sumpta fouent.
Quæ veniunt per se, mentis suspiria tollunt,
Et faciunt alacres in muliere viros.
Efficiunt Veneris renes ad prœlia fortes,
Confortant stomachum, lumina læsa iuuant.
Quas hominum cætus febres interpolat vsus
Annihilant; necnon triste medentur hepar.
Talibus vsus aquis discrimina nulla timebit,
Quæ quandoque solent extenuare cutim.

Iuncariæ] *aliter sic, Iuncaræ.*

In muliere] *sic, ad meliora viros. nam penultima corripitur, vt Quintil. Stoa. rectè sentit, sed priorem lectionem habuit Sauan. cùm versiculum hunc & sequentem pro venereis effectibus in testimonium producit.*

Hepar. ca. 6. ca. 8. lib. 3. Epog. 3. Hepar] *vox hæc in prima syl. producitur. græcè. n. scribitur ἧπαρ. verùm metri gratiâ (vt superiùs dictum est) prima corripitur facta μεταβολὴ τοῦ η εἰς το ε μακρὸν. sicut fecit Macer lib. 3. Nec mirum, quandò (vt ait Manilius in suis Astronomicis) ornari res ipsa negat contenta doceri. Et sicut herbarum vires (Stoæ sententia) difficile est elegantissimo stylo celebrare, sic censendum est de nostro Alcadino, & Eustasio in negotio balneorum.*

Annihilant] *aliter sic, Ad nihilum redigunt, purificantq; iecur.*

Interpolat] *metri gratia alterum κάμδα ablatum est. hic est enim Poëtarum mos in reperi, retuli, & huiusmodi dictionibus.*

De Balneolo, seu Balneo plagę. Cap. VIII.

Balneolum. IN radice montis Olibani, quę protenditur versus Nesida per arenam procedendo, duo Balnea reperiuntur; quorum vnum Balneolum dicitur, aliud Baln. petræ. Balneolum nomen à breuitate fontis inuenit, sed tantæ est efficacię, vt infirmus non solùm aquam ibi, sed Deum adesse putet. Nam caput, stomachum, & cætera membra confortat, fugat caliginem oculorum, consumptos, & debilitatos reficit: materiam quartanæ, continuæ, & quotidianæ destruit; à doloribus ex quocunque morbo, vel febre procedentibus liberat. Hac aqua Neapolitani plus cæteris

vtun-

vtuntur. De hoc balneo clarus poëta Eustasius de Matera hos edidit versus, Eustas.

Inter aquas Pelagi propè littus sub pede rupis,
Magnus in effectu fons breue nomen habet.
Balneolum dictum, tantę virtutis amicum,
Vt patiens illic sentiat esse Deum.
Nam morbo quocunque dolet, seu rheumate quouis,
Lotus aqua tali tempore liber abit.
Et caput, & stomachum, renes, & cætera membra
Confortat, tepidam si renouabis aquam.
Hæc prodest oculis, oculorum nube fugata,
Consumptos reficit, quos tenet ægra fames.
Materiamq; rudem consumit, & amphimerinen;
Hoc gens plus alijs Parthenopensis amat.

SCHOLIA.

Vulgò dicuntur li Bagnioli.

Meminit eius Sauan. quod vocat locum dicitq; fugare suffusionem, conferre catharro, stomachum confortare, renes, multaq; auditu miranda operari. Aqua hæc suauis est, corporiq; humano multùm grata. Meminit & Vgolinus, quòd vocat Balneolum foris cryptæ. sic & Franciottus. eius minera (ex Mengho) est alumen, æs, & ferrum. Locus.

Nesida] *Nesis delitiosus locus est propè littora Pausilypi: de quo scribit auctor Pharsaliæ, noster Stat. Papinius 3. syluarum, Pontanus in Lyra cùm Sannazario in piscatorijs. vt taceam Plinium lib. 19 suæ historiæ, & Senecam in epist. 54.* Nesis. lib. 6. Sil. 1. Epi. 2. Egl. 4. ca. 8. Sat. 7.

A breuitate] *diminutiuum est à balneo. Iuuenalis & Statius in præfat. syluarum.*

Consumptos] *Hinc merito celeberrimus præceptor meus Don. Ant. ab Altomari in sua propémodum diuina Arte medica, commendat hoc balneum in affectu τῆς γονορροίας.* Gonor.

Eustasius] *neminem adhuc legi, qui de hoc viro verba fecerit, nisi apud vnum auctorem de balneis Heluet. & fortè hunc innuit Vgolinus, cùm dicit, se vidisse opusculum de baln. Puteolorum, auctore Matthæo de Plantimone Salernitano: quorum virtutes ibi erant metricè descriptæ. Huius Eustasij, sicut & Alcadini, amice lector, versiculos, (vt potui, vtq; mihi licuit tàm breui temporis curriculo) à mendis expurgaui. & longè vtilius emendaturus, si licuisset, eram. faciant alij, opus adiuuent, & perficiant, nemo vnus omnia nouit: id siquidem solius Dei munus & opus est.* Eustasius. Matth. Saler. Scholiastæ excusatio ex animo.

Inter

Inter aquas] *Hi versus adscribuntur Alcadino, vt apparet ex opere illo de baln. excuso Venet. necnon ex codice manuscr. superiùs dictæ Bibliothecæ.*

Vt patiens] Lotus] *hi duo versiculi citantur à Michaële Sauanar.*

Nam mor.] *aliter, De morbo quocunque doles, seu caumate quouis, lotus aqua tali corpore liber eris.*

Tritæus Materiamq́;] *aliter, Materiam tritæi consumit. verùm quia ex diphthongo media producitur à Martiali lib. 12. & Macro. lib. 5. & Q. Sereno, ideo versiculum sic commodè restitui. Consumitq́; tritæi hylen, ac amphimerinem.*

Ep. 91. ca. 7. ca. 51. Amphimerinam] *vox hæc quia Græcè scribitur ἀμφιμερίνην. producitur. sed hic, & inferius metri gratia corripitur. huius febris meminit Gal. 1. de Crisi. 2.*

Amphi. ca. 46. ca. 17. ca. 8. *de diff. feb. & alibi.*

Parthenopensis] *aliter, Plus alijs genus hoc Parthenopæus amat. ego verò sic legerem, Plus alijs hoc gens Parthenopæa fouet. fouere enim apud Maronem, habere significat.*

Parteno pensis. buc.

Do Balneo Petræ. Cap. Ix.

Petra. DE Petra lauacrum sequitur, quod in fine huius littoris sub rupe dicti mõtis positum est, ab effectu sortitum est nomen. nam calculum frangit, vrinam prouocat, renes mundat, educit arenulas, caput à doloribus liberat, detergit ab oculis maculam, auribus auditum præstat, & sonitum remouet, cordi, pectoriq́ue medetur. Huius aquæ calidæ potus interiora expurgat. De hoc balneo Petræ Eustasius sic scribit.

Eustas.

Cui Petra dat nomen, mirum reor esse lauacrum,
Quòd lapidem possit frangere, nomen habet.
Et caput à multis facit absentare querelis,
Auribus auditum præstat, & addit opem.
Lumina detergit tunicis maculosa piatis,
Pectoris, & cordis esse medela potest.
Vesicas aperit, de renibus vrget arenam,
Interiora lauat potus & huius aquæ.
Quamplures vidi calidam potare petrosos,
Queis vrina fuit post lapidosa satis.
Vos igitur, quibus est durus cùm pondere ventẽr,
Liberat assiduè potio talis aquæ.

SCHO-

SCHOLIA.

Meminit eius Franciottus, & Sauanar. d. quod conferat suffusioni: quodq; lapidem vesicæ frangat cùm calida bibatur. meminit Vgolinus, asserens curare oculorum scabiem. eius materia (secundùm Menghum) est nitrum.

Potus] *quæ superiùs cap. 6.*

Cui petra] *hi versus etiam adscribuntur Alcad.*

Et caput] *sic, Infestos capiti solet hoc arcêre dolores.*

Tunicis] *sic, nebulis maculosa fugatis.*

De renibus] *nos sic restituimus. renes expurgat arena.*

Venter] *sic, cùm pondere mictus.*

Liberat] *sic, Assiduus talis liberat vsus aquæ.*

De Baln. subueni Homini. Cap. X.

IN capite sequentis littoris, quod Puteolos vsque protenditur, infra cryptam in rupe cauatam saluberrima manat aqua: quæ obstructis ob incuriam venis, & fonte relicto, sub arena intra dictam cryptam, & mare perquiritur. Et quia ægrotis hominibus mirabiliter subuenit, subueni homini nomen accepit. Egesta igitur arena, locum dispositum ingressus, æger statim scaturientium stillarum sentit auxilium. Fons iste animi tristitiam, & defectum stomachi tollit, ipsum confortat, & facit vt appetat: pulmonis, iecoris, splenis, & tumidi ventris deponit onera, vocem clarificat, antiquæ podagræ induciatam dat requiem, & omnem speciem doloris aufert. excellens tamen eius operatio in restauratione debilitatorum membrorum lucidius enitet. De quo Eustasius sic ait, Subueni homini. Eustas.

Ex re nomen habet lauacrum, quod subuenit ægris,
Nominis effectum gaudet habere sui.
Purgat pulmonem, deponit pondera splenis,
Depurat tumidum certa medela iecur,
Tristitiæ causam gelido de pectore tollit,
Humores ventris leniter vnda leuat.
Defectum stomachi tollit, confortat & ipsum,
Vt solito solitas appetat ore dapes.

Vocem clarificat, genus omne doloris & aufert,
Talis amatores conuocat vnda suos.
Hic etiam deponit onus longæua podagra,
Hic datur articulis induciata quies.

SCHOLIA.

Tempus. *Vulgò dicitur corrupta voce, Zuppa d'homini. Nec mirum, omnia enim ad corruptionem tendunt, & cum tempore marcescunt, vt ait Aristot.* ἐν τῷ τῆς φθορᾶς γενέσεως καὶ διαφθορᾶς.

Meminit eius Sauan. vocatq; lauacrum. Vgolinus dicit remouere causas frigidas, pectoris defectum tollere, & conferre articulis. Franciottus vocat subsidium hominis. eius minera (ex Mengho) est nitrum & ferrum; quod ex alembico constare potest.

Podagræ] *præceptor meus Altimarus meminit huius balnei in sua Arte medica cap. de podagra.*

Dispositum] *in Codice Veneto legitur, defossum.*

Ex re] *hi versus etiam Alcadino adscribuntur.*

Vt solito] *sic vt cupido sol tas.*

Humores] *legendum esset, tumores. nisi quòd in hac dictione prima corripitur.*

Hic datur] *aliter, Datur vt articulis sæpe petita quies. nos sic effinximus. Magna quies pressis articulisq; datur.*

Induciæ

Inducíata] *Quid sint Inducíæ lege Paulum l. post liminium ff. de capt. &* cap. 25. *postlim. reu. vbi Accursius parum eruditè (salua pace) loquitur. lege Varr. apud Gell. 1. noct. att.*

De monte Olibani. Cap. XI.

Olibanus mõs. ET quia dicta Balnea in radicibus montis Olibani manifestantur, etiam de eodem monte aliquid explicandum videtur. Post Puteolos enim Mons olim fuit præduríssimi silicis, qui Olibanus dictus est; sic dictus, quòd totus fuerit fructibus orbatus, nam lapidosus existens, sterilis erat. Hunc Montem C. Caligula Imp. Rom. excidi iussit, vt ex ipsius silicibus itinera Italiæ sternerentur. quod videtur innuere Sueton. sic d. excisæ rupes præ
„ duríssimi silices, & montes aggere æquati. Huius montis rudera inspici possunt cùm acceditur: nam dicitur Olibanus, ab ὅλον græcè, quod latinè sonat totum, & ἔκιος orbus, & seu sterilis. In huius

ius enim Montis radicibus plurima saluberrima balnea nascuntur: de quibus aliqua superiùs dicta sunt, & aliqua inferiùs dicentur.

SCHOLIA.

Vulgò lo monte Libano, & li Sassi.

De hoc Monte meminit Ant. Panor. 5. epist. ad Nicol. Piscicellũ Archiepisc. Salernitanum, quem. vocat feracem herbarum, & ventorum. Oliba tamen ciuitas est Hispaniæ apud Ptolemæum lib. 2. & Olibanus (vt notat Simon Cenuensis apud Pandectarium) est thus, quod etiam dicitur græcè λίβανος. est etiam Libanus mons Arabiæ, de quo Tacitus, & Sacræ literæ sæpius loquuntur, & vt in historia regnorum, & in Prophetis legitur. est & nomen adulescentis apud Constan. Cæs. 11. γοητικῶν. Antilibanus quoque ipse mons est, cuius meminit Iul. Strabo lib. 16. suæ geographiæ. Oliban°. Oliba. ca. 6. Libanus 12. ca. 16. Antilibanus.

Sueton.] *locus est lib. 4. c. 37. sic, Iactæ moles infesto, ac profundo mari, excisæ rupes durissimi silices, & campi montibus aggere æquati, & complanata fossuris iuga montium.*

Ab ὅλον] *quod hic bonus auctor de orbato somniat, nunquàm legi, nisi ἀγάπη τὸ ὅλον οὐ ζητεῖ, (charitas nanque non cogitat quæ mala sunt) quod extinctionem significat, originem traxisse crediderit.* 1. cor. 13

De Baln. Ortodonico. Cap. XII.

ORtodonicum balneum in radice eiusdem montis est, quod respicit Puteolos, in horto domini Episcopi nascitur aqua vtilis, & mirabilis, & ob hoc Ortodonicum dicitur. In hoc lauàcro per ostium ad plagam australem dispositum multos per gradus descenditur: & ideo cùm auster flat, calor intus incluſus, exhalationis expers, facilè. intrantes suffocat. Aqua tamen eius foris educta, restaurat corpora febribus consumpta, nauseam stomachi reuocat, illumq; confortat, ephemeras, & erraticas febres tollit, maximè ad phthisim paratas. Ortodonicum.

SCHOLIA.

Meminit eius Franciottus. Alcadinus sic de eo.

Hæc manet absconso telluris lympha meatu,
Hanc via sub terris plena timoris habet.
Tu caue ne subeas thermas spirantibus austris, Alcad.

Ne calor incluſus ſit tibi cauſa necis.
Hæc aqua mira nimis conſumptis eſt bona valde,
Reſtaurat corpus nobilis vſus aquæ.
Infirmos ſicubi febris tenuauerit artus,
Et putat extremam triſtis adeſſe diem.
Has fidens intrabit aquas, & ſæpe frequentans,
Sentiet in robur ſe redijſſe vetus.
Phthiſis, ephemerinæ febres, & nauſea turpis
Pellitur his thermis, hectica victa fugit.

Sicubi. lib. 2. c. 35. Sicubi] *cùm hæc dictio in prima ſyllaba producatur, vt patet apud Statium, in achill. & Iuuencum Hiſpanum lib. 1. euang. ideo verſiculum hunc ſic aptauimus, ſicubi languentes f. t. a.*

Phthiſis. Sat. 13. el. 4. c. 18. Phthiſis] *huius etiam vocis prima corripitur à Iuuenale, ab Ouidio in primo de Ponto, & à Q. Sereno, ideò ſic effinximus, febris ephemerinæ, phthiſeos mala, nauſea turpis. vel ſic, febres, exhibuit quis nomen ephemeros, aufert, Errantesq́;, phthoën maximè quæ generant.*

De Baln. S. Anaſtaſię. Cap. XIII.

S. Anaſtaſia. BAlneum S. Anaſtaſiæ obſtruitur arena ſicut Baln. ſubueni, quod nomen, quia prope ædes huic ſanctæ dicatas aqua ſurgebat, aſſumpſit; facta ergo foſſa, aqua recenter egrediens, igniti corporis recreat artus, eorum virtutes renouat, tollit languidis ſymptomata, vel defectus, ſi ſurgentis aquæ patiantur ardorem. De quo dicit Euſtaſius.

Euſtaſ.

Balnea præterea, ſeu Naſteſię lauacrum,
Vſibus humanis commoda multa facit.
Corporis igniti recreatos efficit artus,
Virtutes etiam corporis vnda nouat.
Res miranda quidém, quicunque cauabit arenam,
In medio foſſæ feruida manat aqua.
Illa recens in fonte ſuo ſymptomata tollit,
Languidus ardorem ſi patiatur aquę.
Qui petit ergo ſuo bene de languore leuari,
Sentiet auxilium, ſi renouabit aquam.

SCHO-

SCHOLIA.

Meminit eius Franciottus sub titulo S. Anastasij. Vgolinus d. articulos roborare, & omneis vires corporis augere.

Balnea] *adscribuntur etiam Alcad. sic legitur, Ascribunt homines tibi Anastasa lauacrum. sed cùm vtroque modo claudicet, sic in rhythmum metricum effinxi, Balneum Anastasiæ diuę de nomine dictum.*

Corporis igniti] *sic, corporis ægroti.*

Languidus] *sic languenti ardorem si patiatur aquæ. post quem sequuntur hi duo versiculi, Fonte relicta suo nihil affert vtilitatis, Hæc eadem prodest frigida facta parum.*

Ergo suo] *aliter, sic, inuiso sese languore leuari sentiet auxilium, si renouabit aquam.*

De Oppido Puteolis, Cap. XIIII.

PVteoli vetus oppidum est, Baias respiciens ad septentrionem: dictum à putèis olentibus aquarum sulphuratarum, quæ ibi scatent. Refert Tacitus, quod inter Puteolanos nobiles, & plebeos maxima est orta seditio, propter quam ad saxa, & minas ignium deuenêre. sed nobiles Romam ad senatum mittentes, de violentia popularis multitudinis sunt conquesti. Populares etiam legatos ad eundum misêre senatum: exponentes quòd auaritiam magistratus, & cuiusque maiorum non poterant sufferre. Senatus igitur voluntate, C. Cassius adhibendo remedio est delectus. sed quia Puteolani eius seueritatem ferre non poterant: præcante ipso ad scribonios fratres est ea cura translata. quibus, data cohorte prætoria, cuius terrore, & paucorum supplicio, redijt oppidanis cõcordia. In huius oppidi vmbilico, est Phanum quoddam antiquissimum, sumptuossimè ex quadro lapide constructũ, & iam à frequenti terræ motu, qui illic creber est, parum scissum; quod à Christianis sancto Proculo dedicatum Canonici possidẽt. In eius fastigio, & frontispicio hoc Elogium magnis literis insculptum, quum esset integrum, legebatur: cuius nunc bona pars ex terræ motu perijt.

Puteoli. Roma. C. Cas. Scribon. fratres. S. Proculus.

CALFVRNIVS L. F. TEMPLVM AVGVSTVM CVM ORNAMENTIS. D.S.P.

In eius etiam Templi pariete hoc quoque Epigramma cernitur.

L. COC-

L. COCCEIVS L. C. POSTVMI L. AVCTVS ARCHITECTI.

Gigantes

Pomponius lætus in Gigantum ossibus, quæ Puteolis vissuntur.

lege in append. Pandari. epig. 11.

Huc quicunque venis stupefactus ad ossa Gigantum,
Disce cur æthrusco sint tumulata solo.
Tempore quo domitis iam victor agebat Iberis
Alcides, captum longa per arua pecus.
Colle Dicarchæo clauaq; arcuq; Typhones
Expulit, & cessit noxia turba Deo.
Hydruntum petijt pars, & pars altera Thuscos,
Interijt victus terror vterq; loco.
Hinc bona posteritas immania corpora seruat,
Et tales mundo testificatur auos.

SCHOLIA.

Puteoli.

Puteoli] *Tacitus lib.4. sic habet. In Italia oppidum vetus Puteoli, ius coloniæ, & cognomentum à Nerone adipiscuntur. Veterani Tarentum, & Antium ascripti, non tamen infrequentiæ locorum subuenêre, dilapsis pluribus in prouincias, in quibus stipendia explcuerant. Neque coniugijs suscipiendis, neque alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebant. Non enim vt olim vniuersæ legiones deducebantur cum tribunis, & centurionibus, & sui cuiusq; ordinis militibus, vt consensu, & caritate Rempub. efficerent: sed ignoti inter se diuersis manipulis sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repente in vnum collecti, numerus magisq; colonia. Comitia prætorum arbitrio senatus haberi solita, quòd acriore ambitu exarserant, princeps composuit; treis qui supra numerum petebant, legioni præficiendo. Auxitque Patrum honorem, statuendo, vt qui à priuatis iudicibus ad Senatum prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculum facerent: cuius ij, qui Imperatorem appellauêre. nam antea vacuum id, solutumque pœna fuerat. Hæc ibi Strabo lib. 5.* ἡ Δικαιαρχία, ἔφη, ἦν πρότερον ὠπήνειον Κυμαίων ἐπ' ὀφρύος ἱδρυμένον. Ῥωμαῖοι μετωνόμασαν ποτόλους ἀπὸ τῶν φρεάτων. οἱδ' ἀπὸ τῆς δυσωδίας τῶν ὑδάτων. *Dicæarchia, inquit, quæ primùm, fuerat Cumanorum emporium, Romani postea vocarunt Puteolos à puteis, aliqui autem à putore aquarum. Eusebius verò Cæsariensis* ἐν χρονικοῖς *refert Puteolos ante dictam fuisse Dicæarchiam tempore Tarquinij Superbi, & Pythagoræ, ob imperij iustitiam. Galenus in 1. de compos.*

Dicæarchia. olym. 64 ca. 3. c. 4.

per

per gen. Dicæarchiæ, & 9. de Compos. per loc. meminit Putiolij. quam tyrrhenorum coloniam vocat Pausanias, & campaniæ coloniam. Beda super Act. Apost. vt refert Dion. Cartusianus. Atqui auctor historiæ Schol. 1. Comestor insulam esse putat; sed melius Card. Caietanus, qui ibidem vocat ciuitatem maritimam. Fuit in hoc oppido celebris fortitudo Mariæ Puteolanæ. cuius meminit Franc. Petrar. 5. epist. & ex eo Io. Rauisius Textor prima parte Officinę. ca. 28. Maria put. ca. 71. ca. 122.

De Prochoro Episcopo Puteol. (cuius meminit B. Lucas) & vno ex LXX. discipulis, lege Hippolitum marty. & de Aucupio Episcopo fit mentio in Concilio sub Symacho Papa. De S. Sosio apud Puteolos meminit Lippomanus in vitis patrum, tomo 4. De Francisco Puteol. Beroaldi præceptore, lege eundem Beroaldum in Orat. Prouerb. cuius etiam extat epistola ad Iacobum antiquarium de Chirio fortunato, quem ipse recognouit, imprimique curauit. extat epistola eiusdem in præfatione Corn. Taciti. idem vertit Psalmos & Ecclesiasten Salomonis, quos Hieronymo Quirino Patr. Venet. nuncupauit. & hic ille est, quem noster Politianus 2. epistolarum amicè salutat. De Ambrosio Puteol. medico, vnus ex vetustissimis medicis, Marcellus meminit. De Andronico puteolano meminit Cicero lib. 5. epist. XV ad Atticum. Sed & Stephanus πόλεων. Herodianum Puteolis Symposia scripsisse testatur. De aëris puteolani natura eruditissimè scripsit Petrus Iacobus à Toleto. De aquis puteol. meminit Cic. in Orat. pro Plantio, & in lege agraria. de puluere verò Vitruuius lib. 2. & Seneca 3. Quest. Natural. & ex eo Cœl. Rhod. 16. lect. antiq. Marmorum verò antiquorum meminit meus Franciscus Balistherius in Periocha de accentibus. Et vt obiter annotem, ficuum Volumbrorum Pontanus 2. de amore coniug. & ceruſæ meminit Iac. Syluius in appendice dispensarij Valerij Cordi. Qui verò aliqua alia desyderat de hoc oppido (vt studiosis viris satisfaciam) legat Iosephum 18. antiq. Philostratum 7. de Apoll. Melam lib. 2. c. 2. Appianum lib. 5. Senecam ad Lucillium, Liuium 3. ab vrb. cond. lib. 4. Plinium 2. hist. Nat. L. Florum 1. c. 16. Suetonium 2. Tacitum 19. ex Statium 2. Sylu. prima. E recentioribus verò Blondum de Ital. illustr. cap. de Campania, Volater. 6. c. 6. & Pontanum 6. de Bel. Neapol. cum Petrar. 2. epist. 16. Procho-rus. Act 6. Aucupio. S. Sosius Francisc. Put. epist. 15. Ambros. put. ca. 26. Andronicus. Herodianus. Aër put. Aq put. Puluis put. ca. 6. ca. 20. ce. 43. ca. 4. ca. 14. ca. 4. ep. 54. ca. 95. ca. 43.

Proculo] is fuit diaconus B. Ianuarij martyris, socius martyrij, cuius festum celebratur die 19. Septem. passus est enim sub Diocletiano Imp. an. 289. Huius sancti templum hodie est sedes Episcopi. vt vtar voce Concilij Triburiensis. quæ infra cap. 18. lege officium septem patronorum Eccl. Neapolitanæ, & Martyrologium ecclesiasticum. S. Proculus. ca. 15.

Calphurn.] de Calphurnio equite Rom. meminit Tacitus, & Cicero Orat. contra C. Ant. & L. Catil. est & huius nominis vnus ex bucolicis scriptoribus. Calphur. lib. 16.

Pomponius] fuit vir antiquitatis, & bonarum literarum consultissimus, vt mutuem mihi verba Ang. Polit. in suis miscell. qui septuagenarius (referente Iouio in Elogijs) è vita hac excessit. Pomao. lætus. c. c. 73. c. 40.

Disce cur] etsi hęc dictio modo corripiatur, scito tamen illam ex regula produci, necnon ex auctoritate Nasonis 2. Elegiarum, Ausonij ep. 44. Venusini poëtæ prima carm. 33. & Pontani 2. eridani c. 6. de Gigantibus lege Philonē Cur. el. 4. Gigant. lib.

lib.de Gigantibus ex libro Geneſ.Numer.Deuter.Iob, Baruch, aliisq; Sacris ſcripturis, Lucanum lib.4.Pharſaliæ, Spartianum in adriano, Macrobium 1. Saturn. Diod. 5.antiq. geſt. Claudianum ep.8.Ouid. 5.Metamor. Boccacium 4.Geneal.Polit.in Miſcel.c.18.Gyraldum de Hercule. vt alios ſcriptores interim præteream.

c.10. c2.1.

De Theatro Putheolorum. Cap. XV.

Theatrũ

APud Puteolos Theatrum olim fuit, miræ magnitudinis quod hodie quoque penè integrum apparet, circuli formam habens. In quo quondam mixtim homines cum mulieribus, maiores cum minoribus ludos aſpiciebant. Sed hoc confuſiſſimùm ſpectandi genus, vt d.Suet. cum Aug. Cæſar celeberrimis ludis, quibus ipſe cùm Senatorium virum frequenti conſeſſu nemo recepiſſet, idem princeps ſpectandi modum correxit. Inter hoc Theatrum, & Puteolos eſt quoddam ingens Aedificium ſubterraneum ita pulchrum, & adhuc recens, vt videatur ante paucos annos conſtructum fuiſſe, quum tamen referat potentiam illam maximam Romanorum. Sunt etiam ibi paruę cellæ quaſi nouæ, opere fortiſſimo concameratæ, quarum quælibet habet vnum oſtium ad alteram apertum, ita vt ex vna in alteram quilibet progredi poſſit. Et ſunt tàm multæ, vt ſi quiſpiam ſine lumine intrauerit, vix, vel nunquam exire poſſit. Et ob hoc Puteolani indigenæ vocant illud opus Labyrinthum. Super hæc omnia ædificia ſunt horti, atque agri conſtituti, videturq; terra ſolida eſſe. Et niſi aliquis loci ſit peritus, inueniri non poſſunt: habent ſiquidem ingreſſus arctos vepribus, & ſentibus obſitos. Puteolanus puluis (vt d. Seneca) ſi aquam attingit, ſaxum fit. ſic è contrario, hæc aqua ſi ſolidum tangat, hæret, & affigitur. Inde eſt, quòd res proiectæ in eundem lacum, commerſæ in lapides ſubinde extrahuntur. Hæc ille. Habetur in Actis Apoſt. quòd beatus Paulus Puteolos venit, vnde legitur. Et cùm veniſſemus Syracuſam, manſimus ibi triduo: inde circum legentes deuenimus Rhegium, & poſt diem vnum, flante Auſtro, ſecundo die venimus Puteolos, ibi inuentis fratribus, rogati ſumus manêre apud eos dies ſeptem. Mirum eſt, quòd hodierno die Mulieres in illo oppido non bibant vinum, & ſi quæ biberint, parum pudicæ habeantur:

Nota.

Centum cameræ.

Labyrin.

Puluis Puteol.

Paulus Apoſt.

Vini prohibitio.

quum

quùm in proximis locis circunquaque subiectis vinum ab eo sexu minimè respuatur.

SCHOLIA.

Vulgò lo Girone, sumpsit nanque etymum à gyro.

Sueton.] *locus est in 2.c.43. spectandi, inquit, confusissimum, ac solutissimum morem correxit, ordinauitq; , motus iniuria senatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos consessu frequenti nemo receperat. Et infra. Facto igitur decreto Patrum, vt quoties quid spectandum vsquam publicè ederetur, primus subcelliorum ordo vacaret senatoribus. Romæ legatos liberarum, sociarumq; gentium venit in orchestra considere, cùm quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Militem secreuit à populo. Maritis è plebe proprios ordines assignauit prætextatis cuneum suum, & proximum pædagogis: sanxitque ne quis pullatorum media cunea sederet. Fœminis ne gladiatores quidem, quos promiscuè spectari solenne olim erat, nisi ex superiore loco concessit. Solis Virginibus Vestalibus locum in Theatro separatim, & contra prætoris tribunal dedit. Athletarum verò spectaculo muliebrem sexum adeò submouit, vt Pontificalibus ludis pugilum par postulatum, distulerit in sequentis diei matutinum tempus: edixeritque, mulieres ante horam quintam venire in theatrum, non placere.* Spectacula. ca. 44. Theatra.

Cellæ] *vulgò dicuntur cento camerelle.*

Labyrinthum] *lege inferiùs c.69. & P. Bellonium 1. de medic. funer.* Labyrin.

Seneca] *locus est 3. quæst. natur. de hoc puluere supra cap. 14.* ca. 9.

In Actis] *locus est cap. 28. græcè sic, ἤλθομεν εἰς Ποτιόλους. quem locum, (vt id per transennam annotem) Ireneus Episc. Lugdun. citat lib. 3. contra Valent. cùm loquitur de B. Luca medico & Euangelista.* ca. 20. ca. 14.

Mirum est] *Hic vsus olim inualuit apud Romanos. vt auctor est Plin. 14. Valer. Max. lib. 2. c. 1. Gell. 10. noct. att. & Tiraquellus noster in lege 9. Connub. Spartiani quoque vino abstinent, vt scribit Xenophon de lege Lacedæmon.* Vini prohibitio. ca. 13. ca. 23. nu. 155.

De Ponte Puteolorum in mari facto per C. Cæsarem. Cap. XVI.

A Molibus Puteolanis vsque Baias (vt Tranquillus ait) C. Caligula Cæs. Rom. Pontem fieri iussit, longum trium milium, & 600. ferè passuum. quo facto, duobus diebus continuis super eo cucurrit. Primo enim die Phalerato equo, coronam quercicam ferens in capite, securim, gladium, cetram, aureamque clamydem. Tertio die in habitu quadrigario per Pontem accessit, Caligula.

sit, habens ante se curriculum biiugum famosorum equorum, cõmitante eum Dario puero ex Parthorum obsidibus, agmine prætorianorum, & in essedis amicorum cohorte.

SCHOLIA.

Tranquillus] *locus est 4. cap. 19.*

Haly. 1. c. 1. *Meminit huius Pontis Blondus, quæ infra in cap. sequenti. Lege quid Laërtius de Haly fluuio, & quid Thales promiserit.*

Quare C. Cæsar hunc Pontem fieri fecit. Cap. XVII.

Pons cur factus.

QVare autem hic Pons à Caio fuerit excogitatus, ratio triplex assignatur per Suet. Prima est, vt imitaretur Xerxen Persarum regem, qui volens de Asia in Græciam transfretare, non sine admiratione. Secunda est, vt alicuius operis immensi fama Germaniam, & Britanniam, quibus tunc imperabat, territaret. Tertia est, quam arbitratus est Sueton. auum meum, inquit, narrantem puer audiebam, causam operis ab interioribus aulicis proditam: quòd Thrasyllus mathematicus anxio de successione Tiberio, & in verum nepotem proniori, affirmasset, non magis Caium imperaturum, quàm per Baianum sinum equis discursurum. Mortuo demum Tiberio Caius Imp. factus est, qui talem pontem fieri præcipiens, super eo tribus diebus continuis commeauit, quarto die cùm multos è lictore inuitasset ad se, repente omnes præcipitauit. quosdam gubernacula apprehendentes contis, remisq; detrusit in mare. Hæc Sueton. De pilis huius pontis meminit Seneca ad Lucil. d. omnis in pilis Puteolanorum turba consistit.

Thrasyllus.

Nota.

SCHOLIA.

Sueton.] *locus est 4. c. 32.*

cap. 1. Pontem] *Iosephus 19. antiq. sic d. ex Dicæarchia ciuitate, quæ in Campania constituta est, ad Messanam quæ alia quoque maritima ciuitas est, graue putans vti remis, transitumq; facere, putansq; sibi subijcere etiam hoc elementum posse, velut domino silet terræ natura sustinere. Voluit ergo à littore ad littus, stadia fermè 300. in medio mari & intra tamen vastum sinum, Pontem con-*

conſtruere: ſuper quem carrucis, & diuerſis vehiculis itinera vāleret efficere. Hæc ille.

Seneca] *locus eſt epiſt.78.*

In pilis] *ſic caſtigatiùs, in pyris.*

De Aqua Sulphuraria. Cap. XVIII.

IN ſummitate montis, qui Puteolis præeminet, planicies magna adhuc tota continuis ſcopulis, & rupibus circundata, niſi vbi ingreſſus patet. Ex quibus extrahitur innumerabilis theſaurus Sulphuris, Aluminis, & Vitrioli, quæ ex lapidibus, & terra montis fiunt. Aqua ibi naſcitur, quæ cùm maximo impetu ebulliens in altum vſque ad 16. & quandoque 24. palmos, maximè verò cùm Mare æſtuat, (ſicut Accollæ teſtantur) attollitur, ac eleuatur. In hac planitie complura fiunt à Natura foramina, è quibus maximus exhalat fumus: vt ſi in foraminibus lapis proiiciatur, etiam magnus, vi, atque impetu fumi reiiciatur. Hæc aqua ſulfurea, & hic fumus neruos mollificat, viſum acuit, lachrymas, vomitumq; ſtringit, capitis, ac ſtomachi dolorem aufert, ſteriles fœcundat, febres cum frigore, ſeu rigore accedentes tollit, infecta ſcabie membra purgat. Huius odor grauis eſt, locusque vndique fumigans terribilis eſt: verùm is fumus rheuma, frigusque capitis tollit.

Sulphur. aqua.

Nota.

SCHOLIA.

Meminit huius aquæ Sauan. d. eam conferre dolori antiquo capitis, dolori ſtomachi ex cauſa frigida, & humiditatem phlegmaticam purgare. Vgolinus d. humores phlegmaticos diſſoluere. Menghus aſſerit eius mineram eſſe ſulphur & æs, quia firmat lachrymas, viſumq; acuit. ca. 6.

Meminit huius loci Volater. 6. Pontanus 2. Parthen. 3. et Franciottus, quod Vulcani forum appellat, ſic enim à Strabone vocatur. qui etiam refert apud Baias reperiri loca ſulphurea. ſed & Galenus 5. τῶ ὑγιεινῶν aquarum ſulphurearum meminit. Locum hunc Plinius lib. 3. vocat phlegræos campos, ſicut Syllius Italicus lib. 8. & Diodorus Siculus 6. antiq. ἀπὸ τῶ φλέγειν. ſimiliter Plin. lib. 18. & 31. vocat colles leucogeos, albam terram. Ioſephus 18. antiq. refert verſus fluuium Iordanem eſſe paludem ſulfuriferam. & Ouidius 5. τῶ μεταμορφώσεων necnon 2. de Ponto ſtagna ſulphurea apud Palicos eſſe affirmat. In Iſtria ſunt etiam campi phlegræi, vt ex 5. Beroſi (modò ſit ille antiquus) lib. 5. ca. 4. ca. 5. Sulphuraria. c. 11. ca. 2. cap. 4. Palus ſulfurel. 10. Palici.

quus) annotat noster conciuis L. Ioan. Scoppa in suis collectaneis.

ca. 24. Sulphur. c. 15. lib. 4. 9. Sulphur (vt auctor est Suidas in collect.) suffitur ad expiationem: & religionibus (teste Plinio lib. 35.) ad expiandas suffitu domos locum habet. Hinc poëta ille ingeniosus in suis Fastis aiebat, Cærulei fiãt puro de sulfure fumi, Lectaq; fumanti sulphure balet ouis. & hoc est quod Aristot. 24. τ περιπλευμάτων sacrum vocat. Suffitur etiã bitumen ad expiationem vti scribit vterq; Berosus, vt vtar verbis Reuer. Gasparis Barrerij Lusitani in cõsura pseudoberosi.

Bitumen

Bulliens] huius rei ἐγὼ εἰμὶ αὐτόπτης, cùm anno Domini 46. supra sesquimillesimum Puteolis cùm parente meo Diogene medico degerem.

ca. 3. Neruos] Oribas. lib. 10. ad Iulia. refert, aquam, in qua est vis sulphuris, neruos mollire, dolores q; lenire, stomachum tamen imbecillum reddere. hoc etiam adstruit Aegineta, & Aëtius vbi supra in canon. baln. sed & Horatius 1. epist. vim istam non tacuit.

ep. 15.

Lacrymas] idem operatur Baln. Dimidiæ viæ apud Aenarias, cuius vires ferè sunt cùm hac aqua communes.

Tollit febres] Sauan. hoc non credit, cùm sit συλληπτικώτατον. sed Vgolinus verum esse fatetur: præcedens tamen congrua purgatione. secus enim pugnaret cùm Galeni doctrina lib. Methodi, de ar. cur. de crisi, & alibi sexcenties.

Alcad. infrac. 54 Leguntur versus sub Alcadini nomine de hac aqua sulphuraria in heroico numero: sed cùm à consueto more deflectant. illos reiecimus, proq; illis substituimus hos elegos.

Franc.

Sulphureos fumos mittentia Balnea, neruos
Mollificant, scabiem, membraq; scabra nouant.
Hæc aqua fœcundat steriles, stomachiq; dolorem
Destruit, ac capitis, stringit aquam ex oculis.
Est vomitum cogens, oculos bene reddit acutos,
Pituitam soluit, frigora febre fugat.
Præsertim si præueniat purgatio trina,
Securè intrabis. Corpora pura etenim,
Quam semel accipiunt, seruant sine labe salutem,
Balnea ne culpes, quoúe modo hæc oleant.
Effectum virtutis ama, naresq; medela
Quam fugiunt, morbos corpore sæpè fugat.

Nota

S. Ianuarius. Est aduertendum propè hunc locum sulphurarij Montis celebrari martyrium glorioßissimi Pontificis, & nostri patroni apud Deum IANVARII. in cuius signum erecta est quędam ædicula, seu sacellum, quod itinerantibus statim sese obuiam profert.

De Baln. Cantarello. Cap. XIX.

Cantarellus. NOmen à forma balnei sumpsit; hic primus in littore, quod à Puteolis trans Tripergulas vadit, admirandas exequitur operatio-

rationes. antiquas, ac nouas plagas, fistulasq; emundat, desiccat, & solidat, fluxum rheumatis prohibet, clarificat lumina, venas obstruit fluentis sanguinis, arthriticis subuenit, vtilis est ad febres, & frigora, ferrum mirabiliter extrahit, & fragmenta ossium fractorum, quæ latent in corpore, & munere chirurgico fungitur. cùm autem hæc aqua temperata sit, vtero gerentibus nimis confert, sed continuata obest. de quo dicit Eustas. de Matera. Eustas.

Inter aquas pelagi feruens aqua manat, & ipsa
Ne fluat in pontum futile claudit opus,
Cùm mare feruescit, locus oppugnatur ab vndis,
Vix aliquis poterit ægèr adire locum.
Cantarus humana fruitur virtute medendi:
Nam plagas veteres, consolidatq; nouas.
Vlcera qui patitur cutis ex humoribus extra,
Cantarus abstergit, lumina clara facit,
Sanguinis obturat venam quocunque fluentem,
Subuenit articulis, fit medicina pedum.
Vtilis ad febres, & frigora. sed tamen huius
Vsus aquæ lateri continuatus obest.

SCHOLIA.

Meminit de eo Vgolinus d. cutis vlcera abstergere, podagræ conferre, & vsum illius continuatum lateri obesse. Meminit etiam Franciottus.

Aduertendum est, quòd in hac aqua immergendæ sunt plagæ, vt notatur supra in canon. baln. num. 9. Notæ.

Sanguinis] *Alex. Trall. lib. 7. meminit aquarum naturalium, quæ sputo sanguinis opitulantur.* ca. 1.

Fragmenta] *idem operatur Baln. fontis apud Aenarias.*

Hæc aqua] *in cod. Veneto legitur, cùm autem hæc aqua styptica sit.*

Inter aquas] *adscribuntur etiam hi versus Alcad.*

Ne fluat] *sic, Ne fluat ad pontum sectile claudit opus.*

Vix] *ne fiat pentemimeris nos sic restituimus, Vix poterit quisquàm hunc æger adire locum.*

Obest] *Gale. 3. compos. loc. meminit Mulieris, cui vsus aquarum naturalium obfuit.* ca. 1.

De Fontana. Cap. Xx.

Fontana. AD Cantarelli latus aqua consurgit, proprietatibus ipsi contraria, nouiter inuenta, nec ab alijs descripta. quæ cùm more fontis scaturiat, Fontana dicta est. Hæc somnum conciliat, ventrem reddit lubricum, lac auget, infantes soporosos, & placidos facit, nauseam repellit, indurata mollificat, super alia lauacra renes purgat, educit arenulas, vesicam aperit, capillos cogit exire, vulneribus, & podagricis nocet. Hac aqua Puteolanæ Matronæ cum suis pueris semper vtuntur.

SCHOLIA.

Vulgò dicitur la Forma.

Meminit de eo Franciottus, similiter Sauan. vocatq; Balneolum. Est huius nominis Baln. apud Aenarias.

Capillos] *rectiùs legitur iudicio meo, lapillos, vt in Cod. Veneto legitur. & facilis error esse potuit: nam similitudines, vt ait Hippocrates, decipiunt.*

6. epid. *similis error est in Petronio arbitro, cuius circunferũtur illa aurea verba* περὶ τῶν χρημάτων *quotidie celebrata à Diogene cynico, sed christiano, cum dicit.*

Pecuniæ vis. *Quisquis habet nummos, secura nauiget aura, Fortunamq; suo temperet arbitrio. Pecuniæ enim omnia, vt ait Sapiens, obediunt. hæc parerga sint.*

Ecc. 10. *Cùm huius Baln. versus non legantur apud Alcad. neque apud Eustas. duos*

Nota. τοὺς θερμοποιητὰς, *volui breuiter sub metri norma ipsius facultates redigere, ne Balnea* πρὸς ἀλλέλους ἐρίζοιντο, ἢ μάχοιντο.

Franc. *Fert somnum, ventrem reddit fluxumq;, soporem*
Conciliat pueris, lac citò multiplicat.
Saxea mollificat, renes expurgat arenà,
Cuncta lauacra super, nausea fit procul hinc.
Vesicam reserat, lapidem frangitq; potenter,
Affectis podagra, vulneribusq; nocet.

De Villa Cicer. quę hodie dicitur Ciceronum. Cap. Xxi.

Cicer. villa. HIc non procul supra mare Baias respiciens occidentem versus villa fuit M. Tul. Cic. cuius altera pars supra mare in edito

edito posita, vetustate deiecta est. quæ verò in proximo, dirutos parietes ostendit. hæc vulgò ab incolis dicitur Ciceronum.

SCHOLIA.

Vulgò Stanza de D. Pietro de Toledo, Vicerè di Napoli.

De hac villa meminit Syllius, vt dictum est superius. meminit & Io. Boccac. in lib. Fontium, et Blond. ex Plin. 31. (vt taceã Pontanum 2. Parthen. 3.) qui dicit, factas esse in ea (post Cicer. mortem à liberto ipsius Tul. laurea. ob signum delectionis erga dominum) figuras hominum indicantium manibus morborum τοῦ πεπνθότος τόπου sedes affectas. Versus, quos citant Blond. & P. Crinitus 2. de poëtis ex Plinio hi sunt. ca. 1. ca. 2. quæ infra ca. 48. ca. 36.

Quòd tua Romanæ vindex clarissime linguæ,
Sylua loco melius surgere iussa viret.
Atque Academiæ celebratam nomine villam,
Nunc reparat cultu sub potiore vetus.
Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ,
Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit, hac fontes cùm patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem,
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ. Tul. laurea.

In hac villa obijt, & sepultus est Adrianus Imp. qui Baijs obijt, vt refert Blond. ex Spartiano. Adria. Imp.

Conuiuiorum, quæ apud Baias fiebant, meminit Cicero in orat. pro L. Cælio.

Nota, quòd D. Gregorius 1. dialogorum meminit Monasterij, quod Baln. Ciceronis vocabatur. & Cicero 5. ad Attic. meminit sui cumani. ca. 4. ep. 2.

De Baln. Prati. Cap. XXII.

CIceronis opus creditur lauacrum, quod in Prato situm est, vnde nomen sumpsit. Euntes enim à Tripergulis Auersam oppidum post Hospitalis transitum ad sinistram partem semitæ statim Cryptam inuenient, & per subterraneum descensum aquam reperiunt. quæ multùm placida ophthalmiis confert, eorum vlcera tergit, corpus ab humoribus pigris alleuiat, viscerum tormina aufert, musculos brachij emollit, caput, & scapulas trahit ad situm naturalem, & toti corpori præsto est. De quo sic Eustas. Pratum. Eustas.

Est

Est lauacrum à vulgo Prati cognomine dictum,
Creditur à multis hoc Ciceronis opus.
Est via difficilis, quæ ducit ad inferiora,
In quibus inueniet, quam petit æger, aquam.
Hæc bene viſceribus fertur conferre moleſtis,
Alleuat hæc corpus, quod grauat humor iners.
Dicunt & duros mirè mollire lacertos,
Et caput, & ſpatulas, ad ſua iura trahit.
Detergit lippos oculos, ac vlcera magnam
In toto pariter corpore præſtat opem.
Nota. In ſudore madens fugiat pro tempore frigus,
Nec potum ſumat, dum ſua membra calent.

SCHOLIA.

Vulgò bagno de Prata.

Meminit de eo Franciottus, & Vgolin. quod vocat Baln. Practæ d. conferre rheumati capitis. eſt etiam apud eundem Baln. huius nominis in Viterbio.

Alcad. Lauacrũ. ca. 6. Est lauacrum] *hi verſus adſcribuntur Alcadino. aliter legitur, & meliùs. Eſt aqua, quam vulgò de Prato balnea dicunt. ponitur enim lauacrum hic, & alibi media correpta, metri tamen gratiâ: quùm ex ſyllabæ natura producenda ſit. quod oſtenditur exemplo Claud. 2. contra eutr. Lactan. in carmine de Reſur. dom. & Sereno medico.*

Inferiora] *ſic, ad interiora.*

In ſudore] *lege ſupra in can. baln. num. 3. 5.*

De Tripergula. Cap. XXIII.

Triperg. TRipergula locus eſt iuxtà Auernum lacum, dictus ſic à tribus tugurijs.

SCHOLIA.

Pergula. cl. 5. Perga. ca. 1. Dictus] *Pergula locus apertus eſt, à multis lateribus aërem excipiens, à pergendo dicta. vtitur hac voce Proper. lib. 4. Iuuenal. ſat. 1. Plin. 35. c. 10. & Vlpianus iureconſultorum poſt Papin. Aſylus in l. ſi verò ff. de his, qui deiecerunt. Eſt & Perga loci nomen apud Gal. 2. compoſ. per loc. ſimiliter nomen luci, in quo fuit antiquiſſimum fanum Dianæ. cuius meminit Cicero 3. in Ver. act. vbi Aſcon. ped.*

De

De Tripergula meminit Blond. Locus hic (proh dolor, & lamentabilis casus) ferè totus in cinerem conuersus est, ob Terræ inopinatos motus: qui anno salutis M.D.XXXVIII. *die* XXIX. *Sept. in festo S. Michaël. excitati sunt. tunc enim apparêre cœpit Mons nouus, altitudinis 3. miliarium, qui sepeliuit plurima balnea, nedum Triper. sed Auerni, Lucriniq; lacus.* Triper. ruina.

Huius balneorum ruinæ meminit Hieron. Borgia, sic d. Balnea flete inopes grauibus demersa fauillis, Balnea Romanis virtutibus aucta. vel ipsum supra, Aponum celebrem, cunctis celeberrima terris. O valde memoranda per æuum pernicies. Verè enim dixit olim Blond. maior est ædificiorum Puteolanorum ruina (non tamen de hac loquitur) omnibus alijs, excepta Roma. Baln. Sepul. Nota.

Similem Terræmotum retulit Seneca. 6. Quest. nat. c. 1. & Tacitus in 15. apud Pompeios, qui Stabias, Surrentum, necnon Neapolim infestauit. De terræmotu apud Bonouien. meminit Pius in lib. 4. Lucretij: deq; alio in diebus Nicolai quinti Pandol. Collenutius in histor. Neapol. vt taceam quæ scribit Plin. 2. hist. nat. à cap. 107. vsque ad 110. & Fr. Petrar. 2. Dialog. Deq; alijs incendijs lege D. August. 3. de Ciu. Dei. Similiter quæ Appianus de Riuo ignis narrat. Terræmotus. ca. 91. ca. 31. Riuus ignis.

De hoc Triperg. incendio latinè scripsit summus nostri seculi philos. & theologus Simon Portius Neapol. et P. Iacobus à Toleto medicus: Materno tamen sermone M. Ant. Falco Episc. sed equestr oratione Hiero. Borgia: cuius initium est tale. Horrida naturæ nouitas memoranda ministrat carmina &c. vt silentio inuoluam Anton. Sancto Felicium in Clio diuina. Epitome autem eorum, quæ doctiss. Portius scripsit super hac conflagratione, Hæc est. Portij historia de hoc incêdio.

Puteolorum regio fuit biennio ferè magnis Terræmotibus agitata, vt nulla in ea supereſſet domus integra, quæ proximam minabatur ruinam. At die XXVII. *& XXVIII. Sept. anni* M.D.XXXVIII. *perpetuis diebus, & noctibus terra est commota: Mare passibus ferè 200. recessit; quo loco Accolæ ingentem piscium multitudinem cæperunt, & aqua dulces erant.*

Die verò XXIX. *magnus terræ tractus, qui inter radices montis Gauri (quẽ Barbarum appellãt) & mare iuxtà Auernũ iacet, sese erigere videbatur, et Montis subitò nascentis imitari figuram. Eo ipso die hora noctis 2. hic terræ cumulus, aperto veluti ore, magno cum fremitu, miros euomuit ignes, pumices, lapides, cinerisq; fœdi tam magnam copiam, vt quæ adhuc extabant Puteolorum ædificia operuerit, herbas omnes texerit, arbores fregerit, pendentemq; vindemiam ad sextum vsque lapidem in cineres verterit: aues, & nonnullas quadrupedes bestias interemerit. Fugientibus per tenebras Puteolanis cum natis & vxoribus magno eiulatu Neapolim sese recipientibus; Cinis propè voragineus erat siccus, longè verò lutosus, & humidus cecidit. Sed quod omnem superat admirationem, Mons circùm eam voraginem (nunc dicitur Mons nouus) ex pumicibus & cenere plusquàm 1000 passuũ altitudine vna nocte cõgestus aspicitur: in quo multa inerant spiramenta, è quibus nunc duo supersunt, alterum iuxtà Auernum, alterũ in medio montis Auerni magna ars operta cinere. Balnea illa tot sæculis celebrata, quæq; tot ægris salutem præstabant,* Gaurus mons. Mons nouus.

cinere sepulta iacent. durat hoc incendium vsque ad hanc diem, cum aliquata
men intercapedine. Quæ verò circa dicta philosophicè consyderari possumus
Arist. 2. Phys. ea sunt. Etenim quæ rarò à Natura fiunt, quædam carent causis definitis, vt
ea, quæ à casu fiunt: alia autem non sine causis certis, vt Eclipses, Cometę
Terræ motus. Terræmotus. sed cum hoc incendium fuerit post Terræmotum, de eo pau
ca dicere oportet.

Sol in terram agens humidam, fumum ex ea educit; qui si crassior fuerit, &
humidior, dicitur Vapor, humida generans, vt pluuias, niues & c. sin siccior,
Sol. (quem exhalationem Aristo. in Meteorologicis vocauit) sicca gignit. Fumus
hic in terræ cauernis genitus, aut totus effluit vi propellens aërem, &
2. 2. generat ventos: aut totus coërcetur igneus existens, qui volens velociter exi
re, terram commouet, & facit terræmotus magnos: aut partim effluit, &
partim coërcetur, & facit terræmotus leues: cum pars effluens aërem moueat,
Astrol. occlusa verò terram. Non est prætereunda causa superior (vt Astrologi per
hibent) stellarum inquam conuentus, lunæq; defectus, hæc omnia fuerunt his
temporibus. Congressus Martis cum Saturno in Virgine, proximo solstitio,
qui exhalationes, & terræmotus gignere consueuit. Fuere anno præterito E
clipses Lunæ, & Cometæ. Terræmotus tempora apta sunt Ver, & Autumnus:
quibus tunc fiunt incrementa humiditatum & caloris, vnde sol gignit vapores:
quorum generationem prohibet Hyems ob nimium frigus, & Aestas ob ni
mium calorem. Hora aptior terræmotibus ex diluculum, quia sol ad nos
rediens terræ cogit frigiditatem, quæ prohibet egressum exhalationibus: Est
etiam Meridies, cùm Sol supernas exhalationes resoluat, educatq; infernas,
quæ terram mouent.

Locus esse debet mari finitimus, & eius terra velut spongia poris affluens,
& cauernis: quibus omnibus obnoxius Puteolanus ager frequentes patitur
terræmotus. Cumq; exhalationes istæ motu velocissimo raptæ materiam in ea
regione bituminosam, atque igne perustam inflammarint, propulsamq; eiecerint,
hiatum illum effecerunt. Mare recessit, quia exhalationes exire volentes, ter
Nota. ram rarefecerunt, quæ veluti sitiens aquam per rimulas hausit. Materia il
la bituminis antea ardebat, quia aquæ, quæ iuxtà eam scaturiebant, erant
calidæ: at exhalationum impetu incendium maius sumpserunt. Fumus non
sempet exit, nec fremitus semper exauditur, quia primis diebus os voraginis
erat angustum, hinc flamma illi ori proxima cùm fremitu erupit, processu au
tem temporis non sic contigebat. Cinis hic in locis vicinis est siccior, quod ab
ardore fit, at longinquis partibus est humidior, quia transit per aëris mediam
regionem, quæ humida est. Tempus durationis sciri nequit, quia nescimus
Vesuius. materię quantitatem, qua ignis ille alitur. Credo tamen non minori tempore
duraturum, quàm illud Vesui montis: maximè cùm Puteolanus ager sulphu
reo bitumine plenus sit. Quid portendat hoc, nil certi cùm Peripateticis a
struo: tametsi Cicero, eloquentiæ pater, portentis multùm tribuat, multumq;
detrahat. Putarem ego quòd siccitatem portendat, cui frugum penuria succe
dere consueuit. Astroru m periti futura bella prædicant. Aristot. similia con
tigisse

tigisse in Heraclia ciuitate, & sacra insula Aeoli refert: sic etiam imperante Tito, anno imperij sui 2. Vesevus mons ab altero vertice magnos eructauit ignes. Hæc ille. Suet. c. 8. Stat. 5. Syl. 3.

De Baln. Tripergulæ. Cap. XXIIII.

IN hoc loco, inter alia Balnea, quæ ibi fore narrantur, vnum est dictum Tripergula. Vel à loco, in quo est: vel quòd tres habeat mansiones. Vnam, in qua vestes balneantium seruantur: alteram, in qua quies datur sudantibus: tertiam verò, quæ aquam calidam continet. Triper. mansiones.

SCHOLIA.

Propè hæc Balnea est lucus Sacer. de quo Blond. ex Liuio 3. ab vrbe cond. libro 3. vulgò Selua de hami. Lucus Sacer. Hamæ.

De Baln. Tripergulæ, seu Veteri. Cap. XXV.

LOci dispositio dedit balneo huic vocabulum, etenim domus hæc, vt dictum est, in tres partes est diuisa dicitur etiam Baln. vetus, eo quod primum in hoc loco inuentum balneum, circumpositum domibus, nomen dedit, vt ipsum suburbium etiam Tripergula vocetur. Hęc vnda omnibus accommoda, aufert mentis defectum, cor exhilarat, alleuiat corpus, membrorum onera profugat, stomachi varios dolores arcet pedum grauitatem remouet: hac aqua vtens nulla praua tenebit Symptomata. Ex hoc loco ferunt D. N. IESVM CHRISTVM à mortuis resurrexisse, & ab Auerno, seu Inferno tulisse prædam: vnde & altus Mons supereminens Mons Christi dicitur. Eustasius. Baln. vetus. Mons Christi. Eustas.

Est locus australis, quo portam Christus Auerni
Fregit, & eduxit mortuus inde suos.
Hæc domus est triplex, hinc iurè Tripergula dicta,
Vna capit vestes, altera seruat aquam,
Vtilis vnda satis multùm sudantibus, aufert
Defectum mentis, cum grauitate pedum.

Hæc ſtomachi varias facit abſentare querelas,
Flebile de toto corpore tollit onus.
Debilis, atque piger, quibus eſt non multa facultas,
Conſulimus tali vt ſæpe fruatur aqua.
Huius amator aquæ ſymptomata nulla timebit,
Incolumi ſemper corpore lætus erit.

SCHOLIA.

Meminit de eo Franciottus, & Vgolinus d. totius corporis debilitatem auferre & ſegnitiem: ſuperfluumq; dolorem pellere.

Ex hoc loco] *Credo cùm vniuerſa Eccleſia Dei Catholica & Apoſtolica* D.N. IESVM CHRISTVM *Dei filium* τῶν ὁμοούσιον, *Deum de Deo, ad Inferos deſcendiſſe, prout Prophetarum oracula teſtantur. Tertia verò die reſurrexiſſe à mortuis, ſecundùm ſcripturas. Sed nùm ex hoc loco, vel ex alio, ignoro. nec audeo quicquàm temerè aſſeuerare, vt vtar verbis* τοῦ γαληνοῦ ἐν τῷ α περὶ τῶν κρίσεων. *Quapropter melius volo (vt ait Auguſtinus 8. ſuper Gen. ad literam) dubitare de occultis, quàm litigare de incertis. nec dicere audeo (vt idem aiebat 7. contra Donat.) quod neſcio. Scio tamen ex Ireneo lib. 2. Deum non omnia mortalibus reuelare, vt ſemper ipſe videatur docere, nos verò dicere cum Pſalmographo.*

Hagiopa rer. Zac. 9. 1. cor. 15. ca. 12. ca. 5. ca. 53. ca. 47.

Audiam quid loquatur in me dominus Deus, & cum Primaſio Epiſcopo Vticenſi dicam, quo habitu vitæ, (de Henoch loquitur) vel quo ſtatu modò conſiſtat in paradiſo, non eſt noſtrum inquirere. hoc tamen credendum eſt, quia ſine dolore, aut moleſtia quieſcit illic, hæc ille. ſimile dicit Auguſt. x. de ciuit. Dei 12. c. 15. 21. c. 27. 22. c. 29. lib. 5. contra Iulian. primo de Trinitate, & alibi ſæpius. idem Hieron. in prologo Daniel. & Paralip. & Ambr. in Apocal. necnon Hilarius in lib. de Trinitate. vt notat Magiſter Sent. 1. diſt. 32. & 4. diſt. 50. Hæc parerga ſint.

Pſ 84. in epiſt. ad hebr. ca. 11. ca. 23. ca. 13.

Locus] *hi verſus Alcadino ſic adſcribuntur. Eſt locus, effregit, quo portas Chriſtus auerni, Et ſanctos traxit lucidus inde Patres.*

Alcad.

Auerni] *apud B. Auguſt. 18. de ciuit. legitur iſte verſiculus Flaciani, Portas effringet Auerni.*

ca. 23.

Vnda] *in cod. Veneto leguntur hi duo verſiculi ante iſtum, Tertia languentes latè excipit, atque lauacrum ſuggerit, & mediam fida miniſtrat opem. Vtilis &c.*

Abſentare] *aliter, potis eſt releuare querelas: nos verò ſic. Cogit procul eſſe querelas.*

Debilis] *hi duo verſiculi non leguntur apud Alcadinum.*

De Calatura. Cap. XXVI.

TRipergulis est Baln. Calatura dictum ab Accolis, cuius aqua ab alio rupis latere surgit, quæ à descensu montis dicitur Calatura. Vnda hæc faciem tergit, morphęam, turpesque notas ab ea remouet, cor lætificat, mentem firmat, stomachum roborat, crapulas præteritas digerit, appetitum ciet, tussim abigit, pulmoni leuamen porrigit, prouidetq; ne phthisis ex tussi parata procedat. De ea Eustasius. Calatura Eustas.

Pulmoni solidam dat Calatura quietem,
Inde fugat tussim, quam graue rheuma parat,
Hæc stomacho vires reparat, vim præbet edendi,
Sæpius absumptas decoquit illa dapes.
Deterget faciem, mentem corroborat, & cor
Lætificat, turpes radit ab ore notas.
Formidat quicunque phthisim cum tusse paratam,
Vt timor abscedat, sæpius intret aquam.
Inueterata suis sicut radicibus arbor
Nequaquam poterit absque labore capi, Nota.
Non aliter veteris serpentia semina morbi
Possunt euelli qualibet arte simul.

SCHOLIA.

Meminit huius balnei Sauan. vocatq; celaturam, Vgolinus verò collaturam, seu colaturã. Franciottus calaturam, & sic legitur in manuscripto codice. Vbi obiter notandum est, genus comitiorũ esse, quod calatum vocatur, vt refert Fenestella de magistrat. quæ Ant. Nebriss. in suo Lexico: Menghus asserit huius balnei mineram esse nitrum & ferrum. ca. 7.

Morphæam] *ab arbore nucis inditum nomen habet, vt notat Cœlius Rhod. 19. lect. ant. Symphorianus verò lib. 5. morb. partic. dicit mutationem esse (ἀχρὸ τῆσ μορφῆσ) cutis in colorem nõ naturalem ex corruptione sanguinis: quando (vt ait Galenus 9. methodi therapeuticæ) amplius nutrire non potest. Manardus Ferrarien. Medicorum phosphorus, & corona lib. 7. epist. d. Vitiligo est fœdus cutis color, ex malo particulæ habitu prouenies, nutrimentum bene assimilare non potentis. Quæ duplex est, alba, & nigra: à græcis (vt auctor est Corn. Celsus lib. 5.) dicitur ἀλφὸσ. hæc soli homini conuenit, ob cutis tenui-* Morphæa ca. 41. ca. 11. ep. 2. Vitiligo. c. 28.

Prou 5. Phil. in graf. c.1. Crapula. Aph.5. cap.1. Prob.17. Alcad.

nuitatem, vt asserit philosophos 10.sect.problem. De hac affectione lege fusius apud Philip.Ingrassiam præceptorem meum lib.1.de tumoribus ex Auicē. 7.quarti tr.2.c.9.Pium in annot.c.120.& Pontanum lib.11.de reb. Cæl.

Crapulas] *græcè κραιπάλη, πρὸ τὸ κάρηνον πάλλεσθαι, vt notat Galenus in 5. comment.aphorism.& innuit Plinius 23.forte ex Arist.3.problematum. vide Cælium lib.15.c.31.*

Pulmoni] *adscribuntur etiam Alcadino. aliter sic, pulmoni præstat solitam calatura quietem.*

Nequaquam] *sic melius, Auelli è terris absque labore nequit.*

Non aliter] *sic, Sic etiam veteris serpentia semina morbi; Haud facilè euelli qualibet arte queunt.*

De Balneo Arcus. Cap. XXVII.

Arcus. Eustas.

IN sinistra parte lacus Auerni, vbi alta profunditas,& magna est copia diuersorum piscium, decem sunt balnea. Quorum primum ab ædificij forma Arcus dicitur, cuius in restaurandis consumptis corporibus mirabilis virtus est: restaurat membra, stomachum confortat, interiora iuuat. verùm tumido ventriculo, hepati, & spleni non confert. De quo scribit Eustasius.

Dulce satis lauacrum, quod nomen sumpsit ab arcu,
Virtutem magnæ commoditatis habet.
Hæc aqua consumptos restaurat corporis artus,
Corpus fortificans, arida membra rigat.
Siquis in extremis patitur, festinet ad vndam;
Omnia, ne dubites, interiora iuuat.
Non tamen hic prodest, tumidi quos sarcina ventris
Aggrauat, atque dolet splene tumente iecur.
Rem liquet expertam, proprio quam lumine vidi,
Teste mihi populo, quæ scio verba loquor.
Vidi consumpto tantùm cum pelle relicto,
Tempore non longo restituisse cutim.

Nota.

SCHOLIA.

Meminit huius balnei Vgolinus d.nocere hydropicis. meminit & Franciottus.

Lauacrum] *metri gratiâ corripitur. quæ supra c.22.*

De

De Baln. Raineriy. Cap. XXVIII.

RAnerium Baln. in Tripergula est, cuius aqua ab inuentore nomen sumens, salsi phlegmatis hostis est. Scabiem enim, & impetiginem, seu serpiginem sanat, putridum corpus mundat, restaurat cutim, leprosis prodest. Exigit tamen, siqui sanitatem consequi voluerit, vt Trituli aquis vtatur. vnde Eustasius. Raner. Nota. Eustas.

Balnea Raneri, quæ corpora putrida radunt,
Et quorum salsi phlegmatos, hostis aqua est.
Si sanie, aut scabie pressus, celer illa subintret,
A' scabie quauis exteriora lauant.
Infectam mundare cutim quicunque laboras.
Vtere Ranerio, nam citò sanus eris.
Non tamen incurras iterum discrimina morbi,
Terribiles Trituli sanus adibis aquas.
Vidi quàmplures hoc fastidire lauacrum,
Fecerat hoc hominum pingue putredo putens.
Raneri seruiuit aquis aqua turgida stagnis,
Felix qui pingues euacuabit aquas.

SCHOLIA.

Meminit de eo Franciottus, similiter Vgolinus d. pustulas (τὰ ἐξανθήματα ἐλκωτικὰ μαλοῦντας) curare, & lacrymas stringere.

Trituli] *Vgolinus legit, Chiuioli, & mendosè, vt reor. Notandum est, vt inferiùs dicetur, eum, qui vti volet hoc balneo, cauere salsa, & legumina.* ca. 30.

Impetig.] *ab impetu dicitur, sicut inn uit Q. Serenus græcè dicitur λειχὴν à lambendo. Plin. lib. 20. c. 1. vocatur quandoq; Herpigo, seu Serpigo, vt notat doctiß. Leonicenus lib. περὶ νόσων χρονίων, & 3. de err. Plinij d. cùm lichenes serpere cæperunt, dictæ sunt serpigines. quæ infra.* Impetig. cap. 11. Serpigo. cap. 13. cap. 14.

Leprosis] *quomodo lepra differat à psora, lege Manardum lib. 7. epist. similiter quomodo ab elephantiasi Crinit. 20. de hon. disc. Deq; aquis illam curantibus: lege Galenum 11. Simpl. med. fac.* Lepra. epist. 2. cap. 10 dap. 3.

Fecerat] *cùm Puteo prima producta gaudeat apud Horatium 1. epist. lege sic, fecerat hoc putens pingue putredo hominum.* Puteo. epist. 20.

De

De Baln. Sancti Nicolai. Cap. XXIX.

OMnia Balnea potentes occupant, hoc solùm mirifici Confessoris pauperibus subuenit, hinc S. Nicolai dicitur. Hæc aqua ab alijs non est descripta, nec ab intelligentibus satis experta quoad tamen compertum habeo, debiles fouet, consumptos restaurat, stomachum confirmat, & vires reparat.

SCHOLIA.

Meminit de eo Franciottus.

Pauperes] *iustà illud Aquinatis poëtæ. Pauper vbiq; iacet. & alibi. Nil habet infelix paupertas durius in se &c. cui dicto succurrit illud Martialis, vtinam non verum, sicut argutum. semper eris Pauper, si pauper es Aemiliane, Munera non dantur nunc, nisi diuitibus.*

S. Nicolaus. S Nicolai] *de vita S. Nicolai Episcopi, lege copiosiùs apud Reuerend. Lippomanũ Episc. Veron. tom. 2. ex Ioanne diacono, & quodã Patriarcha græco.*

Franc. *Hoc Bal. præsui breuitate vnico districho absoluimus.*

Infirmos refouet, consumptis præstat opemq;,
Confirmat stomachum, robur aqua hæc reparat.

De Baln. Scrophę. Cap. XXX.

SCrophæ mirabilis vnda, quæ sic dicta est, quia scrophas sanat, vel quia in ea volutari Scropha reperta sit. Purgat mirabiliter scabiem, leprosis prodest, impetigines ex salso phlegmate sanat, ventris sarcinam deponit, arthriticis, & podagricis confert. Qui hoc, vel Ranerij balneo vtitur, salsa, & legumina, euitet.

Nota.

SCHOLIA.

Meminit huius baln. Franciottus. Est huius nominis Baln. apud Anarias.

Alcad. *Alcadinus sic de eo metricè scriptum reliquit.*

Has dictas aiunt Scrophæ de nomine thermas.
Scrophula quòd fatens tollitur hic subitò.
Vel quia tum primùm vis est deprensa lauacri,
Cum scropha his sese languida lauit aquis.
Pellitur & morbus, qui sumpsit ab impete nomen,
Si fuit à salso phlegmate causa mali.

Ha

Hæ thermæ scabiem infestam, lepramq; fugabunt,
Prosunt articulis, proficiunt podagræ.
Ventribus & prosunt plenis intercute lympha,
Cùm tumet Ascites, & graue sentit onus.
Harum ope qui sanus fuerit, cauet omne legumen,
Prouidus hic idem salgama cuncta fugit.

Salgama] *græcè τὰ τάριχα. vtitur hac voce Columella lib. 10. & 12. Auson. Gallus epig. 118. Tralianus lib. 8. necnon in Codice tit. est de salg. hosp. non præst. vbi Accurs. d. vocem hanc compositam à sale & culcitra: quæ sunt mera somnia vt bene notat Ant. Nebriß. in suo Lexico ciuili.* Salgama. c. 4. ca. 10.

Hoc balneum nos octasticho perfecimus.

Iste latex dictus sic est, quia χοιράδας aufert, Franc.
Aut vnda hac volui scropha reperta quòd est.
Leprosis prodest, scabiem (mirabile dictu)
Salso lichenas phlegmate purgat aqua hæc,
Articulis confert, deponit pondera ventris,
Nodosæ eximium pharmacon est podagræ.
Vteris his scrophæ quicunque salubribus vndis,
Cum tumidis vites salsa leguminibus. infra cap. 36.

De Baln. S. Lucię. Cap. XXXI.

IN proximo Sanctæ Luciæ balneum est, sic dictum, quia mirabiliter confert oculis, quibus, ex Dei gratià, hæc Virgo gloriosa præsto est. Dolorem capitis, iuncturarumq; aufert, oculorum suffusiones recentes, & nebulas destruit, auditum præstat, sonitum remouet, cæcosq; quandoque illuminat.

SCHOLIA.

Meminit de eo Franciottus.

Luciæ] *de hac Sancta Virgine lege Adonem in Martyrologio apud Lipomanum tomo 4. passa est etenim martyrium sub Diocletiano anno 289.* S. Luciæ

Oculis] *De custodia oculorum, quam operatur Deus per huius virginis merita atque preces, habetur testimonium Io. Baptistæ Mantuani il libro de Lucia, sic scribentis,* Hagio-parer.

Lumina vt audiuit bellum hoc inferre pudori,
Nil cunctata, oculos (opus admirabile sæclis
Omnibus) ancipiti cultro de fronte reuulsos
Proijcit in patinam: mittensq; ea munera amanti,

Accipe respondit, quod amas, & desinè posthac

Antididagmanouatorum Pſ. 67.

Talibus insidijs sanctas inuadere mentes, &c. Hinc obiter animaduertas catholicæ lector delyramenta, & insanias falsas nouorum dæmoniorum: dum non vident, nec videre volunt, quàm mirabilis sit Deus in sanctis suis. Quem sancta Ecclesia, quotidie in illis laudat, cùm offert mysticam et incruentam hostiam, simulq; horas canonicas septies in die persoluit. Quæ benè nouit; semperq; docuit cùm Basilio, Gregorio, alijsq; Patribus, sanctos viros non nasci sanctos ab vtero, qui omnes in peccato concipimur, sed effici sanctos ab illo, qui sanctus est, & sanctificator. Qui illos in conspectu hominum mirificat. Qui per ipsorum manus operatur quàmplurima signa, prodigia, & miracula; quæ verè humiles, ac pios (procul sunto speciem pietatis in hypocrisi habentes) in stuporem, ac ecstasin attrahunt.

Pſ. 118. Hom. 56. In Iob. cap. 28. Pſ. 50. Leu. 19. Pſ. 4. Act. 2. 2. Ti. 3. 1. Ti. 4. Act. 5. Chyſoſt. de vir. vit. Ser. 35. Act. 19. Act. 3. 2. co. 4. Pſ. 72. 2. Pe 3. ca. 358. lib. 2. hym. 17. lib 2. hym. 5.

Quis non miretur vmbram simbriæ S. Petri, Apostolorum verticis, curasse multos infirmos? Quis non penes astra beatus efferat, cùm legit apud eundem Lucam, Apostoli & doctoris gentium sudarium dæmonia eiecisse? Hæc omnia tamen operati sunt sancti Dei in virtute nominis IESV *Christi; cuius mortificationem quotidie in corpore gerebant. Hæc dicta sint παρέργως ex orthodoxorum monimentis aduersus Bataui grammatici ineptias: qui sæpius ridendo sua procaci petulantia os suum impunè in cælum posuit ad suam ipsius perditionem. Sed vt ad sanctam virginem redeamus, testatur Io. Trittemius in suo catalogo script. eccl. Sigebertum heroicè hanc passionem scripsisse. Scripsit etiam è iunioribus non minus doctus, quàm catholicus F. Laurentius Fulginas ord. min. obser. & è nostratibus non obscurus poëta Anton. Alexius Neapol. in suis hymnis dicens,*

Dona laboratæ sunt mollis lumina ceræ,
Quæ dat pro votis sedula turba pijs.
Virgo faue, &c.

Alcad.

De hoc balneo sic metricè scripsit Alcadinus.

Hæc lympha veniente replentur balnea semper,
Semper & illimi limpida fonte nitent.
Parthenope tamen his rarò vtitur, hæc quia tristis
Aduena languentum turba replere solet.
Hæc iuncturarum pellit, capitisq; dolores,
Hæc etiam presens est medicina oculis.
Seu cataracta nocens, modò non vetus, occulit illos,
Seu nebula exurgens lumina fida premit.

Nota.

Vidi egomet maiora fide, qui venerat orbus,
Discussis tenebris rettulit inde pedem.
Tinnibant aures, remeauit sanus vtraq;,
Cæpit & auditum, qui modò surdus erat.

Suffusio. ca. 1.

Cataracta] *morbus hic græcè dicitur ὑπόχυμα, latinè suffusio. de qua Gal. 4. loc aff. vocatur forsan communi vocabulo cataracta, à καταῤῥώγνυμι, quod fluere cùm impetu significat.*

Huius

Huius balnei vires ob singularem B. Luciæ reuerentiam hoc hexastichо complexus sum. est nanque vna de numero prudentum, quæque suis orationibus catholicos recipiet in æterna tabernacula sponsi sui. Franc. Mat. 25. Luc. 16.

Suffusos oculos purgat caligine, Christi
Virtute vt sanat Lucia diua oculos.
Auribus auditum præstat, sonitumq; repellit,
Qui multos homines excruciare solet.
Mox iuncturarum tollit, capitisq; dolores,
Quandoque & cæcis lumina restituit.

De Baln. Arculi, seu S. MARIAE. Cap. XXXII.

BAlneum hoc non minus laudabile, à forma breuitatis loci nomen accepit. hepar calidum aptat, à nimia frigiditate, ac rheumate absoluit, oculos ab ophthalmia seruat, stomachum roborat, somnum nimium, superfluamq; vigiliam propellit, aureamq; mediocritatem inducit.

SCHOLIA.

Meminit huius baln. Franciottus, & Vgolinus, d. caput frigidum calefacere, nec minus opem præstare, quàm Porrectæ aquam apud Bononiam. Est & balneum huius nominis apud Vrbem veterem: de quo Sauan. lib. de Baln. 2. & Menghus est etiam aliud apud Romandicolam. vt d. Blondus. item aliud apud Senas, & Viterbium: de quibus Vgolinus: est & in flaminia, cuius meminit Menghus. est etiam S. Maria Orthonis apud agrum Patauinum. Porrecta. rubr. 16. Maria orthonis.

Somnum] *Hippocr. magnus auctor & magister sic habet 2. aphor.* ὕπνος, καὶ ἀγρυπνίη, *&c. hoc est, ex Leoniceni versione, somnus & vigilia, vtrunq; si modum excesserit, malum.* Somnus. aph. 2. Vigilia.

De hoc balneo sic Alcadinus. Alcad.

Qui breue nomen habet, magnæ virtutis habetur
Arculus, à flammis, quod calet, arcet hepar.
Rheumatis, & stomachi vitium de corpore tollit,
Liberat à multa frigiditate caput.
Hic ægris oculis medicamina fida ministrat,
Arculeæ, cedit triste papauer aquæ.
Et si fortè fugit vigilantia lumina somnus,
Arculus aduecto membra sopore fouet.
Balnea quòd Trituli, quòd Culmæ lympha ministrat,
Arculus in multis hoc operatur idem.

Quamuis inter aquas Trituli sit gratior vnda,
Consulo ne dubites hoc breuiore frui.

Hepar. ca 3. Hepar) *quæ supra cap.7.ne inutiliter repetentes. (vt aiebat Galenus 8. Methodi) chartas consumamus: crambe siquidem bis cocta nocet, vt dixit Satyrographus.*

De Baln. S. Crucis. Cap. XXXIII.

„ IN hoc balneo sæpe miracula videmus: ecquis numeret? mul-
„ tos siquidem hominum vel baculi ope egentes roborauit, à po-
„ dagra mirificè liberat, iuncturas, neruosq; sanat, in eis imbibitum
„ phlegma expellit, tumorem à iecore soluit, hydropicis ex crassa
„ pituita subuenit, ventriculo, & hypochondriis prodest. Et quia
Mat. 27. „ confert manibus, pedibus, laterique, in quibus sunt Dominicæ
Io. 19. „ passionis insignia, ideo de Cruce vocatum est.

SCHOLIA.

Alcad. *De eo meminit Franciottus.*
Alcadini extant versus de hoc balneo.

Confortat neruos flatus expellit ab ipsis
Ilibus, hæc sanat fida medela latus.
Prodest hydropisi, quæ fit ex phlegmate crasso.
Consumitq; cauum, splene tumente, iecur.
Proficit & ventri, siquando hypochondria lassant,
Nota. *Insita seu neruis frigida gutta nocet.*
Vidi ego cui fuerat quondam manus arida dextra,
Nec poterat positos tollere ad ora cibos.
Viribus huius aquæ paruo post tempore sanam,
Sat. 5. *Huc illuc lætum vertere sæpe manum.*

Hydropisis. Ilibus] *hoc casu vtitur Iuuenal. & Lucanus lib.4.*

Hydropisi] *huius vocis 2.corripitur, cùm tamen græcè διὰ τοῦ ὦ μεγάλου scribatur. quæ supra cap.6.*

1. Ti. 2. Franc. Fit] *vt vitemus heptemimerin, sic legimus. Prodest hydropi quam crassum phlegma creauit. [Splene] legitur idem hemistichion supra cap.27.*

Nos hoc hexastichon ob S. Crucis (τοῦ τῶν καθολικῶν ἀντιλύτρου) reuerentiam edidimus.

Iuncturas sanat, neruos, curatq; podagram,
Pituitam in neruis imbibitamq; fugat.

Arcet

Arcet ventriculi affectus, hypochondria seruat,
Hydropi ex crasso phlegmate præstat opem.
Inflatumq; iecur soluit, pedibus quia confert,
Et lateri, & manibus à Cruce nomen habet.

De Baln. Subcellario. Cap. XXXIIII.

SVbcellarium propè, subtusq; horrendam Sibyllæ Cumanæ domum, quæ Auerno præeminet, quasi ex quadam cella, dulcis, lucida, & præ cæteris vtilis aqua labitur, vnde nomen hoc traxit. saporem habet iusculi decocti caponis. Capillos prolixos, clarosq; facit, labia sanat, dentes, & gingiuas emundat, faciei labes, lentigines, scabiemq; remouet, pulmoni, iecori, & splenimedicinam porrigit, ardorem vrinæ, vesicæq; pondus soluit, vrinam proritat, arenulas eijcit, quartanam, quotidianam, & tepidas febres sanat, tussim fugat, super omnes aquas stomachum confortat, appetitum ciet, corpusq; exhilarat. Eustas.

De eo sic Eustasius.

Est subcellarium lauacrum, quod conuenit ægris,
Lucida quo multùm, dulcis & vnda fluit.
Pondus, & ardorem vesicæ tollit ab ægris,
Dentes, gingiuas mundificatq; citò.
Prouocat vrinam, quoque labra dolentia sanat,
Pellitur hac vnda tristis harena statim.
Passus in æstate quartanam, aut quotidianam,
Aut tepidas febres sentiet eius opem.
Pulmonis, iecoris vitio, splenisq; medetur,
Tussis ob hoc lauacrum pectore pulsa fugit.
Appetit & stomachus ista perlotus in vnda,
Non bene concoctus redditur inde cibus,
Lentigo, scabies, faciei turpis imago
Hac curantur aqua, quando lauantur ibi.
Reddit prolixos, & claros ipsa capillos,
Et totum corpus exhilarando iuuat.

SCHOLIA.

Vulgò scassa budello.
Vgolinus vocat suttilarium. Est & huius nominis balneum apud Aenarias.

Est

Alcad. Est succellarium] *versus hi Alcadino adscribuntur.*

Lauacrum] *quæ supra cap. 22.*

Pondus] *sic, Pondus, & ardorem vesicæ tollit in ægris; Prouocat vrinam tentio cuius obest. Hac oris labia hac leuiter curantur in vnda, Dentes, gingiuas mundificando iuuat. Passus in æstate hemitritæum, aut quottidianam, aut typicas febres sentiet eius opem.*

Typi. Typicas] *De Typis edidit opusculum Galenus, in quo Archigenis errata corrigit. meminit horum in 2. de crisi, & 2. de diff. febr.*

ca. 8. ca. 10. Appetit] *sic melius, Appetit & stomachus tali.*

Lentigo] *hi quatuor versus non leguntur apud Alcadinum.*

De Baln. Ferri. Cap. XXXV.

COnstat etiam Tripergulis balneum esse ab alia parte domus Sibyllæ, & ex Auerno aquam manare videtur, colorem, spumamq; referens ferri. vnde nomen traxit. dolorem capitis, & superciliorum remouet mirabiliter, ab oculis sanguinem, caliginem, labemq; tollit, eos claros reddit, auribus auditum præstat, tinnitum earum aufert, & tres cerebri, cellulas expurgat.

Eustas. De quo Eustasius.

Ante domum Vatis locus est propè littus Auerni,
Grande ruinosum præminet artis opus.
Hoc lauacrum spumam mittit ferruginis instar,
Dicitur vmbrosa (sed procul vmbra) domus.
Siquis hemicraneum patitur quandoq; dolorem,
Siue supercilij, hanc sæpius intret aquam.
Cum vitio capitis nubem caliginis aufert,
Tollitur ex oculis sanguis, ab ore sonus.
Siquis aquæ talis vires cognosceret æger,
Collyrio nunquam læsus haberet opus.
Pannosos oculos syncerat, & effetat aures,
Congaudet capiti cellula trina suo.

SCHOLIA.

Meminit huius balnei Vgolinus d. sanare hemicraniam.

ca. 3. Ferrum. *Est & balneum apud Aenarias ferruginei coloris.*

Oribas. 10. ad Iulian. d. aquam, in qua est ferri qualitas, stomacho, & lieni

malè

malè affectis subuenire. idem docet Aëtius, & qui post ipsum scripsit Paulus Aegineta. lege supra can. baln. lege etiam Albertum 4. mineral. & Anton. Fumanellum. De aqua verò (quæ vulgò ferrea dicitur) nouiter reperta in Luculliano an. 1558. lege quę annis superioribus scripsit Bart. Maranta Medicus, & rei herbariæ peritissimus. ca. 8.

Aqua ferr. nouiter inuenta

Cellulas] *istas cellulas nostri Anatomes professores non repererunt. nisi fortè auctor intelligat cerebri ventriculos, fornicem,* κωνάριον, γλαπία, χοάνην, *& huiusmodi, de quibus Gale. in libris de vsu par. & de anat. admin. & è recentioribus And. Vessalius, qui primas in hac disciplina obtinet Vasseus, Andernacus & Franc. ant. Cattus vir eruditissimus, & in anatomica facultate exercitatissimus.*

Cerebri cellulæ.

Hemicranium] *sic fortè melius vertimus. Quis si hemicranium &c. De hoc affectu Gale. 3. loc. aff.*

Hemicran. c. 9.

Collyrio] *Vox hæc in media syllaba producitur, vt patet exemplo Horatij 1. serm. Macri 2. herbarij. c. 23. et lib. 4. tamen hic auctor metri gratia, vt aliàs, & quia τὸ υ apud græcos vocalis anceps est, illam corripuit. Sic fecit idem Macer lib. 4. Collyrijs etiam miscetur puluere facto.*

Collyriũ Sat. 5. ca. 12. ca. 17.

Pannosos] *voce hac vtitur Martialis 3. epig. 71. Iuuenal. sat. 10. & Persius sat. 4. verùm non in ea significatione, qua vtitur Eustasius: & vox illa [effetat] ad illud euangelicum alludit, ni fallor, cùm Dominus noster, apud B. Marcum, dixit surdo, Ephphetah, quod est adaperire: qua voce vtitur S. Ecclesia mater in cathecumenorum, & paruulorum baptismo. Itaq; nos sic cõmodè restituimus, ac formauimus versiculum Eustasij.*

Pannosus. Ephetha Mar. 7.

Abstergit validè hoc oculos, auresq; recludit.

De Baln. Palumbario. Cap. XXXVI.

EST & ibi lauacrum Palumbarium, seu Crypta palumbaris; quoniam ibi palumbes nidificant. Hæc aqua caput, renesq; sanat, vrinæ meatus aperit, nebulas ab oculis, & ventos ab auribus fugat, stomachi passiones, etiam ad cor tendentes expellit, arthriticis confert. Qui vtitur hac aqua caueat à salsis, & frigidis. Nota. Eustas.

De eo Eustasius.

Crypta palumbaris fertur, quia grata palumbis,
Vel quoniam lumbis fertur obesse parum.
Vnde Palumbaris læsos cum vertice renes
Sanat, & vrinæ sumpta recludit iter.
Ex oculis nebulas, & ab auribus excutit euros,
Tollit cardiacen, arthriticosq; fugat.
Et maiora facit, si scis seruare diætam,
A salsis caueas, frigida quæq; fuge.

Algentis

Algentis vitabis aquæ tu ſumere potum,
Vtere lymphato, quod parit vua, mero.
Crede mihi qu òd aqua hæc faciet, quodcunq; ſyrupus
(Si bene ſeruetur ſola diæta) facit.

SCHOLIA.

Vulgò lo palumbaro.

Cor καρδιωγμὸς. ca. 43. ca. 14. Ventriculi os. Altimarus præceptor. ep. 1. c. 1. Alcad. Renes. c. 14.

Cor] *innuit affectum, qui à græcis dicitur καρδιωγμὸς. Veteres enim (vt notat Corn. Celſus lib. 2. Alexan. Aphrod. 1. de Anima, Galenus lib. 6. de tuen. ſan. 5. loc. aff. c. 5. & alibi infinities) τὸν στόμαχον, os ventriculi, καρδίαν appelbant, ob exquiſitiſſimũ ſenſum: quò fit vt ad illius affectum, cor in conſenſum trahatur, & conuellatur. Qua de re lege præcept. meum Don. Ant. Altimarũ in ſua Arte medica cap. περὶ τῆς καρδιαλγίας, καὶ τοῦ καρδιωγμοῦ. Qui primus (quicquid alij crocitẽt) ad Galeni aures hos affectus ad vnguem diſtinxit, appoſitiſſimeq́; enucleauit. quæ Manardus 8. epiſtol. & Cœl. Rhod. lib. 14. lect. antiq.*

Crypta] *hi verſus adſcripti ſunt etiam Alcadino.*

Vnda] *ſic, Vnda ſuo hæc læſos feruens medicamine renes.*

Renes] *dicti ſunt ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, ideſt fluxu, quia ſunt riui obſcęni humoris. Varro apud Lacteum Lactantium de opificio Dei.*

Iter] *poſt hunc verſiculum, ſequuntur hi duo:*

Auxilium nuſquam inuenies præſentius vllum,
Perpetuus capitis ſi tibi fortè dolor.

Auribus] *nos ſic, ventos & ab aure repellit.*

Salſis] *ſic legitur etiam ſupra cap. 30.*

Sumere] *ſic, conſueſcere potu.*

Crede mihi] *hi duo verſiculi non leguntur apud Alcadinum, quod ſciam.*

Syrupus. ep. 1. ca. 64. Diæta.

Syrupus] *vox hæc, vt credit Manardus lib. 13. epiſt. & ego reor idipſum, videtur arabica: quòd ſi fortè græcanicũ oleat (vt putat Chriſtophorus de Honeſtis ſuper Meſue, & Braſauolus Ferrar. in examine ſyruporum) ſucci tractum ſignificat. σύρω nanq; idem eſt quòd traho. aliam etymologiam lege apud Iacob. Gȣpylum, & Hermolaum Barbarum in corollarijs.*

Diæta] *vox græcula eſt, et rationem victus deſignat, extat huius tituli liber Hippocratis περὶ τῆς διαίτης τῶν ὀξέων μοσημάτων.*

De Baln. Saluianę. Cap. XXXVII.

ESt & in ipſarum Tripergularum agro, non procul à faucibus Auerni lacus, inter ſuas, & Baiarum partes confines balneũ paruum, quod à nomine Mulieris nomen traxit. Hęc vnda muliebri ſexui magis confert; nam vteros ab omni humore expurgat,

gat, ab infirmitatibus sanat, menstrua prouocat, si dẽfierint, si verò superfluxerint, ad medium reducit, steriles fœcundat, & facit concipere, si Domino placuerit. De eo sic Eustasius. Eustas.

Saluia diua parens inuenit fortè lauacrum,
De proprio nomen nomine credo trahens.
Hæc aqua matrices quouis humore grauatas
Purgat, & has steriles fructificare facit.
Menstrua si forsan fugiant, inuita redibunt,
Et facit hoc lauacrum, ne sine lege fluant.
Quos patitur matrix casus, hæc temperat, ægra
Vnde queri posset fœmina, causa perit.
Vos igitur steriles, moueat si gratia prolis,
Ni vetet annosi temporis ægra quies.
Tam vir, quàm mulier te saluia grata frequentent,
Officio exibit aptus vterque suo.

SCHOLIA.

Syluia dea.

Vocatur etiam hoc balneum Syluiana, quia creditur deam Syluiam illud inuenisse. sic legit Io. Elysius Neapol. in opere de baln. Puteol. Vgolinus vocat Salmariam, dicitq; non permittere, vt menses mulierum vltra suos periodos fluant, & veteri inueteratos affectus curare.

Sexui] *Altimarus commendat hoc balneum in Arte medica cap. de mensium suppressione.*

Concipere] *aquas sulphureas, & bituminosas conferre conceptui, mensesq; supprimere dicit Aëtius 4. serm. 4.* ca. 26. 63.

Steriles] *Aenarijs est balneum gurgitelli, quod iuuat steriles.* Sterilitas

Sterilitas duplicem habet causam, diuinam scilicet, & physicam: vt rectè notat Io. Echius in homeliis suiis. tomo 3.

Diuina est Dei voluntas iuxtà quæ sterilitatem inducit ob aliquod malum perpetratum, & vt mirabiliter virtus eius in nobis manifestetur. In Deuteronomio dicitur, Non erit apud te sterilis: erat enim opprobrium maximum. Quocirca Anna Samuelis mater valde tristabatur de sterilitate. Sara mater Isaac Patriarchæ, Rachel vna ex vxoribus Iacob, & Manue mater Sampsonis. Similiter in nouo Testamento, & lege diuinæ gratiæ Elisabeth mater præcursoris Dominici, & Anna mater gloriosissimæ, semperq; Virginis Deiparæ MARIAE, *vt ait Hieronymus lib. de ortu Mariæ. Causæ verò naturales, quæ ad Medicam facultatem spectant (vt ex Arist. 2. de gen. anim. refert Altimarus in cap. περὶ τῶν μὴ κυϊσκομένων) hæ sunt. Sterilitas accidit, vel quando à* ca. 7. 1. Re. 1. Gen. 17. Gen. 29. Iudic. 13. Luc. 1 ca. 5.

Primus in epist. ad Hebr. ca 11. aph. 62. *primo Naturæ ortu loci ad coitum commodi oblæduntur, vel in processu ætatis. Hoc autem aut ob corporis pleniorem nutricationem, vel ob morbum; quando inquam viris semen emittitur frigidum & humidum: mulieribus verò menstruę purgationes vitiantur. Mulieribus accidit sæpè sterilitas ex vteri intemperie, frigida maximè (vt ait Hippocr. 5. aphor.) aggregant enim multam pituitam, quæ semen viri refrigerat, extinguitq́; . Nimia etiam humiditas τὸ γονὴν. i. genituram destruit, sicut etiam caliditas superflua. Similiter cicatrix in vasis obducta, vel membrana oculum vteri obturans, vel ceruix vteri obliqua: Similiter & mensium suppressio, vel diminutio, aut illorum profluuium insolitum, (vt auctor est Hippocr.) flatus etiam in vtero conceptionē impedit, pharmacum per os assumptum, intempestiuus in coitu congressus, maximè cùm menstrua expurgari volunt: similiter inuitus coitus. Amor enim (vt inquit Aëtius) conciliat genituram, eò magis quando coniuncta sit pulchritudo. Oritur etiam sterilitas, cùm viri semen ob sui leuitatem nullam in vulua adhærentiam reperit, secundùm Gal. de dissec. vteri. aspera nanq; idonea sunt ad coalescendū.*

lib. de steril. Leu. 15. Eze. 18. lib. 16. c 26. Suess. 2. de pulc. ca. 16. Alex. 2. probl 93 Alcad.

Saluia] *adscribuntur hi versus Alcadino. vbi legitur, Syluia diua: quam lectionem sequitur Io. Elysius.*

Parens] *alludit ad illud tritum de saluia in schola Salern. Saluia grata parens soluit manuumq́; tremorem.*

De proprio] *sic, Et dedit è proprio nomine nomen aquæ.*

Homine] *iuxtà illud poëtę Sulmonēsis. Icarus icarias nomine fecit aquas.*

Purgat] *sic, corrigit, hæc steriles fœtificare facit.*

Vos igitur] *sic, Nunc igitur steriles optant qui insignia prolis.*

Officio] *sic, Tam vir, quàm mulier frigidus esse potest.*

De Baln. S. Georgij. Cap. XXXVIII.

OCcurrit deinde Balneum hoc, sic dictum, quoniam sub terris aqua quæritur, γῆ enim latinè terram significat: & à vocabuli similitudine nunc dicitur S. Georgij. Lapidem mirificè frangit, & eijcit, vrinam prouocat, frontem, brachia, manus coxendicem, pedesq́; à doloribus tuetur, podagram fieri, vel augeri prohibet. De eo sic Eustasius.

Eustas.

Est aqua quæ poterit nisi flaminis indice haberi,
Nam via sub terris plena timore latet.
Quantùm mens dubia hoc timet ingrediendo lauacrum,
Mirificè tantum læta requirit aquam.
Hæc frangit lapidem, ac vrinam soluit ad vsum,
Arcet & in multis articulare malum.

Scis-

Sciſſaq; ſi crura, aut ſi pes, ſi brachia, ſi frons
Aegrotant, ſanctis his releuantur aquis.
Hoc bene conteſtor, cùm quidam mingere vellet, Nota.
Euomuit lapides virga coäcta duos.

SCHOLIA.

Eſt in vrbe veteri aliud balneum huius nominis, quod quidem vlcera deſiccat, & mirabiliter ferrum extrahit. ſicut legitur de quodam Milite Triuiano, anno Dominicæ incarnationis M.D.XXXIII. *à quo ferrum extractum eſt ſub genu. eſt & aliud apud Senas. Meminit huius balnei Sauan. 2. de baln. d. vulnera antiqua conſolidare. Meminit etiam Menghus, & Vgolinus d. articulis prodeſſe.* Caſus notab. rub. 16.

S. Georgij] *obiter in huius ſancti reuerentiam, hæc non intempeſtiuè annotare volui aduerſus illum cenſorem omnium: qui dum malè intellexit naturam apocrypharum legendarum ex Gelaſio Pont. in cap. ſancta Rom. Eccl. & Auguſt.* 18. *de ciuit. Dei, ſæpius in ſanctorum Dei catalogum temulentè debacchatus eſt, & quadam dicendi furibunda* τῇ αὐτονομίᾳ, ἢ τῇ ἀποσασίᾳ *multorum errorum ſeminarium fuit. Celebratur itaque, vt ad inſtitutum redeam, in Eccleſia catholica ſolemne martyrium B. Georgij* XXIII. *Apr. apud Perſidem ciuitatem Dioſpoleos. In cuius memorium D. Ambroſius Archiep. Mediolanenſis hanc. cecinit præfationem. Georgius fideliſſimus Chriſti miles, dum Chriſtianitatis profeſſio ſilentio tegeretur, ſolus Dei Filium confeſſus eſt; nec tormenta pœnarum, quas paſſus eſt ſub Diocletiano, formidauit. hæc Ambr. Græci omnes (vt notat Io. Eckius in homiliis ſuis) feſtum huius ſancti mira deuotione cùm fratre eius Theodoro celebrant: vocãtq; illum τ' ἅγιον* ἔνδοξον, πρωτομαρτύρων, καὶ θαυματουργόν. *Hæc dicta ſint in gloriam Regis martyrum Dei.* S. Georgij Hagiopar. Apocrypha diſtin. 15. ca. 38. Anton. Soler. de uen. ſan. & Bunder. tit. 23. tomo. 3 S. Theodorus.

Eſt aqua] *hi verſus etiam Alcadino adſcribuntur ſic,*
Eſt aqua, quæ poterit de iure georgica dici,
Abdita telluris vena miniſtrat aquam.
Qua nullus poterit, flamma non indice, fungi,
Nam via, &c. Alcad.

Coxendicem] *Gale.* 10. *de cõpo.* κατὰ τόπους *meminit balneorum, quæ coxendici conferunt.* cap. 2.

Plena] *iuxtà illud pelignenſis vatis, plena timoris amor.*

Quantùm] *ſic, Quantùm mens hominis.*

Mirificè] *ſic, Mirificam tantum læta reportat aquam.*

Sciſſaq;] *ſic meliùs, ſi iſchia, ſi crura.*

Sanctis] *ſic, ſumptis.*

De Baln. Pugilli. Cap. XXXIX.

EST etiam in Baiarum littore Pugilli balneum: cuius locus tam breuis est, quòd pugilli nomen traxit. Virtus eius mirifica est, ventrem enim solutum restringit, ani pondus tollit, hydropicos attenuat, caput, & splenem à doloribus liberat: præsto est febribus cum frigoribus, debiles confortat, & membra consumpta
Eustas. restaurat. De eo Eustasius.

Cùm Maris vnda tumet, tantùm vacat vnda Pugilli,
Pro statione loci tum breue nomen habet.
Est iter obliquum, paruam quod ducit ad vndam,
Vix hominum septem creditur esse capax.
Ani tollit onus, ventrem cessare solutum.
Cogit, & hydropicos attenuare potest.
Si patitur cum splene caput, si frigore corpus
Ferbuerit, certam sentiet æger opem.
Quid de te referam nimis admirande Pugille?
Quod proprio vidi lumine, testor ego.
Casus not. Aridus vsus aqua hac, gerulis adductus amicis,
Discessit sanus, non ope vectis egens.

SCHOLIA.

Fab. Maramaldus Consumpta] *D. Fabritius Maram. eques Neapol. qui balneolum hoc anno Domini* M.D.XLVI. *muro quodam vallauit, ne Maris impetu aliquando aboleretur mirum in modum sibi profuisse testatus est.*

Alcad. Maris] *adscribuntur etiam Alcadino hi versus sic, Cùm maris vnda tumet, pugillus tunc vacat vnda. Verùm hæc dictio Pugillus, in prima syllaba corripitur à Lactan. in carmine de resurrectione.*

Pro statione] *sic, pro breuitate.*

Hydropicos] *nos sic, & hydropas. quæ supra c. 6.*

Ferbuerit] *sic, febrierit.*

Aridus] *sic, Aridus huius aquæ baculis aduectus amicis, Discessit baculi nulla ope sanus egens.*

De Baln. Olei Petroly. Cap. XL.

LAuacrum hoc sic appellari meruit, quia liquorem olei exire cùm aqua, visu, & olfactu percipitur. Situm est propè Ecclesiam B. Mariae semper virginis ad Maris litus. hęc salutaris aqua omne genus serpiginis, morpheæ, & impetiginis tollit, faciei turpes notas abolet, lepram sanat, bilim extinguit, phlegma salsum comprimit, cor exhilarat, membra attenuat, in eisq; imbibitum frigus pellit, artus omnes suo vigori, suisque functionibus reddit.

SCHOLIA.

Meminit huius olei Frăciottus, & Vgolinus d. à stomacho phlegma auferre. Fōs olei

De quodam fonte olei Petronici (nacta similitudinis occasione) meminit Blondus de Italia c. de aprutio. Pet.

Serpiginis. Morpheæ] *lege quæ supra c. 28. et Gabr. Humel in sereni ca. 6.* Serp. Morph.

Alcadini de hoc baln. extant versus. Alcad.

Culina procul haud locus est, qui fundit oliuum,
Hoc lauacrum multùm commoditatis habet.
Hoc vitium lepræ, genus hoc serpiginis omne
Tollit, & à stomacho phlegmata salsa fugat.
Extinguit bilim, grossos subtiliat artus,
Exhilarat tristes, cor bene reddit ouans.
Noxia de gelidis depellit frigora membris,
Omnia lætantur membra vigore suo.
Cuiuscunque genas nigra si Morphea notabit.
Hæc aqua rugosas delet ab ore notas.
Virtutem lauacri demonstrat nomen oliui,
Hoc olium præstat quod petra sudat aquis.

Culina] *aliter sic, non procul à culma.*

Lauacrum] *quæ supra cap. 22.*

Hoc vitium] *hi versus desunt, Vesicam curat quoties vrina negatur, Nulla potest melior renibus esse salus. Si lapides vllos, seu si patiantur arenam, Quælibet à morbo membra grauata iuuat. Non opus est intrare semel, nam balnea quantò. Quis magis ingreditur, tum magis ipsa iuuant. Quinetiam lepras, genus hoc serpiginis omne: Tollit &c. quæ supra can. baln. num. 17. & infra c. 46.*

Extinguit] *sic Extenuat crassos, et tristes reddit ouantes, Exhilarat mœstos.*

De

De Baln. Culinę. Cap. XLI.

MOns qui prædictæ Ecclesiæ præeminet, ob altitudinem Culina vocatur: ad cuius pedes hæc aqua inuenitur, per obliquam cryptam fluens. Quæ acuit lumina, pedum affectionibus recentibus subuenit, phlegma crassum à neruis remouet. Hæc aqua prodest ægrotis, sanis verò obest: caueasque, ne diu in ea moreris.

Nota.

SCHOLIA.

Culina. Culina] *Franciottus legit, Culma, sic legitur apud Alcad. quem legi in Cod. manuscripto, & supra c. 32. licet idem supra c. 40. legat Culinam.*

Meminit huius balnei Vgolinus, qui dicit sudorem prouocare, neruis subuenire, cùm opprimuntur à catarrho descendente à capite.

Alcad. *Alcadini de eo extant versus.*

Inter aquas alias mirabile Culma lauacrum,
Cuius ad accessum non via recta patet.
Imò per obliquum montis accedis ad vndas,
Monstrat iter dubium præuia flamma tibi.
Vnda latens intus, sudorem prouocat intus,
Et facit ad neruos, quos graue rheuma grauat.
Luminibus lumen reddit, vestigia claudis,
Passio ni fuerit inueterata diu.
Rem loquimur certam, non est incognita multis,
Culma nocet sanis, morbida membra iuuat.
Hanc igitur caueat qui non eget arte medendi,
Quam qui fortè petit vitet in amne moram.

Imò per] *vsus est auctor figura hepthemimeri.*

Vnda] *sic, si nequeat clausis sudare meatibus æger, Sudores intus prouocat vnda latens. Si neruos pituita grauat cùm fortè molesta, Præsentem huc intrans sentiet æger opem. Luminibus lumen, &c.*

Hanc igitur] *Hi versus non leguntur apud Alcadin. qui impressus est Venetijs.*

Arte] *iuxtà illod Hippocr. 2. & 5. sectione aphor. carnes sanas habentibus difficilis est helleborismus.*

De

De Baln. Solis & Lunæ. Cap. XLII.

IN eodem Baiarum littore est aqua præ cæteris admiranda, sic dicta, quia sicut isti Planetæ luminæ stellas præstant, sic istud balneum cunctas superat aquas. Ad hanc aquam non est iter peruium, sed per ruinas antiquorum ædificiorum descenditur ad balneum dirutum, & à mari deprehensum: ibi defossa arena manat aqua pinguis, & discolor: quæ omne podagræ genus, ac omnem doloris speciem tollit, vlcera, plagas, & fistulas non radicitus ossibus infixas sanat, venas fluentis sanguinis sistit, menstrua siue plus, minusúe fluant ad mediocritatis normam redigit, ferrum in corpore latens extrahit, podagricis mirificè confert, si tamen loca fracta non fuerint. hoc (vt veteres scribunt) Imperatorum balneum erat. De quo sic scripsit Eustasius. Baln. Imp. Eustas.

Cæsaris est lauacrum, quod Sol & Luna vocatur,
Vt stellis Sol, sic prævalet istud aquis.
Aufert omne genus podagræ, cunctosq; dolores,
Fistula ni violet viribus ossa suis.
Subuenit antiquæ podagræ regale lauacrum,
Ni faciat fractos inueterata pedes.
Sed tamen ignorat sit vbi tam nobilis vnda,
Obruit antiqua hunc fortè ruina locum.
Vos igitur quos longa dies fastidit, & ætas,
Qui scitis longi temporis acta senes:
Demonstrate locum, qui Sol & Luna vocatur,
Vtilis à multis ædificandus erit. Nnta.

SCHOLIA.

Vulgò bagno de la Naue.

Meminit huius balnei Franciottus. Lege supra can. bal. num. 9.

Baiarum] *quòd Baijs fuerint balnea, innuit Cicero orat. pro Cœlio. lege Pontanum 2. parthen. 3. quæ infra cap. 52.*

Sol] *cuiuis in propatulo cognitum est Deum Opt. Max. rerum omnium opificem creasse duo luminaria in Clo, alterum, scilicet, quod præesset diei, alterum verò nocti. Sol siquidem (vt ait Cicero de nat. Deorum) luminum omnium princeps est: etenim vt ostēdit diuinus Areopagita in lib. de diu. nom. omnia illuminat* Sol Gen. 1. Ps. 135. lib. 2. p. 1. ca. 4.

Luna. *luminat, fæcundat, implet, viuificat, & tandem cœli tristitiam discutit. Luna verò lumen suum accipit à Sole, quem Phœbum antiqui vocarunt: quò fit vt*
lib.2. *Phœbe, seu Luna ab Apuleio in flor. Solis discipula iurè sit appellata.*

Sanguinis] *de balneo, quod obsit, sanguinis fluxui, quam græci vocant αἱμορραγίαν, lege Gale. aduersus Erasistratum.*

Rustic. baln. c.40. Imperatorum] *quæ infra cap. 58. 60. 61. 65. 68. vbi fit mentio de termis, ac lauacris Imperat. At de balneis rusticorum lege Palladium lib. 1.*

Alcad. Cæsaris] *sic etiam Alcadino adscribuntur.*

Vt sol illustrat radijs fulgentibus orbem,
Et vegetat splendens Numine cuncta suo,
Vtq; inter stellas resplendet sola minores.
Et tenebras noctis candida Luna fugat.
Balnea sic Lunæ, & Solis discrimina morbi,
Tollunt, & vitæ lumina restituunt.
Vincere quam solers nescit medicina podagram,
Hanc calidæ norunt vincere Solis aquæ.
Norunt occultum membris educere ferrum,
Menstruaq;, & venas sistere prima queunt.
Vulnera consolidant, his turpis fistula cedit,
Quam vix vlla artis vincere cura potest.

lib.2. Candida] *hoc epitheto illam honestauit, vt par erat, noster Capicius in aureo libello de principijs, lege Io. Textorem in epithetis.*

Bl.4. Vincere] *desumptus est hic versiculus ex Ouidio in 1. de ponto, d. Tollere nodosam nescit medicina podagram.*

De Baln. Gibboroſi. Cap. XLIII.

„ HOc balneum non est omittendum, sic dictum, quia forma
„ ædificij desuper instar gibbi est eleuata. Hæc aqua saluta-
„ ris, ad quam per gradus itur, lapides, arenulas, pilos, vel humo-
„ res vrinam impedientes à renibus potenter trahit, ilia sedat, vesi-
„ cam aperit, renibus medicina est nimis conueniens, dolorem vte
„ ri aufert, fluxum muliebrem cohibet, & restituit membra, quo-
„ libet morbo fuerint grauata.

SCHOLIA.

Dicitur etiam Gilbrosum, vel Gibbosum.

Pili in vrina c.3 Ahp.76. *Meminit de eo Franciottus, & Vgolinus d. ipsum prohibere sanguinis fluxũ.*

Pilos] *quod pili per vrinam excernantur, testis est Galenus 6. de loc. aff. & lib. 4. aphor.*

Extant

Extant de hoc balneo Alcadini versus. Alcad.

Est aqua mirandi nimium noua dicta lauacri,
Gilbrosum proprio nomine nomen habet.
Pene per octo gradus patiens descendit ad vndam,
Circuit inter aquas per latus omne gradus.
Ilia componit, prohibetq; dolore matricem,
Sanguineos fluxus in muliere vetat.
A superis exire cruor prohibetur, & idem
Ne fluat in solitis inferiora fugat.
Vesicam curat quoties vrina negatur,
Nulla patet melior renibus esse salus.
Si lapides, qui siue pilos patiantur, arenam,
Quolibet à morbo membra grauata iuuat.

Gilbrosum] *aliter sic, Quæ de Gibbosi nomine nomen habet.*

Octo] *etsi vox græca scribatur διὰ τῆ ὼ μεγάλα ὀκτὼ, corripitur tamen à Martiali lib. 9. & apophor. 87. à Iuuen. sat. 6. & Ausonio epist. 24. quos fortè secutus est Alcadinus.* Octo. ep. 33.

Ilia] *de aquis naturalibus, cõferentibus dolori colico, lege Trallianũ lib. 10.* ca. 1.

Matricem] *hoc vocabulo vtitur Gaza in Aristo. de nat. anim. lib. 5. & in Theophr. 1. de hist. stirpium c. 3. & Plinius 11. hist. nat. sed cùm hæc vox à Matre deducatur, habeatq; primam syllabam productam, ideo melius legitur in Cod. manuscripto sic, Prohibet matrice dolorem.* Matrix. ca. 21. ca. 21.

Vetat] *post hunc versiculum sequuntur isti.*

Dicitur & duros mirè mollire lacertos,
Et caput & scapulas ad sua iura trahit.
Disiicit & lapides, siquos vesica recepit,
Depositoq; æger pondere lætus abit.
Renibus illa pilos, illa & deducit arenas,
Atque iter vrinæ rectè aperire solet.

Dicitur] *hi duo versiculi repetiti sunt supra c. 22.*

Quolibet à morbo] *alludit ad versiculum saphicum, quo S. Ecclesia vtitur in festo Confessorum ad vesperas.*

De Baln. Fontis Episcopi. Cap. XLIIII.

BAlneum hoc nobile apud Tripergulas sic dictum est, quia (vt veteres perhibent) quidam Episcopus illud renouauit. aut quia Prælati illo potissimùm vtantur; qui quandoque podagrizare solent. Arthriticis mirificè confert, podagricis, iuncturarum doloribus, & cuilibet podagræ præsto est. De eo sic Eustas. Eustas.

Nomine fons tali fruitur, quod episcopat ægris,
Vel quia Prælatus tale refecit opus.
Arthriticis prodest, tollit genus omne podagræ,
Hoc habet expertum Pontificale decus.
Et quia Prælatis requies nocet, atque paratus,
Torquentur magno sæpe dolore pedum.
Cùm constipatus cibus intercluditur intus.
Inde dolent ventres, ilia tensa crepant.
Si tales ergo tibi vis lenire dolores,
Pontificis fontem vade require celer.

SCHOLIA.

Meminit de eo Franciottus.

Podagra aph 28. tex. 18. ca. 17.

Podagrizant] *Galenus in commentarijs aphorism. sect. 6. sic habet: Hippocr. tempore pauci podagra laborabant, ob vitæ moderantiam: nunc verò propter eduliorum varietatem, & ob cruditates ciborum infinita est podagrarum multitudo. idem fermè dicit in 1. de rat. vict. acut. & libro de Inæq. Intemp. c. 8. necnon Oribasius 1. ad Eunapium.*

Episcopus. Ps. 126. ca. 19. Eze. 3. Tit. 1. 1. Tim. 3 Act. 20. Alcad.

Episcopus] *vox græca est, qua vtitur Aristo. ἐν ὄφνισιν, quæ latinè (vt interpretatur August. in psal. & 19. de ciuit.) superintendentem, seu speculatorem iuxtà Ezechielis vaticinium significat: & Apostolus in duabus epistolis ad Titum, & Timoth. (quæ sunt canones militiæ clericalis) apertissimè testatur. vt taceam verba eiusdem doctoris, quæ leguntur apud B. Lucam in sacra Actorum apost. historia.*

Nomine] *hi versus etiam Alcadino adscribuntur.*

Episcopare cap cùm ex illo. 3. de fin. in poët. Nouæ voces c. ad aliqd. 11. ep. 88 1. Pe. 3. sat. 5.

Episcopat] *vocem hanc nunquam me legisse recolo apud Classicos auctores, nedum triuiales. vtitur tamen illa (ni fallor) Innoc. III. in tit. de trasl. episc. Et facilè crediderim, quòd hic auctor ob metri necessitatem vsus fuerit hoc nouo vocabulo: iuxtà illud Cicer. Licuit Zenoni, &c. Necnon Flacci, licuit, semperq; licebit signatum præsente nota producere nomen. qui ibidem in arte nouũ iuuenari vocabulum effinxit. quàm licentiam non tacuit Aristot. in suis categorijs. O quantùm (vt Martialis dixit post Valer. Max.) cogit egestas, duraq; necessitas, sed forsan hoc in loco meliùs legitur sic, vt est in Cod. Venet. impresso, quod competat ægris. Verùm in hac re (vt œcumenij verbis vtar) volo sit lectorum iudicium. satis enim mihi compertum est vsq; ad hanc ætatem, non omnibus mortalibus eundem esse gustum. nam velle suum (vt rectè excogitauit magnus ille Persius) cuiq; est, nec voto viuitur vno. Mille hominum species, & rerum discolor vsus. sed satis sit hactenus digitum nostrum ad fontem veluti è quodam diuerticulo digressi intendisse.*

Vel

Vel quia] *sic, Vel quia Pontificis cura refecit opus.*
Cùm] *sic, cùm constipantur, ventus concluditur intus.*
Si tales] *sic, Pontifices fontem perquirite Pontificalem, Vtilis est vobis Pontificalis aqua hæc.*

De Baln. Fati. Cap. XLV.

ASCenditur ad hoc lauacrum per aliquot passus. sic dictum, quia nouiter fato repertum est: aut ob operis pulchritudinem, quo eius testudo elaborata est. Hæc aqua perspicua stomachum roborat, appetitum ciet, nauseam abigit, podagricis confert, ferrum absconsum præ omnibus extrahit, cunctaque membra exhilarat.

SCHOLIA.

Vulgò grotta de le fate.
Meminit huius balnei Franciottus.

Fato] *de eo lege Chrysippum apud Aul. Gelliũ lib. 6. Platonem apud Card. Bessar. in lib. 2. calumn. & quæ nuper scripsit literarum parens ac vindex I. Cæsarius in doctiß. cõmentarijs, quos edidit in primum librum Flacci. Quod verò fatum quandoque apud scriptores naturam rei significet, Cæl. Rhodig. lib. 11. suarum lect. annotauit: & meus familiaris Zimara ex Aristot. ς. τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, vbi lucidiß. Themistius, qui (vt moris sui est) sequitur opinionem Alex. Aphrod. in libello de Fato d. fato euenire dicitur, quod naturale est, & naturæ sequitur ordinem. lege Portium lib. 2. de princip. Qualiter autem catholici de fato sentire debeant aduersus negantes nostram libertatem, lege Aur. Augustin. ς. de ciuit. D. Thom. 3. contra Gen. et opusc. 28. necnon inter recentiores Io. Ant. Delphin. & Alphons. à Castro lib. 7. contra hæreses.* Fatũ c. 2. ca. 5. ode. 12. ca. 38. tex. 57. ca. 7. ca. 9. ca. 72. ca. 1.

Huius balnei vires nos Tetrasticho hoc absoluimus.

Confortat stomachum, viuacem reddit ὄρεξιν,
Dat podagræ auxilium, nauſea fit procul hinc.
Extrahit absconsum, atque latens in corpore ferrum,
Exhilarat nimis hic omnia membra latex. Franc.

Ὄρεξιν] *vtitur hac voce Iuuen. sat. 6. et 12. necnon Perisaulus 1. de triumpho stult. ne quis inaudita voce nos vti putet.* Orexis. ca. 1.

De Baln. Bracculę. Cap. XLVI.

BRaccula dicta est ab humilitate, depressione, vel loci rotunditate. Hæc aqua fáucium asperitates tollit, raucedinem pro-

fugat, dolorem capitis, siue sit anterius, posteriusúe remouet, oculorum caliginem destruit, splenì, iecoriq; medetur, quartanam, tertianam, ac febres intermittentes aufert.

SCHOLIA.

Bretola. Simil. causa er rot.

Meminit de eo Franciottus, & Vgolinus d. Sanare ephemeram, & quotidianam: dummodo vsus ipsius sit frequens. Vocat Bretolam fortassis ex vocis similitudine deceptus, sicut Plinius in Polio, & Tripolio deceptus est, vt annotauit Tagautius in Mes. & fortè ex Leoniceno de err. Plinij.

Alcad.

Alcadini de hoc balneo extant versus.

Faucibus antidotum bene confert Bracula crassis,
Et vox si fuerit rauca, fit apta sono.
Si patitur capitis puppis, vel prora dolorem,
Si dolet oppressum splene tumente iecur.
Siq; caligo diem noctis germana minorat,
Omnibus his vitijs Bracula præstat opem.
Quartanam perimit, necnon necat amphimerinen.
Hic intermissæ febris origo perit.
Vox igitur quibus est odiosa planetica febris,
Huius, si sapitis, quærite fontis aquam.
Non opus est intrare semel, nam balnea quantò
Quis magis ingreditur, tam magis ipsa iuuant.

Faucibus] *ante hunc versiculum leguntur isti duo.*

Bracula Bacunas inter celeberrima nymphas,
Euboicas medicis viribus ornat aquas.

Caligó lib. 10. Syl. 3.

Siq; caligo] *cùm huius syllabæ quantitas producatur ab Ouidio in Metamor. Gratio de venatione, & Papinio 5. Syluarum, ideo sic commodius legendum est, Si caligo.*

Vccua. lib. 6. ca. 12. ep 10. ca. 9. ca. 7. ca. 40.

Quartanam] *sic. Bracula quartanam, necnon vetat amphimerinam. de qua supra.*

Bacunas] *vox hæc mihi ignota est. scio tamen Vacunam esse deam apud Ouid. in Fastis, & Plin. lib. 3. similiter nomen est cuiusdam oppidi in vmbria, cuius meminit Blondus de Ital. ex Flacco 1. epist.*

Planetica] *.i. erratica ἀπὸ τῦ πλανᾶσθαι, περὶ δὲ τῶν πυρετῶν ἐπιπλοκῆς, lege Galen. lib. 2. de Crisi. & 2. de diff. feb. atq; alibi.*

Non opus] *hi duo versiculi non sunt apud Alcadinum, sed leguntur infra. quæ supra can. baln. num. 17.*

De Baln. Speluncæ. Cap. XLVII.

VLtimum locum spelunca obtinet, ex re nomen habēs, quia in spelunca lauacrum est. Rheuma, tussimq; sanat, hydropicis

picis succurrit, fugat symptomata cuiuscunque podagræ, stomachumq; confortat. Scripsit Galenus, quòd si quis quinque drachmas huius aquæ calentis diebus singulis biberit, sentiet opem in membris, quæ sus, & supra diaphragma sunt. Nota.

SCHOLIA.

Meminit de hac spelunca Franciottus, & Vgolinus d.à stomacho pellere pituitam, lepram, herpetemq; curare.

Est huius nominis balneum apud Aenarias. Spelunca villa.

Est etiam huius nominis villa apud Cor. Tacitum lib. 4.

Galenus] *Vgolinus hunc locum citans, suppresso nomine Gal. dixit, fama est &c. Verùm ego, vt veritatis compos essem, interrogaui præceptores meos, Altimarum scilicet, qui Galeni scripta ad minutissimas Democriti atomos deuorauit, & Io. Ant. Pisanum, disciplinæ Galenicæ, quin bonarum literarum professorem; si vnquam dictum hoc in Galeni minumentis, vel spurijs, aliquando legerint. Qui nunquam legisse ὁμοθυμαδὸν fassi sunt. (Locus hic Galeni etiam inferiùs in testimonium producitur.) Nec mireris lector, si quando legeris similes errores, nam commune est id cum multis alijs scriptoribus.* Galenus Altim. & Risanus pc. cap. 54.

Nicol. siquidem μυρεψὸν sect. 1. & sect. 17. citat Galenum: qui locus nunquam reperitur apud Galenũ. idem accidit Mesue, cùm in cap. de sarcocolla, & colocynthide citat Dioscoridem, necnon cap. de agarico, scammonio, Manna, psyllio, & alibi Galenum: quæ tamen loca inter cimmerias latebras delitescunt, nisi quis cum Iac. Syluio, & Manardo putet hæc reperiri in libris spurijs, obeliscíq; nota præfixis. num. 38. num. 8.

De hoc balneo Alcadini leguntur versus. Alcad.

Vltima thermarum laudes spelunca meretur,
Cuius aqua poterit simplice nemo frui.
Ingenio faciente modum capit vnda calorem,
Sic intrabit aquas ingeniosus homo.
Cuiuscunq; velis perimit symptomata guttę,
Hic fugit hydropisis, tussis iniqua perit.
Vt Galenus ait, drachmas si quinque calentis
Quisquam quottidie sumere curet aquæ.
Et super, & subtus quæ sunt diaphragma medetur,
Rheumatos excludit quod nocet omne genus.
Non domus horroris, non est spelunca latronum,
Crypta salutarem continet intus aquam.

Hydropisis] *2. corripitur hic vt supra. lege quæ ibi.*

Diaphragma] *vox ista à diuino Platone cœpta est dici, vt notat Gale. 5. de loc. aff. antiqui siquidem vocabant φρένας à mente. quomodo vtitur Hippoc. 1. de rat. vict. ac. 6. aphor. 18. 1. Progn. tex. 28. & alibi. Plinius lib. 11. vocat prę cor-* Diaphr. ca 3. φρένες tex. 18. cap 37.

Præcord. c.3.t.27. ca.17. ca.10. *præcordia, quasi τὰ περικάρδια. & Celsus lib.2. τὸ ὑποχόνδριον quod est apud Hippocr.1.progn. vertit præcordia, sed Gaza in Aristot.1.de Nat.anim. & 2. c.15.necnon lib.3.de partibus vertit septum transuersum: lege Philotheum 6. aphor.42. & Christ.Vegam in 1.prognost.*

Et super] *aliter sic.*

Siue nocens vitium subter diaphragmate lędit,
Siue etiam supra est improba causa mali.
Fortior hinc surget tùm morbo liber ab omni,
Dijs grates tanto munere lætus aget.

Non domus] *hi versus non leguntur apud Alcad.*

Mat.21. Mar.11. ca.56. cap.7. Templi reuer. Nota. Spelunca] *alludit auctor ad illud euangelicum, cùm scilicet D.N. eiecit emētes, et vēdentes de Templo, productisq; testimoniis Isa. & Hierem. dixit, Domus mea, domus orationis vocabitur. qui legit, intelligat, & secum pensęt quæ hortatur sacrosancta Synodus Trident. in sess.22.decr.de obser.in celebr. Missarum, cùm inter cætera dicit hæc aurea verba:* IRREVERENTIA AB IMPIETATE VIX SEIVNCTA ESSE POTEST.

De Baln. Trituli. Cap. XLVIII.

" SIc dictum est balneum hoc, quia propè est locus Trituli, vel " quia tertianam sanat, quæ à græcis πυρετὸς τριταῖος dicitur. Balneum præclarum, & admirabile est, ad radices rupes altissimè, in qua ampla domus cauata est, & in ea Imagines compositæ artificis ingenio, manus tenentes ad loca passionum: quæ vel sunt vetustate consumptæ: vel (vt ferunt alij) à Medicis Salernitanis deletæ sunt, vt refugium, quod per ægros habebatur ad balnea pro eorum languoribus, ad solos medicos haberetur. modicum enim emolumētum ex Philosophia trahebant. vel dictum est Tritulum à territorio, in quo situm est, vitibus feraci. de quo Iuuen. Te Tritulinus ager fœcundis vitibus implet. Aqua autem semel in die, & semel in nocte iuxtà Lunæ ortum, occasumq; calida, & fumigans ad balneum pergit: quo repleto, pars aquæ in æquor refunditur, " pars verò reddit ad suum principium. Hoc rheuma fugat, caput, " " stomachumq; confortat, podagram quamlibet curat, liberat hy- " dropicos, febres prohibet, pituitosis prodest, omnemq; balneo- " rum energiam corroborat. Quamobrem vbicunque quis balnea- " tus fuerit, tandem per vices aliquot hic se abluat. De eo Eustas.

Medici Saler.

Nota Eustas.

Est locus antiqua testudine ductus in altum,
Rupe sub ingenti celte cauata domus.

Quæ

Quæ plena est hominum formis ex arte paratis,
Ad quid aquæ valeant, quæq; figura notat.
Res miranda satis, satis est horrendaq; dictu,
Huc veniente die mittitur vnda semel.
Hæc eadem partim primùm petit æquora, partim
Extenuata fluens refluit vnde venit,
Siquis hæc quam olim Bethsaida venerat, anno
Quæ semel infirmis mota ferebat opem.
Hæc nam quotidie multis aqua subuenit ægris,
Rheuma fugat, stomachum roborat, atque caput.
Liberat hydropicos, hic omnis gutta fugatur,
Phlegmaticis prodest, febricitare vetat.

SCHOLIA.

Meminit de eo Vgolinus, vocatq; Fritoli, & lapsum in febrim prohibere refert. Franciottus vocat de Tritoli, vel Fritoli, quia ibi homines ob sudorem, frictionem exercebant. sic Blondus asserit vocari Frictolas antiquitus. Fritoli.

Manus] *quæ supra cap.* 21.

Vetustate] *Tempus enim vt dixit ille in sua metamorphosi, Edax rerum, & inuidiosa vetustas omnia destruunt, ac pessundant.* Tempus. lib. 15.

A Medicis] *Dion. Cartus. ex Glossa ordinaria (cuius auctor est Strabus ex Trittemio de script. ecc. & Eckio in Agg.) super Act. Apost. cap* 28. *sic inquit. Virgilius fecit balnea medicinalia Puteolis, singula proprijs inscripta titulis contra quam valerent ægritudinem. Salernitani medici inuidia ducti superuenientes, in manu forti titulos destruxerunt (quid non liuor edax cogit? necnon auri sacra fames?) & ædificia plurima mutilauerunt. Hæc Glossa. Quæ ibidem sequitur Nicol. Lyra. idem dicit Io. Villanus* 1. *cronic. Neapol. qui tamen addit, illos Medicos, vbi noctu destruxerunt characteres, dum reuerterētur, (Deo malorum vindice irato) tempestate obrutos periisse inter Capreas, & Mineruæ promontorium: Sauanarola* 2. *de baln. quem etiam sequitur Bartol. Taurin.* 3 *de baln. meminit horum medicorum, qui destruxerunt literas in marmore scriptas, sed existimant rem esse fabulosam. Ego verò vt Celsum imiter lib.* 4. *nec omnino fabulosum dicam, nec absolute verum confitebor: nisi quòd rei veritas apud scientem omnia Deum (cui omnia nuda sunt, & qui nouit omne antequam fieret) clarissimè dubio procul residet. Dicamq; propter morosos quosdam, nè dicam ceruicosos homines, mihi semper placuisse aureum illam, omniq; modestia plenam sententiam Galeni aduersus Erasistratum lib.* 5. *de loc. aff. ipse enim dicit: longè præstantius esse, quæ fiunt quærere quomodo fiant, quàm negare. simile dicit idem Auctor in lib. An? ang. in art. et* 2. *de diff. feb.*

ca. 269
ca. 1. Virgil.
Medici Salern. ca 29. rub. 19. ca. 30. ca. 4.
Ps. 1. 8. Heb. 4. Dan. 13.
Nota. ca. 2.
c. 13.

c. 14. 15. rub. 21. *feb. stultè enim damnatur, (vt bene dicit Boccac. in geneal. lib. 14.) quod non intelligitur: & de incognitis iudicare damnabile est.*

S. Calogerus. ca. 12. Eph. 5. aliter F. Thomas in decad. 6. c. 3. *Aduertendum est, quòd Sauanar. vbi supra refert in Sciacca oppido Siciliæ ad sinum Montis gemmariarum habitasse S. Calogerum, vt expelleret dæmonas, ex illo monte: vbi erat balneum nomine Siccum, in quo sæpius se abluebat. (imitatus fortè B. Ioannem, qui vsus est baln. calidis, vt legitur in historia triper. lib. 3. licet B. Iacobus eis vti noluerit, vt refert Hegesippus apud Eusebium) In cuius sedilibus posuit virtutes notis græcis ibi insculptis: quas Medici ob Auaritiam (quæ est ἰδιωλωλατρεία) aboleuerunt. hæc Sauanarola in lib. de baln. Et quoniam incidit mentio de Salernitanis, scribit Vgolinus se legisse opusculum de baln. Puteol. auctor Matthæo Plantimone Salern. quorum virtutes ibi erant metricè descriptæ.*

Matth. Plant. Tcifol. ca. 6. ca. 5. Vinũ triph. ca. 11. ca. 67. Iuuenal.] *locus est in sat. 9. quem locum Aldus, Merula, & Chalderinus legunt sic, Trifolinus, ex Plinio lib. 14. quod innuit Mart. in Xen. 114. d. Non sum de primo, fateor, Trifolina Lyæo. & Galenus (vt id obiter annotem) 5. salubrium, & 1. de antid. meminit vini triphilini apud Neapolim, & Iouis Triphylij meminit Lactã. lib. 1. contra Gen. et Trifilij episc. fit mentio apud Trit tem. lib. scrip. eccl.*

Meminit huius balnei Boccac. in lib. de fontibus, cùm de Baijs loquitur.

Alcad. Locus] *Alcadino dantur isti versus.*

Celte. Celte] *quæ supra cap. 3.*

Plena] *sic, Plena figuratis morborum conscia formis.*

Siquis] *sic, Hæc plus quàm solymi templi est aqua, quæ semel anno Vni præstabat mota salutis opem.*

Bethsaida] *innuit locum Piscinæ probaticæ hebræorum, quæ, sicut scriptum reliquit nobis dilectus discipulus, & magnus Theologus Ioannes, sanabat semel in anno omnes infirmitates, hebraicè vocabatur Bethsaida, seu Bethesda, sic enim græcè legitur, ἡ ἐπιλεγομένη (ἑβραϊστὶ) Βηθεσδά.*

Bethsi. Io. 5.

Hæc nam] *sic, Nanque hęc quottidie quàm multis mota videtur.*

Hydropicos] *quæ supra cap. 6.*

Teutaris el. 11. ca. 21. *Aduerte lector propè hoc balneum olim fuisse Mercurij templum, quod Teutaris vocatur à Proper. lib. 1. & Lucano 1. phars. necnon à magno Liuio 3. ab vrbe lib. 6. & Lactan. firm. lib. 1.*

De sudatorio Trituli. Cap. XLIX.

RVpis hæc eadem in sui cacumine per ascensum multorum graduum sudatorium habet. Est Crypta quædam manu cauata, arcta nimis, sed in longitudinem protensa, odoris suauis: in qua, si erectus ingredieris, statim sudore præhenderis; si te inflexeris statim frigus te capiet. vlterius autem progredienti tibi post paululum descensum occurret aqua perspi-

cua,

cua, calidissima, quæ vix tangi potest quam multi putant in supra dictum balneum latenter effluere. Quòd si ad aquam pergere volueris, iter carpe sinistrorsum. Vbi verò duos passus introiueris, viam dextrorsum cape, per quam procedens obuiũ habebis lapidem: qui de rupe ruit, & Caballus dicitur. Vlterius autem incedens per calidum puluerem, inuenies coronidem cryptæ, & celtis vestigia: si modò reuerteris ad locum, vbi hanc cryptæ partem intrasti, inuenies profundam foueam, patentemque, atque propiùs aliam cryptam, quæ ad meridiem spectat: quam ne adeas, etenim si per illam meabis, absque caloris, frigorisque excessu, absque vento, aerisque motu, flamma sursum tendens ceram, lumenque liquefaciet, ac faces extinguet, facietque homines ex capitis vertigine veluti mortuos in terram cadere. Hoc sudatorium euacuat humores, caput, stomachumque seruat, rheuma curat, Plegma excutit, alleuiat corpus, hydropicis, podagricisq; plurimùm confert.

Caballus.
Crypta pestil.
Nota.
„
„
„

SCHOLIA.

Meminit huius loci Vitruuius lib. 2. & Franciottus.

Verùm idẽ Vitruuius vbi supra meminit sudatorij cumarum & baiarum. & nos supra meminimus sudatorij S. Germani, & Bullæ sudatoriæ: sicut inferiùs mentionem faciemus de sudatorio cocti apud Aenarias.

Celte] *quæ supra cap. 3.*

Vertigine] *forsan innuit eam, quæ à græcis vocatur σκοτόδινος, vel σκότωμα de aqua Gale. 3. loc aff. 4. aphoris. 17. 4. de rat. vict. ac. & Altimarus in arte medica.*

Hydropicis] *hoc etiam testatur Celsus lib. 3. vbi meminit huius sudatorij, sicut annotat idem Altimarus in cap. de hydrope.*

Huius balnei vires hoc tetrasticho explicauimus.

Euacuat succos, stomacho, confertq; cerebro,
Rheuma grauans abigit, phlegma pigrumque liquat.
Alleuiat corpus leni sudore, salutis
Hydropi, ac podagræ porrigit vsque manus.

ca. 6.
c. 2. & 4. Celtæ
Scotodinis. ca 8. tex. 42. Hydr. c. 21.
Franc.

De Baln. Fęniculi. Cap. L.

SIc dictum est, quia inter Mare mortuum, & Misenum montem inter multos fœniculos scaturit aqua hæc. nondum fons

" iſte formam balnei accepit, nec ob loci diſtantiam ſatis eſt exper-
" ta. hoc tamen compertum habemus, quod lippos oculos abſter
" get, eorum vlcera ſanat, maculas delet, & ſuper alias aquas vi-
" ſum acuit.

SCHOLIA.

Vulgò li finocchi.

Fœniculus c. 79. Miſenum] *de eo infra cap. 55.*

Scaturiat] *alia ratio aſſignari poteſt, quòd ſicut fœniculus, vt ait Dioſcorides lib. 3.) multùm confert oculis, ita & hoc balneum.*

Franc. *Huius balnei vires hoc diſticho complexi ſumus.*

Abſtergit lippos, deſiccat & vlcera eorum,
Detergit maculam, & lumina clara facit.

De *alijs aquis calidis.* Cap. LI.

Aquæ calidæ. SVrgunt præterea per totum ſinum, qui à Falerno, ſeu Poſtripo monte vſque ad Miſenum interiacet, multæ aquæ calentes. Quarum virtutes, & nomina propter penuriam, vel magis

Nota. hominum incuriam obliuio poſsidet. Fuiſſe tamen eas magnæ efficaciæ antiquorum lauacrorum forma, ac ruina oſtendit. etenim ſuperſunt adhuc apud Baias mirificorum operum quædam præclaræ reliquiæ, quas vetuſtas abolere non potuit, ſicut eſt illud

Mare mort. Maris mortui, vbi iuſſu Octauiani Aug. terra per magna ſpacia profundè effoſſa, & per inciſas radices Miſeni introductum mare ſtationem claſsibus tutam dedit.

SCHOLIA.

Poſtripus. Poſtripo monte] *de eo lege quæ infra cap. 54.*

Phalernū. ca. 2. Falerno] *Huius loci frequens fit mentio apud Galenum, potiſſimùm 2. de ar. cur. 4. de. ſan. tuen. c. 6. 5. c. 5. & alibi ſæpiſſimè: quòd ſiquis ſciolus plura legere voluerit, legat Perſ. ſat. 3. Iuuenal. ſat. 8. Sylliũ lib. 7. Martial. Xen. 120. Tibul. 2. el. 1. Horat. 2. car. 6. Ouid. 4. pont. el. 2. Epigrã. græc. lib. 2. Liu. 1. ab vr be lib. 8. Plin. 14. c. 3. Macrob. 3. Satur. Florum lib. 1. & Iabolenum l. legatum ita §. vini falerni ff. de annuis legatis. è recentioribus vero Iacob. perſ. & Io. Bapt. confalon. in libris de natura vini.*

ep. 47. ca. 16.

Aquæ natur. Aquæ calentes] *de quibuſdam naturalibus aquis ſcripſit Ouid. 15. Metamor.*

mor. Lucr. lib. 6. Claudianus epi. 5. & 29. Victr. 8. c. 3. Pŏtanus lib. τῶν μετώπων cap. 40. & seq. lege quæ Gale. 6. de san. tuen. et Farnelius 2. sui methodi. sed & magnus medicus Hippocr. in epidem. meminit Meliorum balneorum. & magnus theologus Nazianzenus ad Olymp. scribens, meminit balneorum Xanxaridis, quibus ipse vtebatur. & Theodoritus celeberrimus episc. curam habuit lauacrorum communium ob publicam vtilitatem. sic enim græcè scribit ad Entuechium, ἐπιμελήθην τῶν λουτρῶν κοινῶν, &c. hęc publica balnea tempore Antiochi medici in vsu erant, vt testatur Galenus 5. san. tuen. tamen aliquando fuisse submota ab Antonino Imp. scripsit Iul. Capitolinus. Atqui apud Turchas mos est (vt inquit Georg. de cerim. turcharum) circuncisum septem annorum puerum post tertium conuiuij diem duci ad balnea. quæ, ni fallor, arte parantur. de quibus fusissimè scripsit Galenus lib. 10. methodi Therap. aduersus Philippi opinionem, qui illas in febribus hecticis damnabat. scripsit & è nostratibus elegantissimum opus Io. Franciscus Brancaleo, totius Italiæ, ne dicam orbis lampas ardentissima: literarum omnium αὐτόζωτον παντοχεῖον, ἐν κύκλῳ τῆς παιδείας διδάσκαλος, καὶ τῆς ἠθῶν ἐνεργέστατον πάνσοφρμα. Qui magis silentio (vt cum Arnol. & Dionys. dicam) quam sermone prædicandus est: sicut etiam scriptum est ἐβραϊστὶ ἐν τῷ τῆς ἁλμῶν, Tibi silentium laus.

cap. 9. lib. 5. Ep. 137. Lauacrorum. epist. 80. cap. 4. Turcarũ mos. cap. 1. Aquæ artif. ca. 10. Brancaleo. lib. de Virg. Pſ. 64.

Maris mortui] *de eo infra cap. 55.*

Virtutes] *de Aquarum varijs facultatibus lege Plin. 2. c. 106. qui lib. 31. meminit fluuij salis apud Caspias. Sabellicus verò in 3. Ennead. meminit fontis sabbatici. Menghus recenset balneum Meldulæ, quod tantùm nocte S. Laurentij manare videtur. Nicol. Leonicus tom. lib. 3. fontis althæni, Aonius palear. fontis ammonis, Mela lib. 1. c. 4. Fontis solis, & Diodorus lib. antiq. aquæ solis meminerunt. sed Epiphanius meminit calidarum aquarum in Gadara, & Strabo lacus gadarei. Qui lib. 11. meminit fontis olei; sicut Herodotus græcanicæ historiæ pater scriptum reliquit de quodam puteo proferente bitumen, oleum & salem. Reliqua alia lege apud B. Augustin. 21. de ciuit. Dei, Aristot. 3. de nat. ani. Bartol. Taurin. 3. de baln. c. 3. & Rauisium 2. offic. parte cum Gaudentio Merula de mirabil.*

Aquarũ mirac. cap. 7. cap. 7. libro de baln. c. 47 de an. im m. lib. 6. hær. 30. lib. 16. lib. 5. ca. 5. ca. 12. c. 148.

Baias] *Iosephus 18. antiq. iud. auctor est, quòd Baijs fuerint lauacra calida, aquis ex terra vltro manantibus. aptis saluti corporum. qui lib. 17. vltra Iordanem circa Calliroën, ait, esse aquas potabiles. & lib. 18. refert iuxtà Genesat stagnum in vico Ammaus esse aquas calidas.*

Baiæ ca. 14. ca. 9.

De Myrtetis. Cap. LII.

HAec olim balnea dicuntur ab ægris omnibus inuisa, & derelicta, vt innuit Horat. lib. 1. epist. d. Me facit inuisum gelida cùm perluor vnda, Per medium frigus sanè Myrteta reliqui, Dictaq; cessantem neruis elidere morbum, Sulphura contempti, vicus gemit inuidus ægris. Myrteta.

Octaui. Notandum est, quòd Octau. Augustus Imper. apud Baiarum balnea sæpe morari consueuerat, quumque diu dolore arthritico laboraret, Amelium medicum elegit, & adsciuit sibi, qui eum calidarum aquarum lotionibus tantùm lauari iubebat, & rimas cubiculi velleribus obstrui. sed cùm huiusmodi curis magis morbus inualesceret, & Augustus maxima macie detineretur, Musam medicum in sui curam suscepit: à quo prohibitus est, ne amplius balneis vteretur, & vice calidarum potionum aquæ, assumeret gargarismata frigida; qua industria benè conualuit, & Augustus beneficij memor, voluntate senatus, xl. sextertia argenti illi assignauit. Propter hoc ægri cœperunt Baiarum balnea, Myrtetaq; relinquere, & ad frigida loca sese conferre.

SCHOLIA.

Horat.] *locus est epist. 15.*

Myrteta c. 21. Myrteta] *de his locis meminit Celsus 2. c. 16. & lib. 3. Myrtatum (vt id obiter annotem) obsonij genus est apud Plin. lib. 15.*

ca. 29. Amelius. nu. 305. ca. 4. ca. 3. Ant. musa. c. 59. Amelius] *De hoc Medico nihil adhuc legi, quòd memoria teneam: nec αἰδροθαύμαστος, καὶ πολυΐστωρ And. Tiraquellus lib. de nobil. c. 31. (cùm Medicorum catalogum exactissimè, minutatimq; recenset) huius viri vnquam meminit. Est tamen huius nominis philosophus Platon. qui (auctore Suida) vixit tempore Origenis, de quo Plotinus apud Plutarc. Bessar. in calumn. lib. 2. & Volater. lib. 13.*

Brasauolus. Musa] *de Ant. Musa lege Plin. 31. c. 3. 29. c. 1. Sueton. lib. 2. Flaccum 1. epist. 15. vt sileam Galn. lib. de comp. med. κατὰ τόπους, & Aëtium, qui de eo sępius loquuntur. Est & huius nominis insignis medicus Ferrar. dictus Brasauolus. vir nostra quidem tempestate de arte medica optimè meritus, bonarum literarum post Leonicenum & Manardum doctiss. professor.*

ca. 6. ca. 9. Thadæ. Altim. Spinellus. Hippoc. Democedes. nu. 380. ca. 8. Quadraginta] *lege Suet. vbi supra. Veruntamen legimus apud Mantuanum 1. de patientia, & Raph. Volat. lib. 21. Thadæum medicum Florent. (is enim erat præceptor Turisani) in cura Honorij IIII. Pont. Max. 10000. aureos reportasse. Prætereo lubens nostri seculi tam Altimari, quàm Spinelli, τῶν ἐξοχιατρῶν τὴν μυριαμισθοδοσίαν. De honore verò Hippocratis apud Artaxerxem lege Suidam, deq; præcio Democedis apud Darium regem legas Herodotum lib. 3. & de his omnibus Tiraq. lib. de nobil. c. 31. & quæ Amatus Lusit. centur. 2. cap. 53.*

Frigida] *hoc etiam in hecticis præcipit Galenus lib. 10. Methodi.*

De

De Myrtetis balneis. Cap. LIII.

MYrteta vocantur, non quia myrtis abundent, sed quod iuxtà Auernum os Inferni existere dicatur, per quod animæ defunctorum Inferos petere dicebantur: inde myrteta, quasi morteta dicta sunt. Myrt. etym.

SCHOLIA.

Myrtis] *Myrtus (vt obiter annotem) habet quandam sympathiam cum Malo punico: sic dicit Democritus apud Simeonem Sethum.* Myrtus. c.88.

Auerni] *de eo infra c. 67.*

Os] *vtitur ni fallor dicto Isaiæ prophetæ, Dilatauit, inquit, infernus os suum. Græci infernum vocant ἄδην. i. sine iocunditate, vt interpretatur Iulianus 2. de progn. fut. sec. vel sine visu, secundùm Gazam. Quotupliciter autem sumatur Infernus, apud Hebræos, (vocatur enim apud eos, scribat hebraicæ, Seol, lege doctiß. P. Galatinum 6. contra iud.* ca.5. Infer. Ἅδης. ca.5.

Morteta] *hunc etymum nunquam legi, & cum Varrone ignorantiam confiteri non erubesco. Arbores tamen ferales, quæq; mortem (vltimam rerum lineam) portendunt, sunt hæ. Taxus, cuius meminit Ouid. 4. Metamor. & Cupressus, cuius mentio habetur apud Plin. lib. 16. Claud. 2. de rap. proser. lege quę P. Bellonius 1. de medic. funere.* ca.7. lib.2. ca.1. Taxus. Cupr. ca.34. ca.17.

De Authoribus quibusdam. Cap. LIIII.

GAlenus Medicus venit vt videret hæc balnea, & miratus est, sed paucis verbis aquam speluncæ differens, aliquarum aquarum virtutes in suis operibus expressit. Oribasius eorum balneorum, quæ tunc in vsu erant, nomina, & efficacias in decimo libro inseruit. Gale. Oribas.

Quem secutus Alcadinus poëta Siculus 31 balnea elegantibus versibus ornauit, 12 versibus cuilibet balneo distributis. Metra aquæ, de sulphuraria non sunt ipsius, cùm stylum Alcadini non sapiant. Lauacra Orthodonici, de scropha, Sanctæ Luciæ, & S. Crucis post istos reperta, quidam versibus malè compositis scripsit, de quibus omnibus, præter præscriptos versus Eustasij de matera, cùm non reperissemus alios, quàm vt supra, mentionem facere Alcad. Eustas.

cere non potui, nec eos in hoc opusculo inserui. In hac verò prosa quædam virtutes, quas experientia docuit, & quatuor balnea, necnon sudatorium Trituli nouiter inuenta addita sunt. Sed quia prædicta balnea in littore Baiarum, & à Falerno, seu Postripo monte vsque ad Misenum sita sunt, in eisdemq; locis plurima memoratu digna reperiuntur, de singulis nonnullam mentionem facere intendo: vt qui lauacra ex necessitate, vel animo iucunditatis videre voluerint, etiam de alijs in venerandæ antiquitatis memoriam, noscere valeant.

SCHOLIA.

Gal. Galenus] *quæ supra cap.47.*

Orib. Oribas.] *decimus liber huius viri ad Iulianum Imp. de balneis disserit. Sed quod hic auctor scribit, non in codice latino, ex Rasarij interpretatione, reperi: nec in Codice manuscr. quem legi in bibliotheca Reuer. & Illustr. Card. Hieronymi Seripandi, viri integerrimi, atque sanctissimi. In dicto tamen libro sic græcè habet,* τῶν λουτρῶν αὐτοφυῶν πολὺ δύναμις ἐστὶν ἰσχυροτέρα, καὶ δραστικωτέρα ἐξ ἐπιτεχνήσεως, *&c. superiùs in canone baln.*

Card. Serip. ca. 3.

Alcad. ætas. Alcadinus] *floruit hic poëta anno Dominicæ incarnationis* M. C. LXXXIX. *tempore Henrici sexti Imp. regni Neapol. & Federici huius filij, vt ipsemet innuit, in fine versuum d.*

Suscipe Sol mundi tibi quem transmitto libellum,
De tribus ad Dominum tertius iste venit.
Primus habet partes ciuilis in arte triumphi,
Mira Federici gesta secundus habet.
Tam loca, quàm vires, quàm nomina penè sepulta.
Tertius orbatas iste reformat aquas. *Hæc Ioan. Elysius in lib. de baln. Puteol. Hũc auctorem forsitan innuit Sauanar. lib. 2. de baln. & hic est ille Henricus Imp. (vt ait Benuenutus in augustali) qui obijt Siciliæ, & sepultus est Panormi. lege quæ Egnatius 3. de cæsaribus.*

Rub. 19. Henricus Imper.

Balneorũ versus. Quidam versibus] *hunc auctorem nunquam legi; nec noui alios, qui metricè scriberent de balneis, præterquam Alcadinum; cuius versus de 17. baln. huic opusculo inseruius; & Eustasium, cuius etiã extant versus de 19. baln. Et nos vtcunque potuimus, ne balnea carerent versibus, tantùm sex balnea Apollini, ac sororibus eius consecrauimus. adiectis etiam alijs tribus, ex superabundanti, vt aiunt, & nacta occasione Franciotti; qui in lib. de baln. lucentibus asserit, Terram laboris, seu Campaniam his potissimùm balneis gloriari. Aduertendum tamen est, quosdam versus Eustasij, eosdemmet Alcadino ascriptos esse in quibusdam codicibus.*

Cãpan. gloria.

Primus habet] *aliter, Primus habet patrios sublimi Marte triumphos.*

Orbatas]

Orbatas] *sic, Euboicas.*

Aquas] *post hunc versiculum, vt liquet ex Codic. Venet. sequuntur sex versiculi.*

Cæsaris ad laudem tres scripsimus ecce libellos,
Firmius est verbum, quod stat in ore trium.
Si vacat annales veterum lege Cæsar auorum,
Pauper in Augusto nemo poëta fuit.
Euboici vatis Cesar reminiscere vestri,
Vt possit nati scribere facta tui.

Verbum] *iuxtà illud Deuteron. in ore duûm, vel trium stat omne verbum.* cap. 19.
quod etiam Dominus, & Apostolus docuit in nouo Testamento. Io. 8. Heb. 10.

Eustasius] *de eo quæ supra cap. 8.* Eustas.

Postripo] *in cod. Veneto legitur, Pausilypo, sicut superiùs cap. 51. De hoc* Postri-
Postripo nihil hactenus legi, nec me legisse recolo. pus.

De Miseno. Cap. LV.

MIsenus promontorium est in extremitate Baiarum, quinto à Cumis stadio. qui, sicut Blond. scribit, etsi naturà cauernosus fuit, tamen tantis excauatus est operum laboribus marmoreis, vel lateritijs, & lapide quadrato compactis in sublime ductis sustentatur columnis, vt vbique pensilis videatur. Erant in eo (vt apparet) balnea, natatoria, ad cœnas, luxumq; triclinia. Dictus est à tubicine Aeneæ ibi sepulto. Seruius. n. refert, quòd Aeneas volens illic mortuorum animas ab inferis euocare, cùm sine hominis occisione id fieri non potuisset, occiso Miseno sacra ista compleuit, sicut Vlyxes occiso Elpenore. Hic Mons ante aduentum Aeneæ vocabatur aëreus, vt innuit Virgil. d. Monte sub aërio, qui nunc Misenus ab illo, Dicitur, &c. Huic mõti qua spectat in cumas lacunæ adiacent, nunc Mare mortuum vocatæ, circa quas in continẽtis supercilio ruinæ, & fundamenta cernuntur eximia. Fuit nanque locus, in quo Sueton. scribit Octau. Augustum classem apud Misenum ingentem instituisse, quæ versas in mare Tyrrhenum Imperij Rom. prouincias, hinc Galliam, & vtranque Hispaniam, inde Mauritaniam, Aphricam, & interiectas insulas tutaretur. eratq; eius classis præfectus Plinius Veronen. quando apud Veseuum montem incendio absumptus est. Hæc Blondus.

Misenus

Aeneas.

Mare mort.

Plinius.

SCHO-

SCHOLIA.

Misenus ca.1. *Miseni meminit Strabo lib.5.d.μισηνὸν ἀκροτήριον πλησίον τῆς κύμης, &c. Cicero 2.Philip.Antoninus in itiner. Ptolem.lib.3.Sueton. 2.c.49. Plin.3.c.5. Solin.c.7.Mela 2.c.2.Florus 1.c.16.Tacitus lib.19.Syll.in 8.Proper.3.el.18. Stat.3.Sylu.1.è recentioribus Pōtanus 6.de bel.Neap.Boccac.13.geneal.23.*

Misenus episc. S.Sosius Monast. S. Seue. *Est huius nominis Episcopus, cuius fit mentio in Concilio sub Symacho Papa. In hoc loco S. Sosius (λεγέτι γὰρ ἀπὸ τοῦ σώσω) leuiticum ministerium exercuit. Qui cùm esset annorum 30.martyrium cum S.Ianuario Episc.capitis detrūcatione suscepit IX.kal.Octob.ann. CC.LXXXIX. Huius sancti corpus venerabiliter custoditur Neapol.in religiosiss.Monast.S.Seuerini.vbi Monachi Casinates quotidie horas canonicas mira deuotione Deo humiliter persoluunt, & singulari cum reuerentiam Missarum τὴν ἱερουργίαν celebrant.*

Marius. *Marius prope Misenum (vt auctor est Plutar.) multa palatia ædificauit.*

Seruius] *locus est super 3.& 6.Aeneidos.*

Virgilius] *locus est in 6.Aeneid.*

Mare mort. Aristot. li.2.Meteo.c.20 Sodom. Sal. Geo.19 Sap.10. Aut. ne quis lux. con.nat. L.cùm vir C.ad L.Iul. de adul c. adulterij 32.q. 7. ca.36. ca.18. Luc.8. Mat 24. ca.97. c.1. ca 2. c.30. ca.49.

Huic] *hæc lege apud Blondum.*

Mare mortuum] *lege Blondum. Est & huius nominis lacus, seu stagnum bituminosum in Palæstina (vt refert Gale.4.Simpl.med.fac.cuius aqua salsa est, & amara: in ea planta non gignitur, neque animal, nec piscis: vocatur sal illud sodomæum. Hinc obiter annotes huius turpitudinis flagitiosissimam, detestabilissimamq; abominationem, (vt sacræ literæ docent) quam pœna apertissimè indicat. Ignis enim cum sulphure (quod fœtoris simbolum est, & duplicati incendij) de cęlo descendit super pessimos viros ad vlciscendam tanti sceleris iniuriam; combussitq; Pentapolim, in testimonium tam peruersæ fœditatis, & spurcitiæ, quæ nedum calamo scribi, aut lingua proferri potest, sed nec animo concipi. tanta est Naturæ præuaricatio, & corruptela, vt sacræ Cæsarum leges, sacriq; Patrum canones arma, ignesq; omnes in tantum crimen, tantāq; ignominiam euestigiò surgere iudicauerint. Atqui scribit Iul.Solinus, & è nostratibus Hegesippus de excid.bell. Hieros.necnō Isid.14.etymolog.c.3.illic Pomum quoddam nasci, quod vel leuiter pressum fatiscit in puluerem, fauillaceosq; emittit fumos. Qui habet aures audiendi, audiat; & qui legit, intelligat. Prætereo ca, quæ Scripsit magnus ille Suessanus lib.2.de pulchro in tanti criminis execrationem, similiter quæ Bessar.Card.in calum.lib.4. Bern. Scardæonius lib.2.de Castitate, Io.Bap.Pius in annotat.c.53.Cæl.Rhodig.lib.8. & alij, qui transcendunt numerum stellarum cæli, & arenæ maris. Hęc parerga sufficiant.*

Sueton.] *locus est lib.2.supra cap.51.& Tacitus lib.4.*

De Crypta Trachonaria. Cap. LVI.

IN huius Miseni radice Inarimen versus Crypta est, & in topho montis excisa, ex albario opere tunicata; quæ vulgò crypta Tra-

Trachonaria vocatur. In eam pluuiæ promontorij, ad vsum potus habitantium defluebant. Dicta est à trachonibus.i.aquarum meatibus subterraneis.

SCHOLIA.

Traconibus] τραχὼν *meatus aquarum significat, sicut annotat Titelm. in psal. licet aliter legat Eutimius. In Cod. tamen Venet. legitur sic, ob varios reflexus suos dicitur Draconaria, quæ stillantes desuper aquas iugiter recipit, & conseruat. De hac crypta fit mentio infra cap. 58. & Trachonitidis regionis meminit B. Lucas, cùm tempus prædicationis Dominici præcursoris describit.* Tracon. Ps. 148. Luc. 3.

De Turri Pharo. Cap. LVII.

IN hoc promontorio fuit olim turris Pharos, quæ lumine suo portum, de more, nauigantibus ostendebat. Turris pharos.

SCHOLIA.

Huius turris meminit Petrar. in itiner. De Pharo aliorum locorum lege Homerum & ὀδυσ. Strab. lib. 17. Plin. lib. 36. Solinū (qui est Plinij simia) cap. 34. Egesip. 4. c. 27. Lucan. lib. 2. Iuuen. sat. 13. Stat. 3. Sylu. 5. & Ouid. 9. Metamor. quæ infra cap. 58. pharos. ca. 12.

De Iulij Portu. Cap. LVIII.

IVxtà hunc montem fuit olim portus Iulij, nunc vulgò dicitur Portus maris mortui. hunc portum Iul. Cæs. effodi iussit, terramq; in mare conuertit, vt innuit Flaccus d. siue receptus, Terra, Neptunus, classes aquilonibus arcet, Regis opus, sterilisq; diu palus, aptaq; remis. Vicinas vrbes alit. Hic portus (vt ait Iuuen.) vix aliquem parem habet, quoniam hinc inde duobus brachijs est naturalis tophi concluſus: quorum vnum respicit Puteolos, & Nesida, alterum verò Surrentum, & Capreas. Hæc duo brachia vndique mari abluuntur, vnum mari Baiarum, aliud mari Prochytes, vel Pithecusarum. In huius portus faucibus Iul. Cęs. ad repellendos maris impulsus molem fieri mandauit, ne ad procellarum impetus in nauium nocumentum nimis licenter introiret. Quòd Iulij por.

„ iſte portus Iulij diceretur, confirmat Sueton.d.viginti ſeruorum
„ milibus manumiſsis, & ad remum datis, portum Iulij apud Baias
Nota. „ immiſſo in Lucrinum & Auernum lacum mari effecit. Quòd tur-
ris Pharos fuerit in promontorio Miſeni, quodq́; portus duo bra-
chia habuerit, eiusq́; in faucibus moles dicta fuerit, teſtatur Saty-
rographus Iuuen. Tandem intrat poſitas incluſa per æquora mo-
„ les, Tyrrhenamq́; Pharon, porrectaq́; brachia rurſus, Quæ pela-
„ go occurrunt medio, longeq́; relinquunt Italiam, non ſic igitur
„ mirabere portus, Quos Natura dedit.

SCHOLIA.

Meminit huius portus Virgilius 2. Georg. Iulia qua ponto, &c. Vbi ſeruius ille, alteloqui retegit qui arcana Maronis. & lib. 9. Aeneidos, Saxea pila, &c. lege Blondum.

Flaccus] *locus eſt in poëticis, quem locum Acron intelligit de Iul. Cæſ.*
Labyr. ca. 13. *Bonfinis de Auguſto, at Io. Parraſius de labyrintho, quem Porſena rex Hetruriæ, ſepulchri causà, fieri curauit. inſinuante hoc Plinio lib. 36.*

Iuuen.] *locus eſt ſat. 12.*

Sueton.] *locus eſt in lib. 2. c. 16.*

Tandem] *locus eſt ſat. 12.*

De Vacculo oppido. Cap. LIX.

Vaccu-lum. VAcculum locus fuit Herculis olim à Baijs non longè diſtãs, dictum à vaccis, ſeu bobus: eò quod Hercules deuicto Ge-
rione, Maioricarum rege, rediens ex Hiſpania, perque Baias tran
ſitum faciens, ibi conſtituit hoc oppidum. Seruius Baculeos vo-
Nero Agrip-pina. „ cat. De quo Tacitus meminit. In hac villa Nero Cęſ. olim exi-
„ ſtens, Agripinam matrem literis Baias euocauit ad ſolẽnia. Quin-
„ quatrium ſimul celebranda: datoq́; negocio Tetrarchis, qui li-
„ burnicam nauiculam, qua aduecta erat, velut fortuito concurſu
„ confringeret, pertraxit conuiuium, ſed quum nando euaſiſſet,
„ eam iugulari iuſsit. Hæc Tacitus.

SCHOLIA.

Bauli. *Vulgò dicitur Vacculo.*

Herculis] *de Baulis dictis quaſi boalibus, lege Strabonem lib. 5. ſic, ὃ φη-*
σὶν

εἰν ἡρακλέα διαχῶσαι τὰς βοῦς ἐλαύνοντα τὰς γηρυόνου. i. illũ ab Hercule traducendarum Geryone boum causà aggeratum fuisse perhibent. lege Plin. lib. 9. Solin. c. 25. Iustinum lib. 44. Suet. 6. c. 34. Syll. lib. 12. Proper. 3. Martial. 4. epig. 62. Varr. 3. rustic. c. 17. è rẽectioribus Blond. Volater. lib. 6. Pontan. in lepid. pompa 5. Sannazar. 2. el. 7. Gyral. Ferrar. (is enim catholicus est) in Herculis vita. quin circunfertur versiculus Symachi de baulis, corrupta boalia Baulos nuncupat hæc ætas. De foro boario lege Liuium 3. ab vrbe. lib. 2. Tacit. lib. 12. Solin. c. 2. & Proper. 4. el. 11. qui lib. 1. sicut Cicero Orat. contra Vul. meminere Viæ hærculanæ.

ca. 55. el. 18. ca. 6.

Boariũ forum. el. 11. via her.

Seruius] *locus est 6. Aen.*

Tacitus] *locus est lib. 14. d. obuius in littora excipit manu, & complexu, ducitq; Baulos: id villæ nomen est, quę Misenum inter & baianum lacum flexo mari alluitur.*

Agrippinam] *huius lacrymabilis, miserandæq; mulieris meminit Seneca tragicus in Octauia d. Parens tanta Neronis? Non funesta violata manu Remigis ante mox & ferro Lacerata diu sæui iacuit victima nati?*

Agripina. Quinquat. ca. 21.

Quinquatrijs] *huius festi meminit lepidiß. Politianus in miscellaneis.*

De Piscina Neronis. Cap. Lx.

NEronis piscinæ non procul à Baijs olim fuerunt; quæ vulgò dicitur, piscina mirabilis, nõ multùm à Vacculo distat xlviij. pilis innixa. Has Nero incipiens prosecutus est ab eo loco, quo cæptæ fuerunt vsq; ad Auernum, vt innuit Sueton. d. Inchoabat piscinam à Miseno ad Auernum lacum cõtectam, porticibus conclusam. Quò quicquid totis Baijs calidarum aquarum esset, committeretur. Quòd hæ piscinæ fuerint Neronis, innuit Tacit. de Agripp. loquens, Nero piscinas Baiarum suarum excolebat, cùm meis consilijs adoptio, proconsulare ius, & designatio consulatus, & etiam adipiscendo imperio præpararentur.

Piscina mirab.

SCHOLIA.

Sueton.] *locus est lib. 6. c. 31.*

Cornel. Tacit.] *locus est lib. 13.*

Huius piscinæ meminit Mart. 4. Petrar. in itin. & Blond. De balneis Neronianis. Martialis meminit lib. 2. ep. 47. sunt & Romæ Baln. Domitiana, nunc dicta Traiana, (vt notat Bartol. Carrauza in summa conciliorum) in quibus celebratum fuit primum concil. Romanum sub Syluestro Pont. Max. cum Episc. CCLXXV. *Thermarum Zeuxippi, vt obiter annotem meminit hist. tripar. lib. 4.*

ep. 30. Baln. Neron. Domit. Synodus Roman. ca. 18.

De Piscina mirabili. Cap. LXI.

Piscina mir.

NOn longè à Misено in prædictum Misenatium classis locum fundamenta visuntur his, qui incredibilia non viderint: vbi Piscinam mirabilem vulgò dicunt. Nam cùm ea (vt pulcherrimè cōstat) ædis desuper destructæ fundamenta fuerint, pars hæc subterranea existens, sublimibus fulta lateritijs columnis 250, longitudine 160, latitudine passus patet, & ita est integra, vt noua videatur. Quam L. Luculli domum, quæ illi in Baiano erat, fuisse tenemus. Et quia in loco omnium Italiæ calido sita est, videtur

Lucull.

esse illa, de qua scribit Plutar. Lucullum perbellè cum Cn. Pomp. ac M. Catone, & plerisq; illius seculi principibus iocatum fuisse; cùm ipsis Romanis in Lucullano (nunc Frascato dicitur) apud Lucullum æstate cœnantibus, Pompeio ædificandi imperitiam in illo damnanti, quòd domum pulcherrimam nimis multis porticibus, & fenestris apertam, æstati ideoneam quidem, hyemi verò inhabitabilem feciſſet. Illi respondit, Pompeium suo ingenio detrahere, qui Grues se prudentiores existimet, æstiua loca, hyemaliaq; alternis vicibus inhabitantes; sese enim dicit, qui hanc in Lucullano æstati ideoneam fecit, alteram in semper vernanti Baiano hyemalem ædificasse.

SCHOLIA.

Non longè] *hæc lege apud Blond. vsque ad finem capituli.*

Tiberi⁹. lib. 5. ca. 54. Piscinam] *apud hanc se ferri iussit Tiberius Imp. (vt notat Tacitus) cùm morti esset propinquus.*

ca. 6. c. 14. ep. 87. lib 15. Plutar.] *locus est in vita Luculli, lege Plin. lib. 9. & 18. Corn. nepotem, Tacitum vbi supra, & M. Varronem lib. 1. rei rustic.*

De villa Scipionis meminit Seneca.
De villa Pisonis meminit Tacitus.
De villa Horatij, lege Blondum de Ital. cap. de latina
De villa Seruilij, lege infra cap. 63.

Frascato li. 11. Frascato] *sic vocatur alia villa Luculli in Tusculo. Blond. de Ital. c. de latina. sedet Tacitus meminit luculli anorum hortorum.*

Grues. Grues] *lege Galenum contra Erasistr. de sang. miss. & Aristot. 9. de nat. anim.*

anim.qui simile scribit de Piscibus, in lib.8.eiusdem tractationis, quod tamen de omnibus animantibus pro constanti asseuerauit Galenus 10.methodi. ca.10. ca.12. ca.10.

De Baijs. Cap. LXII.

BAiæ littus est recuruum in Campania, 5000 vndique passum, & portus pulcherrimus, meridionalem Zonam respiciens, post Cumas, quod littus hemicycli formam habens instar Theatri, infra eius ambitum mare recipit, quod Mare Baiarum dicitur. Dictæ sunt à baiulandis mercibus vel (secundùm Seruium) à Baio Vlyxis socio illic sepulto. Harum sinum commendat Horat. d.Nullus in orbe sinus Baijs prælucet amænis. In hoc terrarum digito, (nam tota terra à Miseno digiti speciem præ se fert) tam multa cernuntur partim integra in subterraneis, partim superiùs semiruta, partim in ruinas collapsa veterum operum monumenta: vt, præter vrbis Romæ mœnia, nihil illi toto orbe terrarum ædificiorum magnitudine, ac pulchritudine par fuisse credam. Hæc Blond. De hoc littore deq; suis tepentibus fontibus d.Florus, & tepentes fontibus Baię. Baiæ.

SCHOLIA.

Strabo dicit, Βαῖαι ἔχει ὕδατα, τὰ πρὸς τρυφὴν, καὶ θεραπείαν νόσων ἐπιτήδεια, *Baiæ habẽt aquas ad delitias, & sanandos morbos accommodas. Iosephus verò lib.18.antiq.d.Baiæ parua ciuitas campaniæ, quinque stadiorum interuallo distans à Dicęarchia. Dictæ sunt à Baio Vlyxis socio, vt innuit Syll.lib 8.& 12. Quin obiter notandum est, Baion esse genus compositionis medicam.apud Tralia.lib.7.& Aeginetam lib.7 c.18.& Bai apud ægyptios animam significare, vt notat Orus apollo lib.1.*τῶν ἱερογλυφικῶν. lib.5. ca.14. Baius. ca.7. ca.6.

De Baijs nonnulla lege apud Macrob.3.Satur.c.15.Spartianum in Adr.Ptolæm.lib.3.Appian.lib.5.Melam 2.c.2. Anton.in itinere. Senecam epist.58. Dioscor.lib.5.c.93.Cicer.14.ad atticum. Var.3.de rust.c.17.& ne poëtarum lectionem negligamus, non graue erit nobis illorum testimonia producere, nimirum Martial.lib.1.Virgil.9. Aen. Horat.2.car.18. Stat.5. Syl.3. Ouid.1. de arte.Proper.3.el.18.Iuuen.sat.3.vt alios pro tempore silentio inuoluam.sed & Felicis episc.Baianensis in Africa fit mentio in conc.Carthagin.primo,quod temporibus Syluestri primi celebratum est.Atqui non prætereundum est silentio quod dicit Ant. Campanus in tract.de ingratitud.cùm dicit, Baiarum cæli temperies, & fontes saluberrimi.lege quæ Petrar.in itiner.& 5.Epist.famil. Baiæ. ca.1. ep. 7. ep.89. Felix. ep. c.10. lib. 2. ep.71.

Seruius] *locus est super 3.& 6.Aeneid.*

Ho-

ep. 1. ca. 16. Horat.] *locus est 1. epist.*
Florus] *locus est lib. 1. Hanc Glossam Flori nunquam legi.*

De Villis Seruilij & Vaciæ. Cap. LXIII.

Serul. villa. SEruilij villa non longè est à Cumis, vt innuit Seneca. Vaciæ verò villa inter Cumas, villam Seruilij sita est, à possessore sic dicta. Hinc dicit Seneca, Inter Cumas, & Seruilij villam littus curuatur, & hinc mari, & illinc lacu Villa velut angusta ita claditur. Hic est ille vacia, prætorius vir diues, nulla alia re notus, quàm eius Villæ ocio, in quo consenuit; vt occupati aliquando clamauerint, ò vacia solus scis viuere. De seipso refert Seneca solitum iocando dicere, quando illac, transiret, HIC SITVS EST VACIA.

Vacia.

SCHOLIA.

Seneca] *locus est epist. 55. Huius villæ meminit Blond. de alijs lege superiùs ca. 61.*

De Speluncis duabus. Cap. LXIIII.

Cryptæ duæ. SPeluncæ sunt duæ magni operis, laxo atrio, paries manu factus: quarum altera solem non recipit, altera verò vsque in occidentem tenet. prata bona, medius riuus, & ab Acherusio lacu receptus Euripi modo diuidit: alendis piscibus (etiam si assiduè exhauriatur) sufficiens. Sed illi cùm Mare patet, parcitur: quum tempestas piscatoribus dedit ferias, manus ad parata porrigitur. Hoc tamen commodissimum est in Villa, quòd Baias trans parietem habet, incommodis illarum caret, voluptatibus fruitur. Has laudes eius ipse noui, nunc esse illas totius anni credo. Occurrit enim Fauonio, & illum adeò excipit, vt Baias neget.

SCHOLIA.

Speluncæ] *hæc leguntur apud Senec. vbi supra.*
Paries] *aliter sic, pares manufactæ.*

De

De Villis Marij, Pomp. & Cæs. Cap. LXV.

VIllæ istę olim fuerunt apud Baias in loco eminenti, vt testatur Seneca d. Coss. C. Marius, Cn. Pomp. & Cæs. extruxerunt villas apud Baias, & imposuerunt summis iugis montium: videbatur enim hoc magis militare ex edito latè, longeq; subiecta. Villa. Marij Pomp. Cæs.

SCHOLIA.

Seneca] *locus est epist. 52.*

De Villa Pisonis. Cap. LXVI.

VIlla hæc in Baijs erat, locus quippe amœnus, balnea habens multa: qua amœnitate, balneorumq; cõmoditate allectus Nero (vt innuit Tacitus) illuc frequentissimè accedebat, excubijs, & fortunę suę mole omissis. Villa. Pison.

SCHOLIA.

Tacitus] *locus est lib. 15.*

De Auerno lacu. Cap. LXVII.

AVernus lacus est in Tripergulis, qui vulgò lacus Tripergulæ dicitur. Hic (vt refert Seruius) olim sic Syluarum densitate erat circundatus, vt exhalans per aquæ sulphurariæ angustias odor grauissimus volatilia cæli necaret. hinc dictus est Auernus. i. ἄορνος sine auibus. quod innuit Lucret. & Virgil. d. Vnde locum graij dixerunt nomine Auernum. Nascitur hic lacus, vt inquit Seruius, de æstuarijs. Acherontis. nec mirum, quoniam Ἀχέρων τὸ ἄνευ τῆς χαρᾶς. i. sine gaudio significat. Auer.

SCHOLIA.

De hoc lacu lege Vib. seq. est. Nonium marcel. Aristot. de admirab. mundi, Val. Flac. lib. 2. Senecam in troade. 9. Curt. lib. 8. Diod. 5. antiq. Pontan. 2. hendeca-

Concil. Auer. *decasyl.19. Est & Auerna ciuitas, in qua olim celebratum fuit Concilium tempore Vigilij Papæ, cuius decreta leguntur apud Iuonem.*

Arnos. petra. ca.5. Seruius] *locus est in 3.& 6.Aen.quem citat Blond.*

Acher. Palus acher. ca.10: ca.5. lib.8. Auernus] *quæ supra ca.3.De petra Aorno Diodorus 8.de gest. Alex.necnon Philostr. (quem Gabr. Puterbius nugatorem vocat) lib.2.de Apoll. Beroal.annot.96.*

Lucr.& Virgil.] *loca sunt in lib.6.*

Ἀχέρων] *dicitur quasi ἄχη ῥέων, vt ait Suidas, quasi fluens dolores. de eo Aristoph.in ranis, Syll.lib.13. Ficinus 18. Theol. Plat. & Boccac.3.geneal. c.5.Paludis acherusiæ meminit Plin.3.Strab.lib.1.Syll.lib.8.Boccac.lib.de paludibus. vocatur vulgò Culuccia, quasi acherutia, vt credit Falcus, quod mihi non satis arridet. sed possibili (vt inquit Philosophus ἐν τοῖς φυσικοῖς) posito in esse nullum sequitur ἄτοπον.*

De lacu Lucrino. Cap. LXVIII.

Lucrinus. AVerni, & huius lacus fauces Octau.aperiri iussit, vt per eas aqua Maris lacus ingrediens, pisces redderet meliores. Quod Maris aqua in dictos lacus immissa fuerit, testatur Sueton. & L.Florus. Lacum hunc Maro vocat nigrum.i.profundum. vel quia vicinus est inferioribus partibus.propè enim lacum hunc fuit olim vorago habens hiatum magnum, quod ostendit Eustas.d. " Est locus australis,&c.hãc voraginem Virgil.sic describit, Spelun " ca alta fuit, vastoq; immanis hiatu, Scrupea luta lacu nigro,&c.

SCHOLIA.

lib.14. Ep.89. ep.9. *Vulgò laco de Licola.*

Huius lacus meminit Tacit. Plin.lib.9.c.54. Mela.2.c.2. Macrob.3.Satur. 15.Syll.12. Horat.2.carm.15. Mart.1. Virgil.2. Georg.& 3.Aen.Vbi seruius.Boccac.lib.de lacu. Altitudo huius lacus (sicut expertus est. F. Leander) est passuum 90. Lucrinensium meminit Cic.4.ad Atticum.

Sueton.] *locus est 2.c.16.*

Florus] *locus est 1.c.16.*

Profundum] *sic putat Vib.sequester.*

Virgil.] *locus est 6.Aeneidos.*

De lacu manufacto. Cap. LXIX.

Lacus manu. Nero. A Boc lacu Auerni(vt ait Sueton.)Nero fossam vsque ad Hostiam Tyberinam, vt nauibus, nec tamen Mari iretur, CIX milia-

miliaria longitudinis, latitudinis verò qua duæ quinquiremes contrariæ possent commeare, inchoauit. Quorum operũ perficiendorum gratiâ, quòd vbiq; esset custodiæ, in Italiã deportari, etiam scelere conuictos, non nisi ad opus damnari præceperat. Ad hũc impẽdiorum furorem super fiduciam Imperij, etiam spe quadam repentina immensarum, & reconditarum opum impulsus est; indicio Equitis Rom. pro comperto pollicentis, thesauros antiquissimæ Gazæ, quos Dido regina fugiens Tyro secum extulisset, esse in Africa vastissimis specubus abditos, ac posse erui paruula molientium opera. Verùm vt spes fefellit, destitutus, atque ita exhaustus, & egens, vt stipendia quoque militum, & commoda veteranorum protrahi, ac differri necesse esset, calumnijs, rapinisq; intendit animum. Huius fossæ meminit etiam Tacitus. Reuera omnia circa Auernum iuga cauis anfractibus sunt ocyssimè effossa, vt credibile sit ibi fore Labyrintum. nec mirum cùm Isidorus dicat, vnum labyrin. esse in Italia, quod facilè credi potest. Dædalus nanque fugiens Minois iram, Cumas peruenit, vbi Labyrin. construere potuit, sicut in Creta.

SCHOLIA.

Vulgò lo fusaro de lo lino.

Huius fossæ meminit Petrar. in itinerario.

Propè hanc fossam erat olim villa Germanici Aug. quæ (vt inquit Falcus) vulgò vocatur bel germano. Villa Germ.

Sueton.] *locus est. lib. 6. lege quæ Plin. 6. c. 14. et Tacit. lib. 16. de hac fossa.* ca 31.

Verùm] *locus est Sueton. vbi supra cap. 32.*

Quinquiremes] *de hoc nauigy genere lege Liu. 3. dec. lib. 10. apud Laz. bayff. de re nauali.* Quinq.

Tacit s] *locus, est lib. 15. d. Nero vsus est patriæ ruinis, extruxitque domum, in qua haud perinde gemmæ, & aurum miraculo essent, solita pridem, & luxu vulgata, quam arua & stagna, & in modum solitudinum hinc Syluæ, inde apertæ spatia, & prospectus: magistris, & machinatoribus seuero & celere; quibus ingenium, & audacia erat, etiam quæ Natura denegauisset, per artem tentare, & viribus Principis illudere. Namque à lacu Auerno nauigabilem fossam vsque ad Hostia tyberina depressuros promisserant, squalenti litore, aut per montes aduersos. Neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quam Pontinæ paludes: cætera abrupta, aut arentia, ac si perrumpi possent, intolerandus labor, nec satis causæ. Nero tamen, vt erat incredibi-* Nota.

Simile infra cap. 70. Labyr. ca. 5. ca. 3.

lium cupitor, effodere proxima Auerno iuga cõnixus est: manentq; vestigia spei irritæ. Hæc Tacitus.

Isidorus] *locus est lib. 5. c. 2.*

De Labyrin. lege Plin. 36. c. 13. Catul. ep. 59. Ouid. 8. Metamor. & in epist. & Petrar. in itiner. quæ supra cap. 15. De Labyr. regis Psammetichi lege Melam lib. 1. sed. & Gale. 1. de vsu par. Labyr. non tacuit.

Dædalus] *Virgilius in 6. suæ diuinæ Aeneidos. Quam longè sequere, (vt Papinij carmine vtar) & vestigia semper adora.*

De Monte Gauro, seu Gualdo. Cap. Lxx.

Gaurus.

MOns est ab Auerno non procul, qui Gaurus vocatur. huius radices ad agrum Cumanum, Auerni labra, & Baiarum latus se porrigunt. Hic vites ita feraciſſimas gignit, quòd bis annis singulis racemorum prouentus impẽdant. quod innuit Florus „ d. bis amictus vitibus Gaurus. vbi Gloſſa, Bis in anno Gauri amiciuntur propagines vuarum racemulis. Hic Mons quasi suffossus „ extitit. vnde Iuuenal. Te trifolinus ager fœcundis vitibus implet, „ Suspectumq; iugum Cumis, & Gaurus inanis. Cuius littus habet „ magna ostrea, eodem dicẽte, Cœnet licet ostrea centũ Gaurana.

SCHOLIA.

Vulgò Monte barbaro.

Casus quidã. Glastus. Gualdo. num. 10 ca. 8. ca. 1. Gaurus. ep. 3. Gauri-des. Gaulus.

Lege Falcũ narrantem historiam quorundam, qui ausi sunt Montis huius latebras, thesauri inani spe allecti: & risum, si potes, contincas. simile supra cap. 69.

Gualdo] *Glastus color apud Cæsar. 5. cõmentar. de bel. gall. vocatur à Gallis, vulgò il Gualdo, vt notat Tiraquel. leg. connub. 3. & ante ipsum Vincentinorum gloria Leonicenus lib. 4. de error. Plinij. lege quid Alciatus dicat lib. 2. τῆς παρέργων.*

Gauri meminit Auson. idyl. 8. Plin. 14. c. 6. Stat. 3. Syl. 5. Syl. lib. 8. Lucan. lib. 2. & Pontanus in 2. Partheniæ, qui 2. hendecas. epig. 26. meminit Gauridarum nympharum. Obiter annotandum est γαυλὸν significare nauem onerariã, vt ex Herodoto & Plutar. notat Bayffius de re nauali. & γαυρὸν superbum apud græcos significat.

Vinum gaur.

Florus] *locus est lib. 1. c. 16. d. hic amicti vitibus montes Gaurus, Falernus, Massicus, & Vesuuius.*

Iuuenal.] *locus est sat. 9. De vino Gauriaco, seu Gauriano, quod est propè*

pè Neapolim, meminit Galen. 12. Methodi, de cib. Bo. & Mal. suc. cap. 12. & 1. de Antidot. ca. 4.

Cœnet] *locus est in sat. 8.*

De Vico Crambe. Cap. LXXI.

AD huius Montis radicem ab occidente in orientem accessus olim fuit vicus, dictus Crambe, meridiem respiciens, nunc vetustate consumptus. Dictus est à cameris, nam erat locus, vbi multæ cameræ, seu apothecæ erant: in quibus nauium Puteol. Miseni, Baiarumq; portuum onus suum deportandum per alias regiones Italiæ deponebatur. Hic vicus nunc corruptè Campana vocatur. eò quòd Campani, seu Capuani à Cumanis ibidem dicuntur esse cõflictu superati. ob cuius rei memoriam composita est historia, Crambe dicta: quæ à Magistris in scholis frequentissimè legebatur. hinc Iuuenalis, Occidit miseros Crambe repetita magistros. Crãbe. Nota.

SCHOLIA.

Vulgò dicitur Campana, à Campania nimirum, vt putat Falcus.

Crambe] *species brassicæ est apud Dioscoridem lib. 2. & Plinium lib. 20. c. 9. inde paræmia orta est apud Polit. in miscell. Διὰ κράμβη θάνατος. vbi commentitiam Chalderini opinionem refellit. Crambe est etiam loci nomen apud Hippoc. 6. epidem. comm. 2. & Cynocrambe herbæ genus est apud Galen. lib. 6. τῆς ἁπλῶν φαρμάκων δυνάμεως.* Crãbe. c. 133. ca. 23. tex. 36. Cynocram. c. 55.

Cameræ] *Etymum hunc apud neminem, quod sciam, legi.*

De Cumis. Cap. LXXII.

QVoniam Cyme ciuitas antiquissima vicina est Auerno, & sub radicibus Gauri sita est, de ea mentionem facere diguum est. Condita est ab Euboicis tempore Solonis philosophi Athen. prout testatur Liuius. Ciuitati huic ab augurio mulieris grauidæ, & dormientis inuentæ nomen inditum est, κοιμᾶν enim latinè significat dormire. Est in ea collis excelsus, in cuius apice fuit Apollinis templum, de quo Andinus Vates, Arces, quibus altus Apollo præminet. Et nunc in ea vrbe deserta, præter rupes Cumæ. Templ. Apoll.

saxorum viuorum pinnæ cernuntur parietum excelsæ: & vbi fuit Apollinis arx, sacellum est Christianorum vetustate consumptum: cuius nil integrum supereſt, nisi cauerna frontispicio decorata manufacto, quę dicitur fuisse sibyllæ antrum.

Homerus. Verum ne sicco (vt aiunt) vestigio pertranseam, aliqua de Homero referam, quæ leguntur in Homeri vita apud Plutar. Perigrino allio interprete. Homerus, qui & antea Melesigenes dicebatur, cùm esset cæcus, ex Colophone Smyrnam redijt, ibiq; Poëticę arti nauauit operam: verùm procedente tempore, præ inopia vitæ, Cumam se conferre statuit. Profectus itaque per Hermi campestria Nouum murum peruenit, Cumæorum coloniam. Quum fortè ad officinam coriarij accessisset (erat illi nomen Tichio) hos primùm versus pronunciauit.

Nota.

" Obseruare virum victuque domoq; carentem,
" Qui colitis celsæ florentia mœnia Cumæ,
" Cumæ sardenes positæ in radicibus altæ,
" Quiq; sacros latices diuini sumitis Hermi,
" Verticibus rapidi, peperit quem Iuppiter amnem.

Popul. arbor. " Dicunt etiam populum arborem, quæ ibi postea creuit eo tempore, quo Melesigenes ad eos peruenit, pullulasse.

Illic autem tædio paupertatis affectus Cumam petere decreuit, si fortè tolerabiliori conditione posset traducere vitam, sed antequam recederet, hoc disticho iter suum auspicatus est.

Ite citi, patrumq; pedes me ducite ad vrbem,
" Prompti animo qui sunt, consilioque boni.

Profecto è Nouo muro per Larissam ciuitatem breui, & expedito itinere Cumam peruenit; vbi flagitante socero, (& vt Cumæi dicunt) Midæ phrygiæ Regi Gordio filio hoc epigramma composuit, quod in columna monumenti Gordij etiam nunc inscriptum est.

Midas.

" Aenea virgo Midæ phrygij superata sepulchro,
" Dumq; fluant vndæ, proceraq; germinet arbor,
" Solq; oriens niteat, niteatq; argentea Phœbe,
" Stans super hoc multum lacrymabile nuncia bustum,
" Hic ostendo Midam venientibus esse sepultum.
" Hinc Melesigenes dici cœptus est Homerus à cæcitate.

Homeri nomen. Cumani enim homeros vocant cæcos. Decreuit igitur eius

ordinis

ordinis Prætor ne Homerus nutriretur, idq; vniuerſo conſilio placuit. Qui egreſſus curia Homero dictum conſilium expoſuit. Homerus verò cùm hæc audiſſet, magna triſtitia affectus, his verſibus vicem ſuam deplorauit. Homeri calam.

Qua nam ſorte dedit fatis me Iuppiter eſſe.
Ludibrium? puero tribuens alimenta parentis
In gremio æolidos Smyrnæ, quàm turribus altis
Conſilijs ſtruxere Iouis populi ante Phriconis,
Flumina bellorum victricia, doctaq; turba.
Inſiliiſſe in equos, pugnamque ciere ſub armis;
Quam penes vndiſoni ſurgentem littora ponti
Ipſe Miles mediam liquidis interfluit vndis,
Vnde Iouis natæ veniebant ſemine Muſæ;
Has laudare plagas, vrbemq; extollere ad aſtra
Inclyta, ni ſacræ ſpreuiſſent carmina vocis.
Atque aliquis pœnas dabit, & poſt noſcet iniquas,
Stultitiam peperiſſe malum mihi, dedecus vrbi;
Aſt ego quam nato tribuerunt numina ſortem,
(Nec cum Dijs luctor) totam patienter, & æqua
Mente feram: ſed non hac amplius immorer vrbe,
Spes aliò properat, populumque inuiſcere geſtit,
Fertque animus tenuem, quamuis non multa petentem.

SCHOLIA.

Cyme] *vtitur hac voce Stat.4.& 5.Sylu.3.*

Liuius] *locus eſt 1.ab vrbe con.lib.8.qui & lib.3.tertiæ dec.meminit huius ciuitatis, ſicut Agathius 1.de bel.goth.Dionyſ.Halicar.lib.8.Seneca epiſt. 56. Macrob.1.Satur.Antonin.in itiner.Syll.lib.8.Colum.lib.10.* Cyme. Cumæ. ca.11. ca.4.

Pindarus in pythiis, Politianus in nutricia, Sannazarius noſter in piſcatorijs. vt taceam Laërt.lib.1.& Velleium paterculum in hiſtor.Roman. aliosque ſcriptores.

Sed in Martyrologio eccleſiaſtico fit mentio S. Fidelis apud Cumas die XXVIII. *Octob.ſicut die* XVI. *Febr.S.Iulianæ virginis. Miſeni verò Epiſcopi cumani in Concilio ſub Symmacho, & Adeodati in concilio ſub Hilario Pontificibus memoria celebratur. & in lib.Decretal.cap.cùm ad ſedem de reſtit. ſpoliat. Innocent.III. Cuman.Epiſc.meminit, ſicut Honorius III.cap. Cumana eccl.de elect.& elect.poteſt.meminit Cuman æ eccleſiæ. ſed & Cicero in lib.Lælij, ſiue de amicitia cumani Bloſii mentionem facit, & in epiſt.ad pætum de* S. Fidelis. S. Iuliana. Miſenus Adeodatus.

Sylua

Sylua gallin. Cumanum. *Sylua gallinaria apud Cumas. de Cumano verò suo diximus supra cap. 21. & de Cumaco lege quæ Pius in annotat. c. 61. De loco apud Cumas, quod dicitur, Blacia, lege Etymologicon græcum.*

Mulieris] *lege Seruium in 3. & 6. Aeneidos Maronianæ.*

Templ. apol. Arx. Andinus] *locus est in sexto. Huius templi fit mentio apud Liuium lib. 4. Dionys. lib. 5. & Blondum.*

Sibyl. Arx] *quid sit Arx, lege Pedianum in 1. actione contra Verrem.*

Antrum cap. 71. Antrum] *domus hæc (vt ait Petrarcha in itiner.) nunc volucrum nidus est. In quo flexu sunt calidi fontes, & tepentes. idem 5. Epist. famil.*

Nouus murus. tex. 5. Nouum murum] *meminit cuiusdam noui muri. Hippocr. 3. ἐπιδημιῶν comm. 1.*

Obseruate] *græcè sic, vt citat Herod. Halis. in vita Homeri,* Αἰδεῖσθε ξενίαν κεχρημένον ἠδὲ λιμῷο οἵ πόλιν, *&c.*

Ite citi] *græcè sic.* Αἰλα πόδες μὲ φέρουσιν ἐς ἀλλοίων πόλιν ἀνδρῶν, τῶν γαρ' ἡ θυμὸς πρόφρων, ἡ μὴ πω ἀείσῃ, *&c.*

Midæ epitaph. Aenea] *sic græcè,* χαλκῆ παρθένος εἰμὶ, Μίδα δ' ἐπὶ σήματι κεῖμαι, *&c.*

Stans super] *ante hunc versiculum alius legitur, quem nos è græco sic vertimus.*

" *Dum Mare inundabit, labentur flumina donec.*

Aduerte tamen lector hoc ἐπιζύφειον *Homero adscribi, ex sententia Philoponi in primo commentar.* τῶν ὑστεραϛ ἀναλυσεωϛ, *citato Herodoti testimonio. verum Laërtius 1. de vitis* τῶν φιλοσόφων *id Cleobulo lindio adscribit. Mihi verò ex stylo Homerici tessera opinio Ioan. Grammatici satis consentanea videtur.*

tex. 56, ca. 6.

Paupe- res. Nutriretur] *iuxtà illud Nasonis non minus lepidum, quam verum.*

Ipse licet veniat Musis comitatus Homerus,
Si nihil attuleris, ibis Homere foras.

Et idem in lib. de Tristibus de parente suo sic loquitur.

Sæpe pater dixit, studium quid inutile tentas,
Mæonides nullas ipse reliquit opes?

Et Iuuenalis huic dicto sese obuiam offert, cùm dixit,

Probitas laudatur, & alget. Quod Diogenes Cynicus ab incunabulis expertus est cum Iro, & Codri vrceolis, pannuciaque Bauci. dum illi semper in ore est Flacco Petronius, dicens,

Et genus, & formam regina pecunia donat
Omnibus, & clausum possidet arca Iouem.

Smyrna Homer pat. c. 11 Smyrnæ] *De contentione septem vrbium ob Homeri natale solum, lege versus Antipatri apud Plutarchum Cheronæum, et M. Varr. apud A. Gell. lib. 3. noct. att. Antipatri versus græcanicos legito apud lepidiß. Politianum præfat. in Homerum. lege eundem in Manto, & Sannazarium lib. 2. epig. & Ciceronem lib. 5. Tusculanarum, vbi meminit temporis, in quo viguit hic magnus,* ἡ ἀντωνομασικὸς Ποëτα. *Quòd verò ante ipsum de bello Troiano scripserit Co-*

cp. 6. Corin- nus. *rinnus*

rinus poëta, sicut post eundem Q. Calaber ἐν τοῖς παραλειπομένοις, lege Nicol. Leon. tomæum 3. de varia historia. cap. 23.

Certè vtcunque sit Hesiodus poëta Ascræus fuit ipso posterior; quin & magnus Hippocrates, vt colligitur ex libro de fracturis, & notatur à Galeno lib. 6. de Decretis Hipp. & Platonis. qui cum Socrate, & Aristotele dissident ab Homero annorum 500. & amplius interuallo. Hesiod. Hippoc. ca. 17.

Quanam] *græcè sic, οἵῃ μ' αἴσῃ δῶκε πατὴρ ζεὺς κύρμα γενέσθαι, &c.*

De Sibylla Cumana. Cap. LXXIII.

SIbylla dicitur, cuius pectus numen recipit, & illius mentem interpretatur, quasi Dei sententia. Aeoles enim deos σιοὺς, βυλὴν verò consilium vocant. itaque Sibylla dicitur, quasi θεοβούλη. Hoc declarat D. Aug. Sibyllæ à veteribus dictæ sunt (vt ait Varro) omnes fœminæ vaticinio præditæ. hoc dicit etiam Isidorus. Inde est illud Virgil. Horrendęq; procul responsa sibyllæ, Antrum immane petit, magnam, cui mentem, animumq; Delius inspirat vates, aperitq; futura. Sibylla.

SCHOLIA.

Aeoles] *hoc dicit Lactan. lib. 1. De eis lege Clem. Alex. Origenis præceptorem lib. 5. τῶν στρωμάτων, Fenestel. de sacerd. Tacit. lib. 15. Macrob. 1. Saturn. 20. Gell. 1. c. 19. Plin. lib. 34. Tibul. 2. eleg. 6. Crinitum 20. de hon. disc. cap. 1. Polit. in nutric. Cæl. Rhod. 11. c. 70. Seru. in 3. & 6. Aeneid. Franc. Syluium in Ausonij gryphum, seu ternarium, & Bessar. 3. calumn.* ca. 6. Sibyllæ. ca. 13. ca. 5. ca. 9.

August.] *locus est 11. de ciuit. c. 23.*

Varro] *locus est lib. rerum diu. ad Cæs. vt testatur Lact.*

Isidorus] *locus est lib. 8. etymol. c. 8.*

Virgilij] *locus est lib. 6.*

De hoc antro, quod habitarunt Cimmerij, lege Agath. lib. 1. Arist. de mirabil. Strab. lib. 5. Syll. lib. 12. & Ouid. 14. τῶν μεταμορφώσεων. Sibyllæ antrũ.

Sibyll. numerus, & vaticinia. Cap. LXXIIII.

DEcem Sibyllas fuisse scribunt quamplurimi, quarum Sibyl. num

Prima fuit	Persica.
Secunda	Lybissa.
Tertia	Delphica.

Quar-

Quarta	Cumæa.
Quinta	Erythræa.
Sexta	Samia.
Septima	Cumana, nomine Amalthæa.
Octaua	Heleſpontica, in agro Troiano nata.
Nona	Phrygia, quæ vaticinata eſt Ancyræ.
Decima	Tyburtina.

Sibyl. Cumana.

SIbylla Cumana fuit filia Glauci: cuius ſacellum (vt teſtatur Solinus) propè Auernum ſitum eſt. Quæ nouem libros attulit ad Tarquinium Priſcum, & pro eis 300. Philippæos poſtulauit.

Nota.

Rex verò aſpernatus pretij magnitudinem, deriſit mulieris inſaniam. quæ in conſpectu Regis tres libros combuſſit, & pro reliquis ſex idem pretium poſtulauit. Tarquinius multò magis mulierem inſaniſſe putauit. Quæ cùm denuo, alijs tribus exuſtis, in eodem pretio perſeueraret, motus eſt, & reſiduos 300 aureis emit: quorum poſtea numerus auctus eſt, Capitolio refecto. Huius librum ad Corn. vſque ſullum Pontifices noſtri conſulebant.

Sibyl. Sepul. in buc.

Tunc enim vnà cum Capitolio igne abſumptus eſt. Cuius ſepulchrum in Sicilia adhuc manet. Hæc ſibylla (vt inquit Seruius) ſecula per metalla diuiſit, diffiniuitque quis quo ſeculo imperaret; & Solem vltimum, ideſt decimum eſſe voluit. Dixit præterea, finitis omnibus ſæculis rurſus eadem renouari. Quam rem Philoſophi hac diſputatione colligunt d. completo Anno magno, Sydera omnia in ortus ſuos redire, & referri rurſus, eodem motu: quòd ſi eſt idem ſyderum motus, neceſſe eſt, omnia quę fuerunt, habeant iterationem. Hæc fuit etiam opinio Platonis, quam ſequitur Virg. in bucol. d. Vltima Cumæi venit iam carminis ętas,
Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo. Eadem Sybilla (vt vo
Chriſtus luit Auguſt.) de Chriſto ſic prophetauit, Iam noua progenies cœ
lo dimittitur alto, Tu modo naſcenti, &c. quos verſus Mantuanus Poëta in ſuis bucolicis complexus eſt. Hæc Sibylla in folijs
Sibyl. reſpon. palmarum ſcribere ſolita eſt centum reſponſa, vt innuit Virgilius,

Vnde ruunt totidem voces reſponſa Sibyllæ.

SCHOLIA.

Sibyl. Delphi. ca. 7.

Decem] *id fuſiùs legitur apud Lactan. & Iſidor. vbi ſupra lege Solin. de Sibyl. delphica; cuius verſus (vt ait Boethus) Homerus operi ſuo inſeruit. Librorum*

brorum Sibyllinorum meminit Plutarc.in probl.83.quæ Scoppa in suis collectaneis asserit lege. Libri Sibyl. ca.9.

Cumana] *hæc leguntur apud Lactan.lege Plin.lib.13.& Solin.vbi supra.* ca.13.

Librum] *hæc Solini verba sunt.*

Seruius] *locus est super egloga 4.*

Philosophi] *hanc tractationem disertissimè explicauit præceptor meus Io. Bernardinus Lõgus Medicus,Phil.et Theologus doctiß.cùm superioribus annis publico gymnasio sub ipsius disciplina lib.Arist.de cælo,et de generat.audiebã.*

Annus magnus] *de eo sic Tacitus in Germania. Cicero scribit in Hortensio, is est magnus, & verus annus, quo eadem positio cæli, Syderumq;, quæ cùm maximè est rursum existet: isq; annus horum, quos vocamus annorũ* XII. *854.complectitur. Hæc Tacitus. At secundùm magnum Ptolem. (vt refert Alb.in tr.4.primi de Cælo) est annorum 36000.lege de hoc anno Ciceronem in somnio Scip.ibiq; Macrob.lib.2.Apul.de dogm. Platon.Isid.5.c.36.Bedam de tempor.& Volaterranum lib.31.c.4.vt taceam Censorinum de die nat.Lucam Gauricum in kalend.eccl.& P.Hagnelonum in trilin.calendario.* Annus magnus cap. 1. cap. 11. cap.9. ca.15.

Augusti.] *locus est 18.de ciuit.sic d.de Sibylla Erythr.tempore quo Roma condita est (anno scilicet 752) vaticinata est Sibylla Erythræa quædam de Christo manifesta, quę nos prius in latina lingua versibus malè latinis, & non stantibus legimus, per nescio cuius interpretis imperitiã; sicut post cognouimus.Nã vir clariß.Flaccianus,qui etiã proconsul fuit,cùm de Christo colloqueremur, græcũ nobis codicem protulit,carmina dicens esse Sibyllæ Erytreæ. Vbi ostendit quodã loco, in capitibus versuum ordinem literarum sic se habentem.* ca.23. Sybyl. eryt. Christ.

ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ ΣΩΤΗΡ. ΣΤΑΥΡΟΣ.

IESVS CHRISTVS DEI FILIVS SERVATOR. CRVX.

Sic enim inchoant illa carmina græcè.

Ισρώσει δὲ χθὼν κρίσεως σημεῖον ὅτ' ἔσται,

Ηξει δ' ἔρανόθεν βασιλεὺς, &c. *Quæ sic latinè à quodã viro(vt ait Augusti.) translata sunt.* Lege nostrã interpretat.

Iudicij signum, tellus sudore madescet,

E cælo rex aduenier, &c. Aliam interpretationem τῶν ἀκροστιχίδων lege apud Gyraldum Ferrar.lib.de poëtis in appendice lib.8.Sibyll.orac. Huius Acrostichidis meminit Cicero de diuin.& Euseb.Cæsar.in libro de vita Constantini. lege quæ Bernard.Mandella lib.de futuro iudicio. Acrostichis. lib.2.

Virgil.] *locus est in 4.Egl.innuit hoc Euseb.vbi supra.August.10.de ciuit. Hieron.in prologo galeato bibliorũ, Lact.lib.7.c.24. Proba Falcone in suo admirabili centone, ex Maronianis versibus desumpto, et nostræ Partenopes delitiæ,Iacob.Sãnazarius in cælesti,diuinoq; opere* περὶ τῆς θεογονίας, ἢ ἀειπαρθενίας: *qui versibus his Maronianis vtitur,cùm de Christi dei nostri inenarrabili generatione loquitur. Qua de re lege, quæ eruditissimè scripsit R.Presbyter Nolanus D.Antonius Berardesca, sacerdos pius, & doctus.* Virgil. ca.27. ca.6. lib.3. Sannaz. liber. Is.53.

Virgil.] *locus est 6.Aeneid.meminit etiam horum foliorum Iuuenal.sat.8. d.folium recitare Sibyllæ.* Sibyllæ folia.

De *Sibyllę parente*. Cap. LXXV.

Sibyl. pater. Glaucus

HAec Sibylla fuit Glauci filia, Phębi & Dianæ ſacerdotis, vt teſtatur Virgil. Atque vnà Phœbi, triuiæq; ſacerdos Deiphobe Glauci. Hæc, vt ibi fingit Maro, Aeneæ petenti reſpondit, vt deſcenderet ad inferna, dummodo excerperet aureum pomum, ſeu ramum de Sylua Iunonis. Hæc in vocem conuerſa eſt, (vt Naſo fabulatur) & à Phœbo longæuitatem accepit, ſic dicēs,

" Si mea virginitas Phœbo patuiſſet amanti,
" Dum tamen hanc ſperat, &c.

SCHOLIA.

Glaucus ca 28.

Virgil.] *locus eſt in 6. Aeneid.*

De hoc Glauco, Sibyllę patre, lege Ouid. 14. Metam. & infra cap. ſeq. De alio Minois filio, Boccac. 11. geneal. De alio Siſyphi filio, lib. 13. c. 57. de filio Hippolochi, 13. cap. 62.

Naſo] *locus eſt 14. Metamor.*

Sibyl. ætas.

Vitę] *de longæuitate eius orta eſt παροιμία. innuit hoc Ouid. 4. Faſtorum, Proper. 2. eleg. 25. Stat. 5. Sylu. 3. & ideo hæc viuax appellati à Politiano in Manto.*

De *Glauco*. Cap. LXXVI.

Glaucus

HIc Glaucus, Sibyllæ pater, fuit cuiuſdam Antedonis filius, cumanus. Qui cùm in villa non procul à Baiano lacu contra inhibitionem Principis piſcaretur, quia edictum contempſerat, piſces ipſius adhuc palpitantes in mare iterum reiecti ſunt, & " ipſe iratus in mare ſe demerſit. Quod innuit Martial. d. Baiano " procul à lacu recede Piſcator, fuge, ne nocens recedas.

SCHOLIA.

Scholiaſtæ excuſ. lib. 1 ca. 15.

Martial.] *locus eſt lib. 4. epig. 30. Multa, & alia in hoc opuſculo amice lector dimiſimus, cùm obſcholiorum, ac deſignate συνόψεως conditionem, tum quia, vt ait Tralianus, non omnia oportet ſcribere; &, vt ingenuè fatear cum Plinio, quia nemo omnibus horis ſapit. Quòd ſi qua in re, vt humanum*

eſt,

est, parum prudens deceptus fuerim, christiana charitate corripi desydero; & paratus sum cum Hippocrate, & Stesichoro παλινῳδεῖν. Vt autem habeas: velut in speculo totius operis Epitomen lector charissime, statui Elegiam Antoneti Capimatij nobilis Puteol. ob oculos ponere. ex qua facillimè coniectabis huius iuuenis doctrinam, & eruditionem nunquam satis laudatam. Galen. 2. comp. loc. 1. Cels. 3. c. 4. Anton. Capim.

ANTONETI CAPIMATII PVTEOL.

Elegia ad Don Aluarum Hisp.

ALuare non Nemees flagrat frondentis alumnus,
Nec sitiens calido latrat in orbe Canis.
Non furit Orion, nec Aquarius euomit imbres,
Turbida nec gelidis sæuit Hyas pluuijs.
Cornua Sol niuei Tauri complectitur, æqua
Temperie; cælum splendet, & vnda silet.
Frondescunt lentis sociatæ vitibus Vlmi,
Pingitur & varijs Dædala terra rosis.
Bistonis vmbrosa suspirat in arbore pellex,
Flat Zephirus, Zephiro quælibet herba viret.
Tempus adest gratum, quo priscam visere terram
Conuenit, Italiæ quæ caput vna fuit.
Tempore quo Graios fugientes mobile vulgus
Duxerunt celeres in freta nostra rates.
Si venies, prior occurret tibi cærula Nesis.
Cæruleo semper Nesis amica Deo.
Iactatis Euplœa viris, & puppibus omen,
Aspera remigio non erit illa tuo.
Balnea sunt etiam passim, lætosq; per agros.
Terra salutiferis semper abundat aquis.
Hæc stomachum iuuat, hęc febres extinguit anhelas,
Hæc nimis ignauos excitat vnda pedes.
Sulphureos latices quæ non mirabitur ætas,
Infirmis aures restituisse viris?
Hic etiam (sic fama refert) domuisse Gigantes
Aethereo vindex creditur igne Deus.
Est locus antiquæ propè mœnia prisca Dicarchi,
Facundi nomen qui Ciceronis habet.

Ex quo naſcentes ſuccurrunt viſibus vndæ,
Hic qui luce caret, lumen habere poteſt.
Quod populo placuit pretioſa veſte Theatrum,
Nunc ibi ſemirutis molibus herba viret,
Intus arant fortes valida ceruice Iuuenci,
Atria paſcentes aggrediuntur oues.
Hei mihi iucundo ſpectanda Tripergula campo,
Viſibus eripitur, nam tumulata iacet.
Mons nouus apparet, qui ſcabro pumice ſolùm
Albet, & antiqua fertilitate caret.
Cæſaris occurret clauſtrum propè ſtagna Lucrini,
Qua Venus extenſa littora calce premit.
Baianos complexa ſinus, quæ ſaxa videbis,
Immitis quondam tecta Neronis erant.
Obſcuro cernes Hypocauſta calentia fumo,
Ruraq; purpureis delitioſa roſis.
Culmina Miſeni nitidum tangentia cælum
Videris, & phrygio nobilitata viro.
Puluere conſtructum Caij ſuper æquore pontem,
Protinus in medijs qui lapis extat aquis.
Ingenti ſtructos calcabis ab Hercule Baulos,
Cùm pecus heſperio victor ab orbe tulit.
Theſproti campos, & ſtagna videbis Auerni,
Sylua quòd vmbroſis cinxit opaca comis.
Hic olim nullus volucrum foret Aluare cantus,
Hanc ſi ſolus aquam deſtituiſſet olor.
Hic ſurgit Tritolinus ager, Gaurusq; vireſcit,
Cuius in aprico naſcitur vua iugo.
Poſt tu conſcendes Cumas, & nobile Templum,
Sunt vbi Dædalea ſigna notata manu.
Hic Minos auro plorat, volat Icarus auro,
Hic via multiplici tramite nulla patet.
Deiphobes cernes, quamuis cinis occupet, Antrum,
Inuida cùm patrias flamma cremauit opes.
Hinc Glauci proles venturi præſcia, quondam
Imperium Romæ vaticinata fuit.

Mercurij templum poteris, templumque Mineruæ
Cernere, cernenti talia templa placent.
Cætera quid dicam? taceat Polyhymnia, nunquam
Vndantes fluuios amphora parua capit.
Quæ tamen illa tacet, visu subiecta patebunt,
Tu modò de patrio littore solue ratem.

De Iscle ciuitate. Cap. LXXVII.

Iscles conflagratio.

LIcet in hoc libello de ciuitate Puteol. & locis conuicinis scribere propositum fuerit, tamen quia insula Iscle vicina est, aliquid de ea dicendū est & potissimùm de eius abolitione. Olim quippe anno Domini 1301 regnāte Carolo II. in dicta Insula exijt è terræ venis Ignis sulphureus, qui magnam ipsius partem combussit. Ex quo igne multi homines, & quàm plurima perierunt animalia, duobus enim mensibus ferè durauit incendium. Multi ex illis, derelicta insula, ad Prochyten, Capreas, Baias, Puteolos, & Neapolim confugerunt. Huius ignis vestigia vsque in hodiernum diem remanent: nec in eodem loco herba, vel quidpiā virens nascitur, per duo ferè miliaria in longitudine, & per medium in latitudine, vulgò dicuntur, le Cremate. Quod autem hæc Insula habeat venas sulfureas, adhuc videri potest ex baln. sulphureis, & aluminosis, quorum inferiùs fiet mentio.

Simile supra ca. 23.

Balnea.

SCHOLIA.

Abolitione] *Pontanus 6. de bel. Neap. meminit huius incendij d. annis circiter 163 ruptis repente terræ viscеribus, exanhelato incendio, non modica sui parte Aenaria conflagrauerat. Quæ eruptio, & viculum igne absumptum post voragine absorpsit, & quà Cumanum prospectat littus, prouolutis ingentis magnitudinis iu sublime saxis, fumo, flammis, puluereq; immistis, postque per agros sparsim impetu suo iactatis maximè vberē, atque amœnam insulæ regionem vastauit. Qua tempestate quædam etiam saxa scopulorum instar, in littus prouoluta cùm essent, ea Bartol. Perdix genuēs. fornacibus post excocta in alumen dissoluit, foditq;, reuocata ea arte, è Rocchо Syriæ ab se allata, vbi ipse plures annos negociatus esset, quæ multis antea sæculis in Italia iacuerat. Hæc Pont. Meminit huius incendij quoque Bartol. Marantus in epist. de aqua ferrea.*

Nota.

Quin

Inarime. ... Quin aduertendum est ijs, qui humanioribus literis operam nauant, ciuitatem Isclem à Poëtis sæpe vocari Inarimen, legat, qui volet, Virgil. 9. Aen. Ouid. 15. Metam. Lucanum lib. 5. & alios. quod vocabulum desumptum, est ex Homero ἐν τῷ Ιλιάδος β cùm dixit, Εἰν ἀρίμοισι, &c. quem locum Stephanus citat in lib. πόλεων. Sed lege quæ doctiss. Aldus senior in lib. serm. Horatij, & Hermol. in Plin. lib. 3. annotauit. Vocatur etiam pithecusa à simijs, vel à dolijs; secundùm Plin. lib. 3. cap. 5. (quæ πίθοι Græci vocant) vocatur etiam Aenaria, à statione nauium Aeneæ, vt ait Plinius vbi supra, Appianus lib. 5. & qui patauinitatem olet magnus, Liuius 1. ab vrb. lib. 8. Verùm enimuero priusquàm soluentibus oram Baln. Puteolanorum, ea, quæ sunt apud Aenarias aggrediamur; dignum duximus salutare Reuer. Fabium Puluerinum, huius ciuitatis digniss. Antistitem, & de sacris canonibus optimè meritum. Cui princeps pastorum, & Episcopus animarum Deus det spiritum bonum; vt factus forma gregis ex animo, verbo, & exemplo pascat sibi commissas oues æterni, ac magni pastoris D.N. Iesv Christi, qui est Deus benedictus in secula, & vltra. Amen.

cap. 5. Pithecusa.

cap. 6. Fabius puluer. Episc. Ilclanus

1. Pe 2. Ps. 11 2. 1. Re 5. 1. Ti 4. Ioã. 21. Heb. 13. Rom. 9. Exo. 15.

Finis Balneorum Puteol.

AENARIARVM BALNEA
EX IOANNE ELYSIO
Medico Neapolitano.

De Balneo Furnelli. Cap. Primum.

ALNEVM hoc est propè S. Petrum Pantanellum. Quod traxit nomen à loco, qui est ad instar furni. Lauacrum hoc confert quartanæ exquisitę, ac nothæ quotidianæ, splenì, hydropi, & cephalalgiæ: calculum frangit, arenulasq; educit; vesicam aperit, podagris prodest, stomachique sedat fastidia. prius tamen æger vtatur Diacydonite.

SCHOLIA.

Ne Balnea Inarimes inuiderent Puteolanis, facerentq; monstrificam τὴν θερμομαχίαν, conatus sum Balnea hæc etiam Thespiadum musęis consecrare. Nec turberis lector, si à carminum dyspnœa coacti, græculas voces aliquando inseruimus; nam classicos, atque antesignanos duces secuti sumus. nimirum Lucrecium, Nasonem, Martial. Iuuenal. Persium, & Auson. gallum. Ast ego Nasonis munitus carmine dicam, Quod decuit tantos, cur mihi turpe putem? Lege itaque alacri animo. Voces græc.

Quartanæ confert, splenì, capitisque dolori
Subuenit, hydropi, phlegmaticęque febri.
Vesicam referat, lapidem perfringit, harenas
Educit, prodest mirificè podagris
Omnia languentis stomachi fastidia sedat;
Furnelli à furni schemate nomen habet.

Diacydonite] *de eo Galenus 6. de san. tuend. Oribas. Aëtius, Alex and. Actuar. & quotquot de medic. compos. scripserunt.* ca. 15.

De Baln. Fontis. Cap. II.

DIstat à prædicto balneo iactus lapidis interuallo. Sanat verò plagas, ferrum extrahit, iecori, & pulmoni confert, psoram emundat, capillos pulchros, prolixosq; reddit, consumptos resumit, & ossium fragmina extrahit.

SCHO-

SCHOLIA.

Succurrit plagis, ferrum extrahit impete magno,
Pulmoni confert, hepatis atque malo.
Consumptos reparat citò, prolongatque capillos,
Emundat scabiem, fragmina ab osse trahit.

cap. 20. Fontis] *est baln. huius nominis apud Puteol. de quo supra.*
cap. 19. Fragmina] *idem Puteol. operatur baln. Cantarelli. de quo supra.*

De Baln. Castilionis. Cap. III.

„ SIc dictum est, quia iuxtà ipsum fuit olim quoddam castrum,
„ cuius adhuc mœnia supersunt. Stomachi debilitatem tollit,
„ & vim in eo concoctricem auget, morphæam delet, lepræ pro-
„ dest, cor confortat, visum acuit, plagas sanat, appetitum ciet,
„ ventremq; soluit, siquis ea in potu vtatur.

SCHOLIA.

Languentem reficit stomachum, vt bene concoquat, vrget,
Morphæam humano vultu, abigitque, lepram.
Visum acuit, cor confortat, plagisq;, medetur.
Ventriculum soluit, prouocat vsque famem.

Concoctricem] *D. Io. Paulus Staibanus Medicus hoc sæpius se fuisse expertum testatus est, cùm Aenarijs publico stipendio medicam artem exercebat.*
cap. 26. Morphæam] *que superiùs in baln. Puteol.*
cap. 6. Potu] *de baln. potabilibus lege supra ibidem, & infra cap. 4.*

De Baln. Scrophæ, seu Speluncæ. Cap. IIII.

AQua hæc clara est, & dulcis, iuxtà maris littus, propè Casam comam. Quæ adeo feruens est, vt opus sit eam in la-
„ bro ponere siquis ea frigida vti voluerit. Confert podagris, ar-
„ thritide affectis, nephriticis, ischiadicis, chiragricisq;, tussi opi-
„ tulatur, potuq; aluum soluere potest.

SCHO-

SCHOLIA.

Aluum subducit, tussim, ac nephritida pellit,
Arthritin, chiragran, ischiada, ac podagram.

Scrophæ, vel Spel.] *sunt & baln. horum nominum apud Puteol. de quibus supra.* cap. 30. & 47.

Potu] *quæ supra cap. 3.*

De Baln. Gurgitelli. Cap. V.

LAuacrum hoc precioſiſſimum eſt. nam ſterilitatem fugat, conſumptos reparat, ſtomachum confortat, calculum frangit, hepati prodeſt, pſoram purgat, appetitum incitat, ferrum extrahit, vt eſt experimento comprobatum in quodam Iuuene, qui vulnus in pectore per annum acceperat. Aduertendum tamen eſt, quòd ſi aulæ huius baln. primam ianuam egredieris ad Occidentem, reperies calidiſſ. fontem: cuius aqua confortat ſtomachum. Si verò alteram ad Orientem, occurret tibi fons, cuius aqua confert dentium dolori. Oritur quoq; occidentem verſus fons quidam calidiſſ. cuius aqua Matronæ cum cinere vtuntur, vt abſque ignis opitulatione pannos abſtergant. hęc aqua capiti, oculisq; prodeſt. Naſcitur pariter occidentem verſus aqua, quę vulgò ſinigalla vocatur; hæc quidem dolori iuncturarum, chiragræ, podagræ, iſchiadiq́ue: ſalutarem præſtat opem. aqua hæc clara eſt, ſaporisq́ue dulciſſimi. casus. Gurgit. appendix.

SCHOLIA.

Hepaticis prodeſt, à pſora purgat, ὄρεξιν
Proritat, ferrum mirificeq́; trahit.

De alijs aquis ex appendice.

Eſt & ad occiduam partem, quæ vertitur vnda,
Languentem ſtomachum quæ reparare valet.
Quiq́ue orientales ſpectat calidiſſimus oras
Fons, dentem haud vlla parte dolere ſinit.
Fons quoque ad occiduam plagam conuerſus, ocellis,
Prodeſt, & capiti mite leuamen adeſt.

Quam vulgò ſinigalla vocant, podagræ, atque dolori
Iuncturæ, iſchiadi præſtat opem, & chiragræ.

cap. 37. cap. 45. Sterilitatem] *idem operatur Baln. Syluianæ apud Puteol de quo ſupra.*
ὄφεξιν] *quæ ſupra annotata ſunt legas.*

De Sudatorio Cocti. Cap. VI.

Caſus. SVdatorium hoc eſt in domo Nizzola. quod inuentum eſt à quadam anu in rure ſuo, quæ à fractione tibiarum liberata eſt, confert hoc ſudatorium laborantibus arthritide lienis, ac ventriculi affectionibus.

SCHOLIA.

Confert affectis arthritide, pondera ſplenis
Aufert, inflatum ventriculumq; præmit.

lib. 4. cap. 49. Sudator.] *auctor de nat. effoſ. meminit huius ſudatorij. eſt & aliud apud Tritulos baiarum, de quo ſuperiùs diximus.*

De Baln. Dimidiæ viæ. Cap. VII.

LAuacrum hoc neruos molles reddit, ſcabiem detergit, grauidis prodeſt, cephalalgicis, & dolorem ſtomachi patientibus, lacrymas ſtringit, viſum confortat, vomitui auxiliatur, phlegma eliquat, rigoremq; abigit.

SCHOLIA.

Deterget ſcabiem, neruos molleſcere cogit,
Fit procul hinc capitis, fit ſtomachique dolor,
Conſtringit lacrymas, vomitum, pellitque rigorem,
Phlegma liquat, grauidis eſt medicina potens.

cap. 18. Lacrymas] *hoc idem operatur aqua ſulphur. apud Puteol. de qua ſupra. & ferè omnes huiuſmodi virtutes ſunt cum illa communes.*

De Baln. Cytharæ. Cap. VIII.

LAuacrum hoc parum diſtat à prædicto. confert ſpaſmo, phrenitidi, tineſmo, ſterilibus, cephalalgiæ, & quartanæ: ſemen viris auget, mulieribus verò lac.

Scholia

SCHOLIA.

Tinesmum, sterilem, curatq́; phrenitida, spasmo
Succurrit, capitis hinc dolor omnis abest.
Quartanam delet, mammis lac, testibus auget
Sperma virûm. (Iuuenes quod faciunt hodie.)

Spasmo] *quia, vt inquit Hippocr. 2. aphorismorum sectione, necnon 4. febrem superuenire spasmo bonum est. quia febris, vt explicat Galenus, & Alex. Aphr. 2. problem. calefacit humiditatem, extenuat, dissoluit, & digerit. lege eundem Gale. 6. aphor. 40. 5. aph. 70. & alibi.* Spasm. aph. 26. aph. 27. pb. 107.

De Baln. Vlmitellę, vel Doyani. Cap. Ix.

AQua hæc calida est, dulcis, & perspicua: confert arthritidi, dilatat guttur, prodest rugitui stomachi, tinesmo, calculo, & dolori iliûm, pituitam educit, ophthalmiæ, anhelitui, cordis palpitationi, quartanæ, leprosis, pulmoni, & lienosis vtilis est.

SCHOLIA.

Arthritin pellit, lepram, stomachiq́; rugitum,
Tinesmo prodest, iliacosq́; iuuat.
Spiritui, lippis, quartanæ subuenit, arctum
Dilatat guttur, diminuit lapidem.
Liene affectis, παλμῶ κραδίης καὶ ἰᾶται,
Præsto est pulmoni, è corpore phlegma fugat. Palpitatio. c. 5. ps. 114. 140. 83.

Leprosis] *scilicet in principio morbi.*

Palpitationi] *veteres Medici huic affectioni inuenerunt remedia, quæ extenuare, & calefacere valent: aquasq́; commendant nitrosas, sulfureas, & bituminosas, vt dicit Gale. lib. de trem. rig. & palp. lege eundem 2. de symp. cau. c. 2. Quod scribit hic Auctor, bis se expertum fuisse mihi retulit præceptor meus Leo Roganus Caiet. Philos. & Medicus insignis: qui superioribus annis miserabili casu perijt. cui dominus det portionem in terra viuentium κατὰ τὴν αὐτοῦ εὐδοκίαν ὡς βλέπην τῶν θεῶν θεὸν ἐν Σῶν.*

De Baln. Succellary. Cap. X.

„ BAlneum hoc confert veſicæ, tineſmo, tertianæ intermittenti,
„ & quotidianę, reſoluit frigida, ſcabiem purgat, capillos elon
„ gat, vultusque mulierum deterget.

SCHOLIA.

Tineſmo, intermittenti confertq; τριταίῳ,
Veſicæ prodeſt, phlegmaticæq; febri.
Prolongat crines, & frigida membra reſoluit,
Deterget vultum, & liberat à ſcabie.

cap. 34. Succell.] *eſt baln. huius nominis apud Puteol. de quo ſupra.*

De Baln. Plagę Romanę. Cap. XI.

„ BAlneum hoc eſt propè ciuitatem, cuius aqua eſt ferruginei
„ coloris. confert pituitæ ſalſæ, aufert oculorum pruritum,
„ lacrymas ſtringit, oculos confortat, bilim purgat, cordis imbe-
„ cillitati prodeſt, dilatat pectus, guttur, & pulmonem, ſedat tuſsim,
„ capillos firmat, ne cadant, tibiarum fracturas ſanat, pruritumq;.

SCHOLIA.

Pituitæ confert, ſalſius quam procreat humor,
Pruritum ex oculis tollere fama refert.
Lacrymulas cohibet, teneros confortat ocellos,
Expurgat bilem; pectora læta facit.
Cordi imbecillo robur mirabile præſtat,
Gutturis amplificat, πνεύμονος atque ſinus.
Tuſſim ſedat; neúe cadant firmatq; capillos,
Pruritum, ac crurum fragmina ſanat aqua hæc.

cap. 35. Ferruginei] *de baln. ferri apud Puteol. lege ſupra.*

De *baln.* Nitroſi. Cap. XII.

„ LAuacrum hoc eſt in eadem plaga. confert ſcabiei, pruritui;
„ ex pituita, & atra bile genito, nephriticis, & hyſtericis, ventrē
„ ſoluit, conſumptos reficit, rheuma, tuſsimque tollit.

SCHO-

SCHOLIA.

Phlegmate pruritum fugat, aut ex bile μελαίνη,
Nephritis, tussis, fit procul hinc scabies.
Ventriculum soluit, consumptos recreat artus,
Subuenit hysstericis, rheumaticisq; malis.

Prurituj] *lege de eo Gal. 3. aphor. 21. 31. Auic. 7. 4. tr. 7. c. 6.* Prurit°.
Hysstericis] *lege quæ copiosissimè de eis scripsit Gal. 6. loc. aff. c. vlt.* Hyster.

De Baln. Saxorum. Cap. XIII.

DVo sunt, alterum intus saxa, quod confert podagræ frigidæ: alterum propè littus, quod prodest podagræ calidæ. ,,

SCHOLIA.

Duo] *in Antandria sunt duo fluuij: quorum alter gignit oues cum colore albo, alter verò cum nigro. velut ex Aristo. 3. de nat. ani. notat Hieron. Gambucinus de lumbr. c. 12. Et Plinius lib. 31. refert in Macedonia non procul ab Euripidis sepul. duos riuos confluere: quorum alter est saluberrimi potus, alter verò mortiferi.* Ημεῖς δὲ τὸν μέγιστον ἐπταμνιαῖον τόκον ἑλληνορωμαϊκὸν τῷ Διὶ χῳ εἰς τὸ τούτων γλωττῶν φιλότητος σύμβολον ἐκλείξαμεν. ca. 12. cap. 2.

Sunt duo: quorum vnum gelidæ est medicina Podagræ;
Αλλο δὲ τῆς θερμῆς φάρμακον ἐλλόγιμον.

Finis Dei Opt. Max. gratia.

DOCTISSIMO VIRO ILLVSTR. SVMMI PONT. AD SEN. VEN. LEG.

Medico Ornatiſs. Cęſari Nuptio Argentino,

Ioannes Franciſcus Lombardus. S. D.

ANTVS eſt animi tui candor, tantaq; morum tuorum venuſtas, atque elegantia (ſapientiſſime Cęſar) vt qui vel eam Homerico carmine, aut Demoſtenis oratione complecti tentauerit, fruſtra tàm arduum opus (mea quidem ſententia) agredi videatur. Nec ego ex illorum cenſu eſſe volo, qui dum alios palàm corripiunt, ſeipſos tacitè damnent. Quapropter dignum duxi te magis ſecuro ſilentio, quàm periculoſo ſermone prædicare. Verùm enimuerò ne beneuolentiæ tuæ erga me, meaq; in te obſeruantiæ ſtudium iacturam in hoc diſcrimine patiatur; non iniucundum forè exiſtimaui, te tribus Xeniolis in Saturnalium Chriſtianorum ſolẽni celebritate ſalutare. Hippocratis ſanè religioſo Iuſiurando. Galeni aureo opuſculo. quod eſt totius artis curatiuæ quædam epitome: ſcholæq; Salernitanæ non inconcinno poëmate, quo vniuerſum ſanitatis tuendæ negotium commodè, & quadam animi delectatione abſoluitur. vt nedum prudenter corpora ægra medicamentis purgantibus ſanitati reſtituere: ſed in ſalubria corpora, & quæ Neutra vocant Herophili ſectatores, à morborum iniuria religioſè præſeruare valeas. His enim veluti duobus limitibus vniuerſum facultatis Medicæ negotium contineri, claudiúe non te latet. Itaque qualecunque illud ſit, libenter, placideq; vt accipias cupio, atque efflagito. noſti ſiquidem ex Ariſtotelis doctrina, cùm de moribus agebat, non rem, ſed animum ſpectandum eſſe in qualibet re. Bene vale diu, meq; Illuſtriſs. ac Reuer. ad Venet. Leg. Communi patrono, non vulgaribus officijs commendare ne graueris.

Ex Vergilij patria kal. Decemb. M. D. LXV.

CL. GALENI LIBELLVS, CVI TITVLVS EST, QVOS, *Quibus & quando purgare oportet.*

Interprete Io. Franciſco Lombardo Neapolitano.

Galeni libellus de qualitate purgationis.

VRGARI caueat, fruitur qui corpore ſano;
Pharmaca nam temere quum talia corpora ſumunt,
Sæpe dolor taleis, vertigo, ac tormina vexant,
Soluitur hisque animus. proprium ſibi Pharmacon haud cùm
Repperiat ſuccum carnem eliquat, atque cruorem,
Fortiùs ex illis ad ſe vt trahat impete magno.
At ſanos, quos eſt timor ægrotare; niſi ante
Sanguine detracto, Humorum ſit copia ſiqua;
Purganti aut potu releues, Cacochymia ſi adſit;
Veris in initio potes hos vacuare libenter.
Quocirca Arthritin, Podagræ ſæuosq; dolores,
Et procul à tophis, erat humor queis malè fixus,
Per multos properè purganti auertimus annos
Pharmaco; & hæc celeri fugêre pathemata paſſu.
Herculeum morbum, Attonitum, & quod nomen ab atra
Bile trahit, longis Affectus atque diebus
Extenſos, longè à multis cito fecimus omneis.
Phlegmaticus ſentit deiecto phlegmate magnum
Auxilium; flaua expurgatus bile leuamen
Picrocholus; nigra vrgebat quem bilis, & ille
Multa ſeri fuerat, ſucci cui copia aquoſi.
Oſtendamus vt hęc exemplis dogmata. Quidam
Ni purgabatur maturo tempore, ab atra
Bile tenebatur diſtricto caſſe quotannis;
Hunc ego in Autumno purgaui, & tempore Verno.
Eſt Mulier, cuius præhenderat vbera Cancer;
Hanc q uoque curaui vere incipiente quotannis,

Inco-

Incolumis morbo & confestim euasit ab illo:
Quod si intermissum Medicamen fortè fuisset,
Partibus internis languebat mœsta dolore.
Sanguine detracto est Elephas curatus, & aluo
Subducta à nobis, semel egimus idq; quotannis;
Negligat at siquis facere hæc, mala dicta redibunt,
Nam morbi hic nigra deiecta Bile fugantur.
Morbus & Alcidæ, Attonitus, mox Asthma aboletur
Phlegmate deposito. Arthritis cum caumate lædens,
Bili expurgata; sin ipsa tumoribus alget,
Pituitam articulis opus est incidere lentam.
Cumq; laborasset quidam vir febre Tritæa
Tempore in æstiuo, flauam purgauimus huius,
Cùm ver desierat, Bilim; & sine febre per annos
Vixit, Apollinea cùm morbo occurrimus arte.
Quiq; Melancholico affectu cruciatur, & Artus
Cui tumet, Attonitus morbus, quem Epilepsia cæpit,
Vere ineunte potest purgari commodè & aptè.
Detergit lentos primùm, extenuarier æquè
Humores crassos, reserarier atque meatus
Expedit obstructos ante omnia Pharmaca; tum vel
Siquis veratro cupiat purgarier acri.
Pharmacon infarctos succos nam pellit ab imis
Partibus, & facilè diuturna pathemata curat,
Regula seruetur si nuper dicta decenter;
At verò canonas siquis neglexerit istos,
Intestinorum cruciatus sentiet acreis,
Cum defectu animi vertigo, & Nausea præsens
Huic erit, & faciet prauos Arteria motus.
Elleborum sumpturus homo prius experiatur
Ad vomitum pronus sit, necne? est semita talis
Nam melior, vomitus quum vi, vel sponte cietur.
Si vomitum non fert, ipsum irritare procures;
Id fiet, vomitum repetens si adsueuerit ante
Se ad vomitum egregiè, vel si humida corpora fiant;
Hæc cibus efficient, hæc ocia, amica quiesque.
Quòd nostrum humectet Requies placidissima corpus,

Nosci-

Noſcitur, exiccent cùm corpora noſtra labores;
E contra reddit Cibus humida corpora, amaro,
Qui caret aut ſalſo, immaturo, acriúe ſapore.
Sic nos Elleborum dedimus quandoque paratum
Raphano; & Ellebori cùm ramum infiximus albi,
Veratri tunc fiebat purgatio lenis.
Eſt quibus adſtrictus Thorax, & Pulmo coäctus,
Hos non Elleborus purgat, vomitus nec fortis;
Ne rumpantur, erit magnus timor organa flatus,
Flaua petat ſurſum cùm Bilis, ducier extra
Per loca met debet; duci quoque Phlegma deorſum,
Quòd ſi in ventriculo recubet pituita, latebris
Inteſtinorum aut multus ſit Bilis aceruus,
Cogimur oppoſito dicta hæc educere tractu.
Nigra at Bilis erit ſemper ducenda per aluum.
Antiquus, doctusq; Senex Oracula ſcribens.
Tempora purgandi preſcripſit; caumate ſurſum
Purgari, & iubet hibernis inferna diebus.
Aſſuetudo, Aetas eadem præſcribit, & Aër,
Tum Regio, affectus varios nam talia condunt.
Aſſuetus ſiquidem vomitu purgabitur aptè,
Inſuetus verò Ellebori ſi pocula ſumat,
Haud facilè poterit vomitum ſufferre ruentem.
Deſpicias Genus haud Morbi, ſed ſemper ad illud
Aſpice, pro voto vt ſuccedant omnia fauſtè;
Pituitam purga ducente Anaſarca deorſum
Pharmaco in initijs, loca dehinc perquire ſuperna,
Tandem Apophlegmaticis morbo huic ſuccurre medelis.
Nanque vniuerſo cùm ſucci corpore abundant,
Plurima mollimur penes hos medicamina promptè.
Diſtentus ſed hydrops, nomen qui ſumpſit ab vtre,
Exoptat latices auidè quæ pharmaca ducant.
Et ſuper & ſubter curatur Regius aptè
Morbus, & vrina, nunc naribus, atque palato.
Atque Melancholian cum Elephante, & Carcinon atra
Mitiùs educta ſanabunt pharmaca Bili.
Herculeus morbus ducentia phlegma requiret.

Purgandum liquet haud morbi Natura figuret
Quòd ſuccum, at manibus ſignet loca debita vtriſque,
Hepatis obſedit nam ſi Inflammatio partes,
Atque cauæ recubet morbus regione parenti,
Putiduli anfractus coctus trudetur ad ani;
Pharmaca purgabunt at gibbam vretica ſedem.
Sic partem affectam in reliquis affectibus, æqua &
Sedulitate potes corruptos noſcere ſuccos,
E' quibus emergit tam ſæua potentia morbi.
Quando purgandum, Quid, Quaúe in parte notabunt
Talia, ſi comitem ſe Occaſio præbeat illis.
Principiò purgare ſeri referentia formam
Excrementa opus eſt, craſſos educere ſuccos:
Non niſi quàm fuerint concocti, vt phlegma, nigramq;
Bilim debemus. Purgandi Acceſſio præſtat
Apta modum, ſurſum poteris quando inchoat, aluo &
Purgare, inclinat cùm ſeſe Acceſſio ſenſim.
Quæ ſponte eueniunt morbis hæc omnia pandunt;
Nam vomitus plures quando eſt Acceſſio præſens
Infeſtat, fluit & ſanguis de naribus, aluus
Soluitur, & multis fundit veſica liquorem;
Maximè ſi eſt fluxus, Criſeos de nomine dictus.
Cùm tunc Naturæ motu tollantur in altum,
Humores nequeunt vacuari rite per aluum.
In Morbis, quos longa dies menſurat abundè,
Expectanda tibi eſt ſuccorum coctio ſemper.
Si celer eſt morbus, geſtetq; pericula ſecum,
Extremos habeatq; breui donare labores;
Turgeus, initiò affectum hunc purgare licebit,
Nec tamen id temerè, ne te Metanœa præhendat.
Pharmaca ſint calida cùm prædita dote, febriſque
Frigida, quà febris eſt, expoſcat, dentur earum
Pharmaca pro cauſis, nam commoda maxima præbent
Corporibus, putris cùm ducitur humor ab illis,
Quàm quòd eis noxam tribuant ratione caloris,
Spectandum eſt æger num ſit purgarier aptus?
Na m quos infeſtant crudi, humoresq; tenaces;

Diſſi-

Difficiles coctu comedunt qui iugiter escas,
Effugiant celeri purgantia pocula passu;
Sunt etiam distenta quibus præcordia flatu,
Phlegmone & haud modicè circùm districta minaci.
Est opus humores fluidos effingere raptim,
Obstructas reserare vias, ne Pharmaca lædant;
Nuper at hoc dictum in morbis tunc fallit acutis,
Cùm succi turgent, quos prima, aut luce secunda
Purgamus, succi cùm sit non hora parandi.
Ni cui contingat præstasse Melicraton ante,
Decocto Hyssopi, Origani, Pullegij, & æqua
Parte Tragoricani, cumque attenuantibus herbis.
Sed cùm rarenter succi turgentia fiat,
Morborum initijs purgantibus vtere rarò,
Si neque ab initio turgens afflixerit humor;
Nec sit eo præsente æger purgarier aptus,
Sit minimè nobis occasio prompta parandi.
(At qui tunc aliquis turgescere dicitur humor,
Mobilitate vigens cùm hac, illac percitus œstro
Stare loco ignorat, requiem nec repperit vllam,
Qui finit haud miseros ægros requiescere succus,
Efficit at vitam, quæ mors, vel proxima morti est.)
Firmantes succos, & certa parte cubantes,
Non nisi concoctos opus est purgando mouere;
Dædala purganti nam tunc Natura fauebit,
Mille modis certans cum morbo, vt concoquat ipsum,
Quem post secernit, secretum & trudit ad ima.
(Hanc dixere Crisim proles Asclepia pugnam)
Si assequitur Natura suum in certamine votum,
Quod satis est, caueas tunc ferre Catharticon illi;
At si proposito frustratur languida fine,
Suppetias afferre potes Medicaminis arte,
Quum definito recubent sub tegmine succi
Corporis, & metuant Naturæ vincier arte,
Non ab re rarò turgescere dicimus ipsos.
Cùm validam febrim affectus sociabit Acutus,
(Tum si temperiem haud languentis noueris ægri)

Pharmaca in hoc casu præberè Cathartica noli;
Nam quidam leuiora ferunt Medicamina tantùm,
Purgari gaudent valido Medicamine plures.
Si febris at non fortis erit, bene cognita & ægri
Sit natura tibi, posita formidine, nigro
Vtere Veratro, siue ex Colocynthide facta
Antidoto: appositè à multis quæ SACRA vocatur. Hierapicra.
Quæ Antidotus varia formatur imagine; sed cum
Elleboro effingas si forte, tyrannide pulsa
Scammonij, poteris purgare fideliter aluum.
Pharmaco at assumpto Ptisanæ sorbere cremorem
Coge ægrum, Hippocratis placito, vt virtute cremoris
Ventriculi ima petat, quæ non pertingeret ex se;
Pharmaci & absterget citò siquid adhæreat ori
Ventriculi, (stomachum Medici dixere priores)
Immutare potest nam vim Medicaminis illi,
Et dare temperiem, detergere, ducere ad ima,
Hippocratem ratio hæc nam sic dixisse coëgit.
Pharmacon incipiat quòd si purgare, cremore
Abstineas Ptisanæ, ne sit purgatio vana,
Munere nec proprio cessent Medicamina fungi.
Sæpius ex multis rationibus accidit Aluum
Non solui, assumpsit purgans cùm pharmacon æger;
Vel quia temperiem prima huic Elementa dederunt
Astrictam; exiguum aut purgans quia pharmacon extat;
Scybala quæ balano molliri, aut clysmate debent
Ante, & duritie chalybem superantia Iberum,
Podicis hæc solitos fortè obstruxere meatus;
Aut per vesicam expurgat Natura; alimenti
Pharmacon in speciem pertransijt; inq; veneni
Denique naturam mutatur, pernitiemque.
Pharmaca ventriculum cùm lædant quælibet, atque os
Ipsius, (tribuit cui multum prouida sensus.
Natura egregij) miscemus Aromata, odora &
Semina, ne stomachum penetret syncera facultas
Ipsorum, emendent nec Deleteria, verùm
Ipsis eximiè conferre iuuamina possint;

Scili-

Scilicet incidant crassos, lentosq; potenter
Detergant succos, clausos referentq; meatus.
Quòd si fortè velis miscere Cathartica, vt est par,
Harmoniam compone habilem, numerumque decentem
Constituas, ne discordent prædicta vicissim.
Cur componantur modò dicta Cathartica? causa est.
Non quòd hoc educat Bilim, non Phlegma quod illud;
(Est tamen educit quod idem cum phlegmate Bilim)
Illa citò, at tardè hæc quod post assumpta operantur.
Sic fit Naturæ dispar purgatio, quæ non
Aequa est, sint quamuis simul hæc confecta, vicissim
Alterum vt incipiat, postquam cessauerit vnum.

HIPPOCRATIS COI IVSIVRANDVM.

APollinem iuro, & per eius Filium;
Artis medendi principes.
Per magnum Hygiæ, & per Panaceæ numen;
Neptes sacras Apollinis.
Idem Deos, Deasq; testor: spondeo, &
Quod iuro nunc velle exequi;
Quantùm facultas me sinit promittere,
Mea & potest discretio.
Rebor Magistrum Patrem vt alterum, qui Artis
Doctor fidelis extitit.
Vitaque, diuitijsq; nunquam deero illi,
Inops erit si forsitan.
Ipsius Affinesque, fratres masculos
Vt alteros, addiscere
Artem hanc eandem si velint, mercede eos
Docebo, & absque syngrapha.
Natos meos docebo, natos sic mei
Sorte haud Magistri dispare;
Precepta, mox Auditiones cæteris
Cum disciplinis omnibus;

Si legibus iurent medendi, & conſcribant:
Hos præter vllum haud ſpondeo.
Vtar Diæta pro ſalute Infirmorum, vt
Mea exigit diſcretio.
A'noxijs meq; abſtinebo, æquè iniuſtis,
Mea vt facultas ſuppetit.
Letalia haud vlli dabo vnquam Pharmaca
Nunquam mali tam peſſimi
Conſultor, aut ero auctor; & ſi quis cogat
Me vi, vel auri pondere.
Peſſum dabo nec Fœminis, qui procuret
Illis aborſum nequiter.
Vitam meam, ac artem meam ego ſeruabo
Cum caſtitate ſanctiùs.
Non calculo affectos ſecabo, at quàm citò
Artis perito ipſe obſequar.
Ingreſſus & domos ſaluti ero ſemper
Intentus ægrotantium.
Cypri abſque, fraude, iniuria, aborſu: eſt Mas, vel
Fœmella, ſeruus, ſiue herus.
Mortalium quòd ſiquid in vita haud curans,
Curando vel perſpexerim.
Arcana quæ ſit non opus loqui, abdita
Cuſtodiam ſilentio.
Hoc ritè complere ergo ſi IVSIVRANDVM haud
Confundar, arte perfrui,
Vitaque fas erit mihi mortalibus
Coram perenni tempore
Cum gloria. At ſi peierauero, tunc his
Volo accidant contraria.

FINIS.

SCHOLA SALERNITANA, DE REGIMINE SANITATIS

per Ioan. Francis. castigata.

ANglorum Regi scribit schola tota Salerni;
Si cupis incolumem, & sanam traducere vitam,
Curas tolle graueis, motus feruentis & iræ,
Parce mero, sit cœna breuis tibi, surge parumper
Post epulas, mediæ somnumq́; propelle diei:
Comprime vesicæ, pariter nec pondera ventris.
Hæc si seruabis, per secula plurima viues.
Si desint Medici, hos canones seruare memento,
Pręstantis medici poterunt qui munere fungi,
Meus sit læta, quies, mediocris regula victus.
E'lecto surgens, abstergas lumina lymphis,
Huc, illucq́; mees, (cunctis moderamine rebus
Seruato) extendasq́ue parum tua membra, capillos
Pectito, mox dentes munda: nanque ista cerebrum,
Membraq́ue confortant. post Balnea sumpta calore
Membra foue, haud studeas post prandia: frigidus & si
Forte eris, haud subitò, paulatim at sume calorem.
Inq́ue die media somni fuge limina, ni fors
Sit breuis, vt febri careas, capitisq́ue dolore,
Legnitie, & noxa, quæ græcè est dicta κατάῤῥυσ,
Cùm fluit ad pectus, βράγχον cùm faucibus obsit,
Ad nares verò Graij dixere κορύζαν.
Si ventris crepitum inuito suppresseris ano,
Vertigo, spasinus, cœli cruciatus, & hydrops
Te lædent. lauta ex cœna fastidia fient
Plurima ventriculis: in nocte quiescere quòd si
Rite velis, fac cœna breuis tibi sæpe paretur.
Haud comedas, ni tu prius expurgaueris aluum
Fęcibus, atque cibi noscas digesta prioris
Inditia: hæc certò stomachi præbebit ὄρεξις,
Signum æquè insigne est, subtilis in ore saliua.

Per-

Perſica, Poma, Pyrus cum lacte & caſeus atra
Obſeſſis bili ſunt multùm infenſa, ſalita
Sic caro, mox cerui, ac hædi, leporisque, bouisque.
Pinguia iura, merum rubrum, oua recentia, præſtant
Humanę vitæ celeri munimine vireis;
His ſimilam (græcè quæ eſt dicta σεμίδαλιο) addas.
Frumentum, atque recens impinguat caſeus, & lac,
Teſticuli cum carne ſuis, cerebella, medullæ,
Dulcia vina, cibus guſtu iucundus, & ouum
Sorbile, maturæ ficus, vuæque recentes.
Vina odor, & ſapor, atque nitor probat vſque coloris,
Qui bona vina cupis, hæc quinque requirito. Vinum
Sit tactu frigens, pulchrum, leue, forte, fragransque.
Dulce, albumq; magis nutrit quàm cætera vina,
At vini rubei nimio vſu adſtringitur aluus,
Et vox rauceſcit. Nux, allia, ruta, pyrusque,
Theriace, & raphanus pellunt genus omne veneni.
Aër ſit purus, lucens, habitabilis, omni
Peſte carens, oleat non excrementa cloacæ.
Pocula ſi forſan noceant noctu hauſta Lyæi,
Mane ſemel, rurſumque bibas vice pharmaci, abundè
Humores generare probos bona vina valebunt;
Nigra ſed antiquo reddent pigra membra veterno.
Sit bene lymphatum vinum, clarumque, vetusque,
Maturum, ſaliens, tenue, & moderamine ſumptum.
Sit bene cocta, acido careat Ceruiſia guſtu,
Sitq; recens, grauisque probis confectu bibatur,
Sit tamen, vt ſtomachus non pondera ſentiat vnquam.
Prandia ſint modicæ frugis per tempora Veris,
Sirius expoſcit mediocria fercula adurens,
Fructibus autumni abſtineas letalibus horis,
Carpito de menſa brumali tempore quoduis.
Pocula corrigito cum Ruta, & ſaluia, amorem
Nam minuunt: his atque Roſæ potes addere florem.
Cum mero aquam, turbet ne nauſea, ſume marinam,
Sicque ſali tutus poteris remeare per vndas.
Saluia, Vina, Piper, Scorodon, Petræq; ſelinon

Cum ſale præſtabunt πειχὴν laudabile valde.
Ablue ſæpe manus, vt ſano corpore viuas,
Munera poſt menſam duo fert ablutio ſecum,
Nam tergit palmas, & lumina reddit acuta.
Non vetus, aut calidus Panis ſit, ſed bene coctus.
Frugibus ex mundis, habeatque foramina, laxus;
Cruſtum ne comedas, bilim quia gignit aduſtam.
Eſt caro praua ſuis ſine Vino, & peior ouilla,
Cum vino cibus eſt, ſimulac medicina potensque,
Inteſtina ſuùm pròba ſunt, ſed cætera lædunt.
Vrinam cohibent, aluum noua Vina cientque,
ἐμφραξιν Iecoris, ſplenis, generatque lapillum
Potus Aquæ, ſtomacho lædit, quia frigidus ipſa
Efficitur, fiuntque cibaria cruda. Caro omnis
Nos vituli plenè nutrit; ſtarnæ, atque columbæ
Eſt laudanda caro, gallinæ, a phaſide dicti
Alitis, ac merulæ, perdicis, & ortygometræ,
Frigellæ; tremulæ, capi, & ὠτίδοσ, ac amarelli,
Atque coturnicis; nec Turturis excipe carnem.
Si fuerint molles, prægrandibus vtere ſemper
Piſcibus, at paruis, fuerint ſi cortice duro.
Gobio cum Perca probus eſt, & Carpio, Truttæ,
Lucius, & Tincæ, celebrant quas carmina Galli.
» Plagicia at quid ſit, ſaxatilis Albica, Gornus,
» Neſcio. noſce poteſt quis ſingula nomina rerum,
» Cuiuſuis itidemque idiomata propria gentis?
Voci Anguilla nocet, Phyſici id nouere priores,
Præcipuè comes in patinis ſi caſeus adſit,
Hæc mala larga abolent ſed puri pocula vini.
Sæpe, parumque bibas inter tua prandia molle,
Sitque recens ouum. damno nunc Piſa, quia inflant
Cortice non poſito, aſt eadem ſine cortice laudo.
Hectica ſubſidium caprillo, & lacte cameli
Febris habet, vaccæ, ac aſinæ plus nutrit, ouisque.
Si febris, diro premeris capitisue dolore,
Lac fuge; priſca docent nam ſic oracula Coi.
Butyron humectat, lenit quoque, ſoluit, & aluum
Expurgat; mundatque ſerum ſcabioſa potenter

Corpora, & obſeſſos ſeruat putredine ſuccos.
Caſeus obdurat ventrem, ſua frigida nanque eſt,
Craſſaq́ue temperies, ſi eſt nuper ab vbere preſſus.
Eſt cum pane cibus ſanis laudandus, & ægris.
Nequaquam ignorant Medici cur caſeus obſit?
Languenti ſtomacho robur dat caſeus, iſtud.
Non latuit Phyſicos, poſt ſumpta cibaria, cogit
Hæc citò ventriculi latebras deſcendere ad imas,
Cimmerios penetrare ſinus, & regna Pylori
Sæpius, atque parum prandens bile fercula, poteſt
Non inter, poſſis morbi vt vitare ſagittas,
Id fiet, cœnam incipias ſi carpere potu.
Poſt ſingla oua bibas: poſt carnes Caſeus & ſit,
Poſt piſces Nux vna iuuat, nocet altera, mors eſt
Tertia. diuinet qui vult ænigma Poëtæ.
Trade Pyro vinum, nux eſt medicina veneni,
Sit benedicta Pyrus, lædit pyrus abſque Lyæo,
Cocta nimis proſunt, ſed ſunt pyra cruda venenum,
Cruda grauant ſtomachum, releuant ſed cocta ſupinum,
Poſt pyra da potum, ſcybalon poſt poma fugato.
Si Ceraſum comedas, tibi maxima commoda tradet.
Ventriculum expurgat, lapidem quin nucleus aufert,
Gignitur ipſius ſanguis de carne benignus.
Pruna aluum laxant, frigentia membraq́ue reddunt.
Perſica cum muſto ſumas ſociata racemis,
Cum nuce paſſa nocet, ſpleniq́; minaciter vua.
Vtilis eſt nephricis, quibus eſt ſatis anxia tuſſis.
Χοιράδας, atque adenes ficus cataplaſma tumores
Tollit, & oſſa trahit confracta Papauere miſto,
Phthiriaſin generat, (Pherecidis fata tragœdi
,, Quis neſcit?) Venerisq́ue ciet torpentis amorem.
Ventriculum obſtipant, ὀρήματα Meſpila adaugent,
Corticis exiſtunt quæ duri; ſed meliora
Mollia ſunt. inflat Muſtum, ventremq́ue relaxat,
Vrinamq́; ciet; nutrit Ceruiſia, plenos
Humores auget, carnem generatq́; cruorem
Sanguinis, emollit ventrem, de frigore præſtat,
Largitur vires, vrinam adſciſcit, & inflat;

Plus

Plus tamen exiccat, plus frigida reddit Acetum
Corpora, & extenuat, bili quæ destinat atræ,
Officit & neruis, minuit de spermate robur.
Rapa nocet denti, stomacho præbetque iuuamen,
Vrinam ciet, & flatum perducere nouit,
Cùm bene non coquitur, generat tunc tormina ventris
Cor tardè coquitur, tarda est digestio cordis;
Sic stomachi; lingua enutrit dulcedine: Pulmo
Digeritur facilè, citò labitur: omnia vincit
Gallinæ cerebrum bonitate cerebra saporis.
Discutiunt flatus citò somina odora Marathri.
Dulce Anisum stomacho vires fert, lumina terget.
Sanguinis effluxum spodium cohibere valebit.
In mensis ante omnia fercula pone salinum.
Sal virus fugat, insipidum conditq; saporem:
Nullus enim sapor est, salis vsus vbi non extat.
Salsa nocent oculis, scabiem gignuntque malignam,
Pruritum exacuunt, minuunt è semine vires.
Est calidus salsus sapor, acris amarus, & alget
Stypticus, austerus cum acido, pingues mediocrem
Insipidi, & crassi retinent dulcesq; sapores.
Miscetur panis cum vino, visus acutus
Redditur, atque nitent dentes albedine, crudum
Concoquitur, mediumque statum sortitur abundans.
Seruanda est victus ratio assueta, (δίαιταν
,, Terra pelasga vocat) sit opus mutare nisi illam,
Nam mala multa parit talis mutatio victus.
Hoc docet Hippocrates, docet hoc rerumque magistra.
Pars artis Medicæ est potior stata regula victus,
Qua non seruata, nequicquam pharmaca languens
Accipit ægrotus, nullum capit atque iuuamen,
Quale, quid, & quando, quoties, quantumq; requirat,
Si canones rectè volet is seruare diætæ.
Brassica non soluit, soluunt tamen ipsius aluum
Iura, vtrumque simul sumptum, sed corpora laxat.
Dixerunt Maluam veteres, quia molliat aluum.
(Η μιαλάχη λέγετε γὰρ γαστέρας ὅττι μαλάττει)
Extrahit ipsius radix è podice fæces,

Proritat rapidò muliebria menstrua fluxu,
Mentitur Menthæ opprobria, & conuicia dicens,
Ventriculi nam lumbricos occidit, & aufert.
Dic homo cur moritur, cui saluia crescit in horto?
Nulla hortus contra letum medicamina præstat.
Saluia, confortat neruos, manuumque tremor em
Tollit, ope ipsius fugit illicò febris acuta,
Saluia, Castoriumque, lauendula, Primula veris,
Cardamon, Arthemidos quæ dicta est nomine diuæ,
Vulgò Athanasię, miro insignita decore
Hæc sanant πάρεσιν, resolutaque membra decenter,
Saluia cùm saluet, romanum est nomen adepta.
Ruta acuit visum, ad venerem stimulatque puellas,
Retrahit at mares, astum ingeniisque ministrat,
Effugat & pulices raptim decoctio Rutæ.
Scatophagi certant de Cepis nocte, dieque,
Picrocholis nocet, & confert (referente Galeno)
Phlegmaticis, stomacho prosunt, pulchrumq; colorem
Efficiunt, contrita valent generare capillos,
Quàm facilè & citiùs capitis reparare dolorem.
Est minimum granum, siccum, calidumque Sinapi,
Cit lacrymas, caput expurgat, tollitque venenum.
Crapula discutitur Violis, dolor atque cerebri,
Purpuream referunt violam curare caduco
Deprehensos morbo, qui est græcè ἐπιληψία dictus.
Allicit ægrotis perblandum Vrtica saporem,
Destruit antiquam tussim, colique medetur
Tormentis, vomitum cohibet, ventrisque tumorem,
Pulmonis frigus, duramq; arthritida curat.
Pituitam Hyssopus regione è pectoris arcet,
Pulmoni prodest coctus cùm melle, venustum &
Vultibus eximium fertur præstare colorem.
Gingidium cancrum curat cum melle, dolorem
Cum vino epotum, vomitum aufert, sistit & aluum.
Hellenium sanat præcordia, & enterocelen
Cum rutæ succo curatque salubriter omnem.
Pullegium (γλήχωνα vocat quod Græcia) bilim
Vino atram pellit, veterem curatque podagram.

Carda-

Cardama conſtringunt fluxos, arctantque capillos,
Illita cum ſucco dentis curantque dolorem,
Atque cutis ſquamas abigunt cum melle peruncta.
Prompta Chelidonio natis ſuccurrit Hirundo,
(Plinius vt ſcribit) deperdita lumina reddens.
Si Salicis ſuccus vermes interficit auris,
Verrucas cortex in aceto cocta reſoluit.
Pomorum ſuccus partum enecat illitus, & flos,
Lætitiam Crocus apportat, cordisque medelam,
Confortat iecur, & reparat languentia membra.
Fœcundas Porrum, cùm manditur, vſque puellas
Reddit, & effluxum retinet de nare cruoris.
Diſſoluit concreta Piper, pigra phlegmata nigrum
Purgat, ventriculique fouet ſine fine calorem.
At prodeſt album ſtomacho, tuſsi, atque dolori,
Ante paroxyſmum febris obuiat atque rigori.
Ebrietas, ſomnus, poſt ſumpta cibaria motus,
Iſta tria auditus opplent, clauduntque meatus.
Longa fames, vomitus, timor, & percuſſio caſus,
Frigus, & ebrietas tinnitum gignit in aure.
Balnea, Vina, Venus, Ventus, Sol, Fletus, & Ignis,
Ictus cum fumo puluis, labor, vſus acuti
Vſque cibi, feruensque piper, lacrymoſaque cœpe,
Allia cum porris, faba, lens, atque acre ſinapi hęc
Cuncta nocent oculis, magis at vigilare nocebit.
Ruta, Chelidonium, Marathron, Roſa, ſacraque prodeſt
Herba oculo, ex iſtis pellucida lympha paratur.
Quæ facit vt ſupereſ in acumine Lyncea viſus.
Succus Hyoſcyami vratur cum ſemine porri,
Nanque erit hic fumus dentis medicina dolori.
Nux, anguilla, oleum, potus, frigusque cerebri, &
Immatura viros faciunt raucęſcere poma.
Rheuma dapes calidæ, labor, & ieiunia pellunt
Aëris attractus calidi, & compreſsio flatus,
Ducere peruigiles noctes, & pocula parca.
Arſenicon cum calce ſinus & ſulfure curat,
Smegmata ſi addideris, ſimul omnia quatuor adſint.
Corporis humani ſunt biſcentum oſſa, decemque,

Atque

Atque nouem: dentes duo sunt, trigintaque: venæ
Tercentum, quis sex decies, atque addito quinque.
Quattuor ex succis conflantur corpora, vtraque
Bili, pituitæ succo cum sanguine: quique
Naturam referunt Terræ, Aëris, Ignis, Aquai.
Sanguine qui pollet; non est pinguedinis expers,
» Εὐφρὼν Graij appellant, verbisque iocatur,
Rumores audire cupit, Veneremque, Lyæum
Diligit, & risus loquitur dulcissima verba,
Est hilaris, studijs habilis, irascitur idem
Haud facilè, hic inopique manus exporrigit amplas
Est audax, est & mitis, rubeique coloris.
Pallida quem cruciat bilis, ferit impete sæuo,
Confestim discit, cupit et præcellere cunctos.
Polyphagas, crescit citiùs, versutus, & audax,
Magnanimus, largusque petit fastigia cœli,
Prodigus, hirsutus, facilè descendit ad iram.
Est fallax, gracilis, siccus, croceique coloris
Efficitur pinguis, quem pituita præhendit,
(Sanguine pinguedo mediocris gignitur omni)
Fit breuis, & latus, motu fit tardus, hebesq;
Sensibus, & multùm dormit, spuit atque frequenter,
Ocia amat, languens, piger est, niueiq; coloris.
Bilis nigra viros tristeis facit, atque malignos,
Pauca loqui, studijs vigiles, mentesque alienas
A somno, timidos, mox propositique tenaces,
Inuidulos, vafrosque nimis, fuscique coloris.
Ex quouis humore color fit proprius, album
Phlegma dat, atra nigrum bilis, ruffumque colorem
Pallida, sed rubeum sanguis, quo viuimus omnes;
Qui faciem, atque oculos rubeos dum corpore abondat,
Corrumpi propior, corpus graue reddit, & inflat
Sæpe genas, pulsum plenum, mollem, atque frequentem
Efficit, adstringit ventrem, tollitque dolorem,
Exiccat linguam, dulci repletque saliuo,
Molitur noctu & rubearum semina rerum.
Septimo, & in decimo vix commoda sectio in anno
Sit venæ, exiliat ne copia πνεύματος ingens,

Quam

Quam vini potus reparat, ſuccusque ciborum.
Confortat cerebrum, detergit lumina venæ
Sectio, mirificè calidas redditque medullas,
Emundat ſenſus, ventrem arctat, viſcera purgat,
Conciliat ſomnum, tollit faſtidia, voci
Confert, auditum iuuat, aufert robur, & auget
Sunt Lunæ menſes Maius, September, Aprilis:
Prima dies Maij vitanda eſt, vltima Aprilis
Necnon Septembris, tunc eſt incommoda venæ
Sectio, & obſtreperi carnis malus Anſeris vſus.
Plurima ſi in iuuene, & ſene copia ſanguinis adſit,
Menſe poteſt ſanguis mitti omni, & vena ſecari,
Aprilis, Maij, & Septembris menſe ſecato
Venam, ſi cupias per ſecula viuere longa.
Mittitur haud ſanguis multis rationibus, eſt cùm
Frigida temperies, regio, & poſt balnea cypris,
Et puer, atque ſenex, potus, plethora, cibique,
Et dolor, & ſtomachi ſenſus, chronicumque pathema
Adde premunt homines multos faſtidia venam
Qui incidi nequeunt causà ſufferre timoris,
Auxilio tamen hoc poſſunt curarier abſque,
Quod Galenus ait, rerum teſtatur & vſus,
Hos canones ſerua incidatur vena priuſquàm,
Faſcia ſit propè te, motu, potuque, lauacro
Vtere, & vnguentis, mulcent quæ ſæpe dolorem.
Exhilarat triſteis homines proba ſectio venæ,
Liberat amentes, feruorem & mitigat iræ.
Plaga ſit ampla, cruor quò largè profluat, atque
Exeat vberiùs, detracto peruigil eſto
Sanguine ſex horis, ſomni ne fortè vapores
Alta petant capitis, ledantque habitacla cerebri;
Vitales auidus carpas non protinus eſcas,
Plaga aut ima petat, fiat ne læſio neruis.
Sectio poſt venæ quàm facta eſt frigida potu,
Lac fugias, adſit tibi lux, ſed nubibus aër
Sit procul, exultat nimium quia ſpiritus aura,
Apta tibi eſt requies, motu aduerſante potenter.
Vtilis eſt venæ in peracutis ſectio morbis,

Quæ

Quæ consistenti ætati sit multa, senili
Pauca, sed & pueris: dupla fiat tempore verno,
Fiat & autumni, ac brumæ, æstus simpla diebus.
Tempore in æstiuo, & vernali dextra secetur,
Vena sinistra hyeme, ac autumno. cor caput, hepar,
Pes vacuetur item per tempora singula veris,
Cor, pes autumno, bruma caput, & iecur, æstu
» Saluatella, (Arabum sic vulgus nuncupat illam)
Lienem expurgat, pectus, præcordia, vocem,
Et iecur eximiè, tollit de corde dolorem.
Si ex potu fiat κεφαλαλγία, lympha bibatur,
Nanque πλυπροσία generatur febris acuta,
Si frons, aut vertex capitis cruciabitur æstu,
Tempora decocto, frontemque fricato Solani.
Temporis æstiui ieiunia corpora siccant,
Quouis mense iuuat valdè vomitus, quia purgat
Humores stomachi prauos, ducitque per ora,
Ver, Autumnus, Hyems, Aestas sunt quattuor anni
Tempora, quę vitæ mensurant secula nostræ:
Aër temperie pollet per tempora Veris.
» (Coniugij ratione licet quandoque vocetur
» Humectum, ac calidum, docto referente Galeno)
Tempore quo vtiliter confert incidere venam
Et Veneris coitu mediocriter attamen vti:
Balnea cum motu, sudorque, solutio ventris,
Pharmaco at æstiuo sub caumate sirius ardet
Quum rapidus, squalletque solum feruore caloris,
Copia tunc bilis ruffæ est in corpore nostro,
Frigida sic opus est, atque humida fercula dentur,
Balnea pellantur, nullus sit Cypridos vsus,
» Munere sed proprio cessent genitalia fungi
Membra: incidatur rarenter vena, quiesque
Vtilis est, parcus potus moderamine fiat.
Haec sunt quæ scripsit Regi schola docta Salerni,
Dogmata quę totum lustrant per secula Mundum,
Testentur studia antiqui vt per magna Salerni.

FINIS.

BALNEORVM PVTEOL.

ΠΙΝΑΧ.

Aln. S. Anaſtaſiæ fol. 28
Baln. Arcus 46
Baln. Arculi 51
Baln. Aſtruni 19
Baln. Balneoli 22
Baln. Braculæ 67
Bal. Calaturæ 45
Baln. Cantarelli 36
Baln. S. Crucis 52.77
Baln. Culinæ 62
Baln. Fati 67
Baln. Eerri 54
Baln. Feniculi 73
Baln. Fontanæ 38
Baln. Fontis Epiſcopi 65
Baln. Foris criptæ 20.23
Baln. S. Georgij 58
Baln. Gibboroſi 64
Baln. Iuncariæ 21
Baln. S. Luciæ 49.77
Baln. S. Mariæ 51
Baln. S. Nicolai 48
Baln. Olei petrolij 61
Baln. Ortodonici 27.77
Baln. Palumbarij 55
Baln. Petræ 24
Baln. Prati 39
Baln. Pugilli 60
Baln. Ranerij 47.48
Baln. Scrophæ 48.77
Baln. Siluianæ 56
Baln. Solis & Lunæ 63
Baln. Speluncæ 68.77
Baln. Subueni homini 25
Baln. Sulphur. aquæ 35.77
Baln. Subcellarij 53
Sudatorium Bullæ 18
Sudatorium S. Germani 51
Sudatorium Trituli 72.78
Baln. Tripergulæ, ſeu Veteris 43
Baln. Trituli 70

BALNEORVM PITHECVSARVM

ΠΙΝΑΚΙΔΙΟΝ.

Baln. Caſtilionis fol. 104
Baln. Cytharæ 106
Baln. Dimidiæ viæ 106
Baln. Doyani 107
Baln. Fontis 103
Baln. Furnelli 103
Baln. Gurgitelli 105
Baln. Nitroſi. 108
Baln. Plagæ Rom. 108
Baln. Scrophæ, ſeu ſpeluncæ 104
Baln. Saxorum 109
Baln. Succellarij 108
Sudatorium Cocti 106
Baln. Vlmitellæ 107

ELENCHVS MORBORVM,

ET AFFECTVVM, QVIBVS BALN. PVTEOLORVM SIMVL & Aenariarum prosunt, aut obsunt.

A

Egroti. fol. 25.62
Anhelitus. 107
Animi tristitia. 25
Appetitus. 19.20.25 45.53.67.104.105
Arenulæ. 24.38.53. 64.103.
Artus 20.28.61
Artritis 25.28.37.48.55.58.65. 105.106.107
Auditus 24.49.54
Aurium tinnitus. 24.49.54.55

B

Bilis 61.108
Brancus 19
Brachia 39.58

C

Caput 18.22.24.35.39.49.51. 54.55.60.68.70.73.105.
Capilli 38.53.103.108
Cardiaca 55
Catharrus 23.62
Cæcitas 49
Cerebrum 19.54
Cephalalgia 103.106
Chiragra 105
Concoctio 104
Consumpti 22.27.46.48. 60.103.104.105
Conceptus 57
Cor. 24.43.45.55.61.104.107.108
Coryza 19
Corporis gratia, seu alleuiatio 6.23. 39.43.46.73
Corporis impinguatio 21
Corporis exhilaratio 53
Corpus aquaticum, seu phlegmaticum 19
Coxendix 58
Crapula 45
Cutis 6.20.21.22.37.47

D

Dentes 19.53.105
Debiles 22.25.44.48.52.60. 104.108
Diaphragma 69
Dolor 22.24.25.35.43.49.54.56.58. 60.63.64.65.68.106.107
Dura 38

F

Facies 45.53.61.108
Fauces 19.67
Ferri extractio 37.63.67.105.
Febris 20.22.27.35.37.60.70
Febris continua 22
Febris ephemera 27.68
Febris erratica, & Hectica 21.27.68
Febris intermittens 22.68.108
Febris quartana 22.53.68.103. 106.107
Febris quotidiana vel amphimerina 22.24.53.68.103.108.
Febris tertiana 24.68.70.108.
Febris tepida, seu typica 53
Fistula 37.63
Fractio 37.63.103.106.108
Frigida 108
Frigus 26.35.37.51.60.61.
Frons 58

Gau-

G

Gaudium 21.53
Gingiuæ 19.53
Gonorrhæa 23
Guttur 108

H

Hamicrania 55
Hepar, seu Iecur. 18.20.21.25. 46.51.52.53.68.103.105
Herpes 69
Humiditas 35
Humores 6.35.39.64.73
Hydrops 46.52.60.69.70.73.103
Hypochondria 52
Hystericæ 108

I

Innitum corpus 28
Ilia 6.64.107
Impetigo 47.48.61
Inguem 18
Interiora 24.46
Infantum sopor 38
Ischiadici 104
Iuncturæ 49.52.65.104.105

L

Langvidi 6.28
Labrum 53
Lac 38.106
Lacerti 39
Lacryma 35.47.106.108
Latus 37.52
Lapis, seu calculus. 24.58.64.103. 105.107
Lepra 47.48.61.69.104.107
Lentigo 53
Lien, seu splen. 18.25.46.53.60.68. 103.106.107

M

Manus 52.58
Membra 35.46.60.61
Membrorum pigrities 19
Membrorum onus 43.64
Membrorum conf. 22.25
Membrorum deficcatio à feb. 20
Membrorum exhilaratio 67
Mens 21.43.45
Menstrua 57.63
Morphæa 45.61.104
Muliebria 56.64
Musculi 39

N

Nausea 27.38.67
Nephritis 104.108
Nerui 35.52.62.106

O

Oculi 18.19.21.22.24.25.39.49. 51.54.55.62.68.74.105.108
Ophthalmia 39.51.74.107
Ossa 37.63.103

P

Palpitatio 107
Pectus 19.20.21.22.26.108
Pes 43.52.58.62
Phlegma 19.35.47.48.52.61. 62.69.70.73.106.107.108
Phrenitis 106
Phthisis 27.45
Pili vrinæ 64
Plagæ 37.63.104
Podagra 6.25.37.48.52.58.63.65. 67.69.70.73.103.104.109
Podex, siue anus 60
Pruritus 109
Pulmo 19.20.25.45.53.103.107.108
Pustulæ 47
Putreda corporis 47.

R

Raucedo 67

Renes 21.23.24.38.55.64
Rheuma 19.35.37.40.51.68.70. 73.108
Rigor 35.106

S

SAni 62
Sanguin.fluxus 37.63.64
Scapulæ 39
Scabies 6.25.35.47.48.53.103.104. 106.108
Scrophæ 48
Serpigo 47.61
Somnus 38.51
Spatulæ 39
Spasmus 106
Sperma 106
Sterilitas 35.57.105.106
Stomachus 19.20.21.22.25.27.35. 43.45.46.48.51.55.61.67.69.70.73. 103.104.105.106.107
Suffusio 23.25.31
Supercilium 54
Sudor 6.62
Suspiria 21
Symptomata 28.43.69

T

TIneſmus 107.108
Tibiæ 106.108
Tortura 39
Tormina 39
Tumor 46.52
Tussis 19.20.45.53.69.104.108

V

VEnerea 22
Venter seu ventriculus. 20.25. 46.48.52.60.106
Ventris lubricitas 38.104.108
Vesica 25.38.53.64. 103.108
Vigilia 51
Virium auctio 28.48
Viscera 39
Visus 35.37.62.74.104.106
Vlcera 6.37.39.63.74
Vomitus 35.106
Vox 19.25
Vrina 24.53.55.58.64
Vterus 18.56.64
Vtero gerentes 37.106
Vulnus 38.59
Vuula 19

INDEX MISCELLAN.

A

ACademia. fol. 39
Acheron 46.87
Accursius 26.49
Acrostichis 97
Actus 77
Adeodatus 93
Aeneas 79.98.102
Aeoles 95
Aeoli insula 43
Aër Puteolanus 31
Africa 75.89
Aggrippina 82
Alcadinus 7.78.& alibi
Alphonsus Rex. 4
Altimarus 56.69.76
Althenus fons 75
Alumen 101
Ammäus 75
Ambrosius Puteol. 31
Amelius 76
Ammonis fons 75
Amphimerina seb. 24
Anatome 55
Ancyra 96
Andronicus 31
Anna mater B. Virg. 57
Anna mater Samuelis 57
Annus magnus 97
Antedon 98
Antidídagma nouatorum 50
Antandria 109

Anti-

Antiochus Med. 75
Antilibanus 27
Anton.Berardesca 97
Anton.Musa 76
Antonius Imperat. 75
Antonetus Capimatius Puteol. 99
Aornos Petra 88
Apocrypha 59
Aponus 41
Aquæ naturali in Canon.bal. 74.75. miracula 75. Artific. 75
Aquæ Puteol. 31
Aqua ferrea in Luculliano inuenta car. 55
Archigenes. 54
Aristoteles 95
Artaxerxes 76
Arx 94
Astrologi 42
Astrpni 19
Athletæ 33
Auaritia 29.71.72
Aucupius Episc. 31
Auerna 88
Auernus Lacus 17.41.53.54.56 77.82.83.87.90.95
Auersa 39
Auster 27

B

BAiæ 8.35.39.56.60.63.73.74. 75.78.83.85.87.91.98
Baius 85
Bai 85
Baion 85
Balneorum Etymus 3
canones.1. Potus 20.75
Energia 70.79.83
Eorum versus 78
Balnea sunt naturæ gratuita medicamenta 7
Balnea Aenariarum 102.103
Baptis.paru.& cathech. 55
Bartolomæus perdix Genuen. 101
Bassus 5
Bauli 82
Beroaldus 31
Bethsaida 72
Bitumen 36.57
Blacia 94
Blosius 93
Boarium 83
Bononiens. 21.41
Boreas 3
Branchaleo 75
Brasauolus 76
Bretula 68
Bulla Sudat. 18

C

CAballus 73
Cæsar 87
S.Calogerus 72
Caligo 68
Caligula 33
Calliröe 75
Calphurnius 31
Campana 91
Campanorum gloria 78
Campi phlegræi 35
Capuani 91
Carolus VIII. 17
Capitolium 96
Caspiæ 75
Casa Coma 104
Casus rarò fit 42
Casus quidam 8.59.60.90. 105.106
Cassius 29
Celte 17.72.73
Celtis 17
Celer 89
Centum camerae 32
Cerusa 31
Cerebri cellæ 55
Charonium antrum
Chirius fortunatus 31
Christus 96.97
Christi pass.insignia 52
Cimmerij 95
Ciceronis villa 38

Cleo-

Cleobolus 94
Cocceius 5
Collyrium 55
Comitia 45
Corn.Sullus 96
Cor 56
Corinnus 94
Crambe 91
Crapula 46
Cremate 101
Creta 89
Crypta 4.73.80.81.86
Cumani 91
Cumachum 94
Cumanum 39.93.94
Cumæ 73.89.91.93
Cupreſſus 77
Cur 31
Curioſi 17
Cynocrambe 91

D

Daedalus 89
Dæmones 72
Darius 34.76
Deus malorum vindex 71
Omnia ſcit 71
De iuncara 21
Democedes Med. 76
Dicydonites 103
Diaphragma 69
Diana 40
Diæta 56
Dicearchia 30.85
Dido 89
Diogenes 36.48.94
Dina 18
Dioſpolis 59
Dolor colicus 65
Domit.Balnea 83
Draco. 17

E

Elephantiaſis 47
Elizabeth 57
Elpenor 79
Ephphetà 59
Epiſcopus 8.27.66
Epiſcopare 66
Euboici 79.91
Euſtaſ.de Matera 23.79.& alibi
Exhalatio 42
Euripides. 109

F

Fabius pulmer. Epiſ.Iſcl. 102
Fabritius Maramal. eques Neapol. 60
Fatum 67
Febris 107
Febris Hectica 21.75.76
Febris planetica 20.68
Federicus 78
Ferrum 54.55
Fœlix Epiſcop. 85
S. Fidelis 93
Flaccianus 97
Fluuius ſalis 75
Fœniculus 74
Fons ſabbaticus 75
Fons olei petron. 61
de alio fonte 75
Foris crypta 20
Fraſcato 84
Fricti 71
Fritoli 71

G

Gadara 75
Galenus 77.69
Gaurus mons 41.90
γαυρὸς 90
Gaulus 90.98
Gaurides Nymphæ 90
Geneſat. 75
S. Georgius martyr. 59
Gerion 82
Germanus Epiſ.Capuanus 6
Germanicus 89
Gigantes 30.31

Glastus 90
Glaucus 96
Glossæ ordin. auctor 71
Grues 84
Gualdo 90

H

HAgioparerga, seu Hieroparerga 6.17.44.49.59.66.70.72.80.93.97.102.107.
Haly fluuius 34
Hamæ 43
Hemicranea 55
Henricus VI. Imper. 78
Hepar 22.52
Heraclea 43
Hercules 82
Hermus 92
Herodianus 31
Hesiodus 95
Hippocrates 76.95
Hippolocus 98
Homerus 92.93.94
Honorius IIII. Pont. 76
Horti luculliani 84
Hostia tyberina 88.89
Hydrops 21.52.73
Ὑπωχόνδριον 70
Hysterice 108.109

I

S. IAcobus Apost. 72
S. Ianuarius Episcop. & Neapol. Patronus 36
Icarus 17
Impetigo 47
Imperat. Baln. 63
Inarime 102
Inducie 26
Infernus 77
Inuidia 71
S. Ioannes 72
Io. Anton. Pisanus 69
Iordanis 35.75
Istria 35
Iscles conflagratio 101
Ithaca 17
S. Iuliana 93
Iulij portus 81
Iuppiter Pausylipus & triphylius 4 72
Iuno 98

K

Καρδιωγμὸς. 56

L

LAbirinthus 32.33.89.90
Lacus quidam 6.75.88
Larissa 92
Lauacrum 41
Lauacra communia 75
S. Laurentij miracula 75
Lepra 47
Leucogei colles. 35
Libanus 27
Libri Sibyllini 96.97
Lib. arbitrium 67
Locus 23
S. Lucia virgo 49
Lucrinus 82.88
Lucrinenses 88
Lucullus 5.84
Lucullianum 55
Ludi 32.33
Luna 64

M

Macedonia 109
Magnesiæ aquæ 20
Malum punicum 77
Manue 57
S. Maria Orthonis 51
Maria Putcol. 31
Marius 80.87
Mare mortuum. 73.74.79.80.81.
Marmora Puteol. 31
Massici montes 17
Matth. de Plantimone 23.72
Matrin. 65

Matro-

Matronæ Puteol. 38
Matronæ pithec. 105
Medici & Poëtæ 7
Melia balnea 75
Melesigenes 92
Meldulæ baln. 75
Menander 3
Menghus Fauent. 18
Mercurij templum 72
Messana 34
Midas 92.94
Milesie virgines 17
Minos 98
Miracula aquarum 75
Misenus 73.74.78.79.80.83.84.85.91
Misenus Epis. 80.93
Mityl.aqua 21
Monasterium S.Seuer. 7.80
Mons Christi 43
Mons dragonis 17
Mons gemmariarum 72
Mons nouus 41
Morphæa 45.61
Mulier 22.33.56
Musæ 93
Myrtus 77
Myrteta 75.76.77
Myrtatum 76

N

Natura 42.89
Neapolis 4.41.50.72.80.91
Neapol. 22
Nero 30.83.87.88.89
Nesis 23
Nicolaus 48
S. Nicolaus V. 41
Nizola domus 106
Nouus murus 92.94
Nouæ voces 66

O

Octau.Aug. 74.76.79.88
Octo 65
Oliba 27
Olibanus 26.27
Ὄφεις 67.105
Oribasius 77

P

Palepolis 4
Palestina Syriæ 80
Palma 96
Palici 35
Palus sulfurea 35
acherusia 87
Palpitatio 107
Pannosus 55
Parthenopensis 24
Παρεργα 7
Pausylypus 4
S. Paulus 32
Pauperes 48.92.95
Pentapolis 80
Persis 59
Pergula 39
Phaeton 17
Phalernum 5.20.74.78
Pharus 81
Philosophi 96
Philpp.Ingrassias. 5.46.
& alius medicus 75
Philostratus 88
Pili in vrina 64
Piscina probatica 72
Piscina mirabilis 83.84
Pisces 85.88.98
Piso 87
Pius Pont. 1
Pithecusæ 102
Plato 95.96
Plinius 18.79
Plutonis os 17
Podagra 6.66
Polium 68
Pomum Sodom. 80
Pompeius 84.87
Pompeij 41
Pomp.lætus 31
Pontinæ paludes 89

Pons in mari factus 33
Popolus arbor 92
Porrecta 51
Porsena 62
Postripus 74.79
Præcordia 70
φρενὲς 69
Præfatio S. Georgij 59
S. Proculus 29.31
S. Prochorus Epis. 31
Pruritus 109
Psammeticus Rex 90
Psora 47
Pugillus 60
Puluis Puteol. 31.32
Puteo 47
Puteoli 29.30.71.91
Puteus salis 75

Q

Q. Calaber 95
Quinquatria 83
Quinquiremes 89

R

R Achel 57
Ramus aureus 98
Renes 56
Riuus ignis 41
Robertus Rex 5
Roma 29.41.85.97
Roman. eques 89
Romani 32.33 S.
Rusticorum Baln. 64

S

S Acellum quoddam 92
Sacrificium altaris pro mortui 7
Sacer lucus 43
Sal 3
Salgama 49
Salmaria 57
Salern. Med. 70.71
Sanctorum Balnea 7
Sannazarius ex partu virginis 97
Sara 57
Saxum ξόανον 17
Sciacca 72
Scholiastæ excusatio 23.98
Scotodinos 73
Scribonij fratres 31
Seculorum diuisio 96
Seol 77
Septum transuersum 70
Seripandus Card. 78
Serpentes 18
Serpigo 41.61
Seruius 82
Seruilius 86
Seuerus 89
Sibylla 53.54.92.94.96.97.98
Sibylla Cumana 96.97
Sibylla Delphica 96
Sibylla Erithrea 97
Sicilia 96
Sicubi 28
Sillius Ital. 5
Similitudo causa erroris 38.68
Sinigalla 105.106
Sisyphus 98
Smyrna 92.94
Socrates 95
Sodom. sal. 80
Solon 91
Sol 41.63.98
Solis aqua 75
Solis fons 79
Somnus 51
S. Sosius 31.80
Spartiani 33
Spasmus 106.107
Spectaculum 33
Spelunca villa 69
Speluncæ duæ 86
Spinellus 76
Spinus 18
Spina 18
Stabiæ 41
Suffragia mart. 6
Suffusio 50
Sudor 41.71.72

Sudatoria varia 73
Surrentum 41
Sylua gallin. 94
Syluia Dea 57
Symachus Pont. 6
Synodus Rom. 83
Auernenſis 88

T

TArquinius 96
Taxus 77
Tempus 26.71
Templorum reuerentia 70
Templum Apoll. 91.94
Terræmotus 42
Thadæus 76
Thales 34
Theatrum 32
Theodoritus Epiſ. 75
Theod. Q. Gazæ laus 17
S. Theodorus Martyr. 59
Thraſyllus 34
Tiberius 34.84
Tichio 92
Titus Imper. 43
Traconitis 81
Tracon 81
Trifolinus 72
Tripergula 39.43.54.56.65.87
Tripta 20
Tripolium 68
Triphilius Epiſc. 72
Trituli 47.51
Tritæus 24
Tull. Laurea 39
Turcarum mos 71
Turriſpharos 81
Tuſculum 84
Typhon. ſpecus 17
Typus 54

V

VAcia 86
Vacuna 68
Vacculum 62
Vapor 42
Ventriculi os. 56
Vergilius 4.5.71.90.97
Veſeuus 42.79
Vinum 33
Vinum gauriacum 90
Vinum trifilinum 72
Vitiligo 45
Villæ variæ 84.86.87.89
Vigilia 51
Via Herculana 83
Vlcera 6
Vlyxes 79.85
Volumbræ 31
Vulgus 5
Vulgani forum 31

X

XAnxaridis baln. 75
Xerxes 34

Z

ZEuxippi thermæ 83

INDEX AVCTORVM,
QVORVM TESTIMONIIS
tàm auctor, quàm Scholiastes vsi sunt.

ECCLESIASTICI.

Donis martyrologium
Albertus Magnus
Alfonsus à castro
S. Ambrosius
Anton. Alexius Neapol.
Anton. berardesca Nol.
Anton. Sancto felicius Neap.
Antonius solerius
Arnoldus carnot.
S. Athanasius
S. Augustinus
S. Basilius
Bartol. carrauza
Beda
S. Bernardus
Bernardinus mandella
Bernar. scardæonius
Bibliorum libri sacri
Bunderius gandau.
Caietanus Card.
S. Chrysostomus
S. Clemens Rom.
Clemens Alex.
Concil. Auernense
Concil. Carthag. primum
Concil. Rom. sub Hilario
Concil. Rom. sub Sylu.
Concil. Rom. sub Sym.
Concil. Triburiense
Concil. Tridentinum
S. Cyprianus
Cyrillus Hierosol.
Cyrillus Alex.
Damascenus
Decreta, ex Decretalia
S. Dionysius Areopag.
Dionys. carthusianus
Ecius
Egesippus
Epiphanius
Euseb. cæsar.
Eutimius
Francis. Titelmanus
Frider. Nausea
Gabriel puterbius
Galatinus
Gelasius Pont.
Glosa ordinaria
S. Gregor. Papa
S. Gregor. Nazianzenus
S. Hieronymus
Hilarius
Hippolytus martyr.
Historia tripert.
Honorius III. Pont.
Hymni ecclesiastici
Innocentius III. Pont.
Ioan. Anton. delphinus
Ioan. Baptista Mantoanus
Ioan. Diaconus
Ioan. Hierosol.
Ioan. Hentenius mechlin.
Ioan. Tritthemius
Iosephus
Ireneus
Isidorus Epis.
Iulianus Epis.
Iuuencus hispanus

Iuo Carnot.
Lactantius
Laurentius Fuiginas
Legendæ sanctorum
Lippomanus Epísc. Veron.
Liturgicon eccles.
Lyranus
Martyrologium ecclesiasticum
Oecumenus
Origenes
Paul. Orosius
Petrus Lombardus Mag. senten.
Petrus Comestor Mag. histor.
Philo iudæus
Primasius Epísc. Vticensis
Proba falconia Romana
Sigebertus
Strabus
Symachus Pont.
Tertullianus
Theodoritus Epísc.
Theologi Scholast.
S. Thomas aquinas.

PROFANI.

Accursius
Acron
Actuarius Med.
Actius Med.
Agatius
Alcadinus siculus
Aldus Manutius senior
Alexand. Aphrodis.
Alexand. Trallianus
Amatus Lusitanus
Andernacus
Andromachus
Andr. Alciatus
Andr. Tiraquellus
Antipater
Antonini itinerarium
Antonetus Capimatius Puteol.
Anton. Campanus
Anton. Fumanellus
Antonius Nebrissensis.
Anton. Panormita
Aönius palearius
Apuleius
Appianus Alexandrinus.
Aristophanes
Aristoteles
Ascon. Pedianus
Auicenna
Ausson. Gallus
Bartol. Maran.
Barthol omæus Taurineu.
Bembus Card.
Bendinus
Benedictus Falcus
Benuenutus
Beroaldus
Berosus chald.
Bessarion Card.
Blondus
Boccacius Genealogia deorum
Boëthus
Bonfinis
Brasauolus Ferrar.
Catullus Veron.
Cœlius Rhodig.
Cæsar Imp.
Censorinus
Chalderinus
Chronica
Christophorus de honestis
Christophorus vega
Chrysippus
Cicero
Claud. Galenus
Claudianus
Codex Ven. de baln. & manuscrip. S. Seuerini
Columella
Conradus heresbac.
Constantinus Cæs.
Corn. Celsus
Corn. Nepos
Crinitus
Damocrates Med.
Democritus

INDEX

Dion
Diodorus
Dioſcorides
Dionyſ. halicarnaſ.
Donatus
Don Anton. Altimarus Neapol.
Epigram.græcum
Etymologicum græcum
Euſtaſius de matera
Feneſtella
Ficinus
Florus
Franciottus
Franciſ. Ant.cattus
Franciſ. Aretinus
Franciſ.Brancaleo Neap.
Franciſ. Petrarcha
Franciſ. Puteolanu
Franciſ. Syluius
Gabriel humel.
Gaſpar barrerius Luſit.
Gaudentius merula
Gaza
Gellius
Georg.de turchis
Gloſſa flori
Gratius poëta
Gyral.Ferrarienſis
Haly abbas
Hermol. barb.Venetus
Herodianus
Herodotus
Hieron.borg.Neap.
Hieronymus Fracaſtorius Veron.
Hieron.gambucinus
Hippocrates
Homerus
Horatius
Iabolenus iureconſ.
Iacobus g«pylus
Iacobus perfectus
Iacobus ſyluius
Ioan.Ant.ſiccus
Ioan. Bapt.Conſalonerius
Ioan.Bapt.Egnatius
Ioan.Bapt. Pius Bonon.
Ioan. Bapt. Raſarius
Ioan.Bernardinus longus Neap.
Ioan.de Dondis
Ioan.Elyſius Neapol.
Ioan.Fornelius
Ioan.Tagautius
Ioan.Villanus
Iſocrates
Iuſtinus
Iuuenalis
Laërtius
Lazarus bayff.
Leander ord.præd.
Leges ciuiles
Leo roganus Caiet.
Leonicenus Vinc.
Leonicus tomæus
Liuius
Lucanus
Lucretius
Lucas gauricus
Macer
Macrobius
Manardus Ferrar.
Manilius
Marcellus Med.
M.Ant.Falco
M.Varro
Matth.de plantimone
Mela
Mengus fauent.
Merula
Nicander
Nicol.myrepſus
Nyphus Sueſſanus
Oribaſius
Orus apollo
Ouidius
Palladius
Pandarus
Pandectarius Med.
Pandol.Collenutius
Parrhaſius calaber
Paulus Aegineta
Paulus Iouius
Pauſanias
Petrus aponus Concil.
Petrus Bellonius

INDEX

Petrus haguelonus
Petrus iacob.tol.
Petronius Arbiter
Peregrinus allius
Perilaulus tradocius
Perſius
Philip.ingraſs.ſiculus
Philo med.
Philoponus, ſeu Io.grammat.
Philoſtratus
Philotheus med.
Pindarus
Plato
Plinius ſecundus
Plinius iunior
Plotinus
Plutarchus
Pogius de baln.
Politianus
Pomp.lætus
Pontanus Neap.
Propertius
Ptolemæus
Q. Curtius
Q.Calaber
Quintianus ſtoa
Rauiſius, ſeu Io.textor
Razanus
Rhazes med.
Ruphus epheſius
Sabellicus
Sannazarius Neap.
Sauanarola med.
Scipio capicius Neap.
Scoppa Neap.
Seneca philoſ.
Seneca tragicus
Serenus
Seruius
Sibyllarum oracula
Simeon ſethi
Simon genuenſis
Simon portius Neap.
Simplicius
Solinus
Sophocles
Spartianus
Statius Neap.
Stephanus
Strabo
Suetonius
Suidas
Syllius Italicus
Symachus
Symphorianus camp.
Tacitus
Themiſtius
Theophraſtus
Thomas ſiculus
Thuriſanus, ſeu Monachus
Tibullus
Valer. Cordus
Valer. Flaccus
Valer.martialis
Valer. Maximus
Vaſſæus
Velleius paterculus
Virgilius maro
Veſalius
Vgolinus de monte catino
Vibius ſequeſter
Victruuius
Vlpianus iureconſul.
Volaterranus
Xenophon
Zenobius acciaiolus
Zimara.

REGESTVM,

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S.

Omnes ſunt quaterniones.

Errata quæ, vel ob Manuſcripti Exemplaris obſcuritatem, vel ob typographorum incuriam contigerunt, ſic corrigito. Animaduertendum tamen illud ante omnia, quòd vbi lector in margine legis, Epiſt. lege ſic Epigr. niſi cùm Ciceronis Epiſtolæ in teſtimonium producuntur.

Fol.4.ver.14. [*Aple*] *lege* [*Aphe*] *fol.6.verſ.1.* [*Hirundinibus*] *lege* [*Hirudinibus.*] *fol.8.ver.13.* [*Ordinatus*] *lege* [*Ordinatum*] *fol.eodem, in marg. prop ſ.11. lege* [*Pſ.22.*] *fol.19.verſ.24.* [*Appetit incitatum*] *lege* [*appetitum incitat*] *fol.20. ver.vlt.* [*meminerit*] *lege* [*meminit*] *fol.24. ver.8.* [*amphimerinem*] *lege* [*amphimerinen*] *fol.30.ver.3.* [*Viſſuntur*] *lege* [*viſuntur*] *fol.31. ver.28.* [*ex*] *lege* [*&*] *fol.eodem ver.vlt.* [*prima*] *lege* [*primo*] *fol.33. ver.8.* [*ſubcelliorum*] *lege* [*ſubſelliorum*] *fol.41.* [*ars*] *lege* [*pars*] *fol.42.in marg.* [*2.2.*] *lege* [*2.c.2.*] *fol.eodem ver.33.* [*ſempet*] *lege* [*ſemper*] *fol.43. ver.1.* [*Heraclia*] *lege* [*Heraclea*] *fol.46.in marg.* [*prou*] *lege* [*probl.*] *fol.51. ver.19.* [*Romandicolam*] *lege* [*Romandiolam*] *fol.55. in marg.* [*Hermicran*] *lege Hemicran*] *fol.57. ver.32.* [*Eliſabeth*] *lege* [*Ielizabeth*] *fol.63. ver.32.* [*clo*] *lege* [*Cælo*] *fol.66.ver.24.* [*claſicos*] *lege* [*claſſicos*] *fol.68.in marg.* [*Vccua*] *lege* [*Vacuna*] *fol.69.ver.13.* [*monimentis*] *lege* [*monumentis*] *fol.70.ver.16.* [*ſeiuncia*] *lege* [*ſeiuncta*] *fol.71.ver.vlt.* [*ang.*] *lege* [*ſang.*] *fol.73.ver.15.* [*plegma*] *lege* [*phlegma*] *fol.75.ver.penult.* [*contempti*] *lege* [*contempſi*] *fol.77.ver.10.* [*iocunditate*] *lege* [*iucunditate*] *fol.eodem ver. legitur, ſuperfluè* [*ſcribat Hebraicæ*] *fol.78. ver.34.* [*lucentibus*] *lege* [*lucenſibus*] *fol.80.ver.11.* [*reuerentiam*] *lege* [*reuerentia*] *fol.eodem in marg.* [*Geo.*] *lege* [*Gen.*] *fol.82.ver.11.* [*alteloqui retegit*] *lege* [*Altiloqui tetigit*] *fol.88.in marg.* [*arnos*] *lege* [*Aornos*] *fol. eodem ver.22.* [*luta*] *lege* [*tuta*] *fol.89.ver.25.* [*laz.*] *lege* [*lam*] *fol.93.ver.21.* [*inuiſcere*] *lege* [*inuiſere*]